

Cirkelns betydelse

— En studie om deltagare i studieförbundens studiecirklar 2019

Publicerad av Folkbildningsrådet

FÖRFATTARE: Thor Rutgersson och Pelle Åberg

OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist

LAYOUT: Pasadena Studio

TRYCKERI: Billes Tryckeri, 2020

ISBN: 978-91-88692-74-0

www.folkbildningsradet.se

Förord

Studiecirkel är ett välkänt begrepp för många i Sverige, och många har personliga erfarenheter av att delta. Bara under 2019 sökte sig nästan 600 000 personer till de studiecirkelar som landets tio studieförbund erbjöd.

Vad betyder deras deltagande? Vad får deltagarna ut? Hur kommer cirkelstudierna till användning? Rapporten *Cirkelns betydelser – En studie om deltagare i studieförbundens studiecirkelar 2019* visar på en mångfacetterad verksamhet med många olika betydelser. Det handlar om var och ens personliga intressen och behov av att växa som människa, om att bygga nätverk och tillit och få nya vänner, och om att lära för både arbete och föreningsliv.

Rapporten bygger på data från två undersökningar som genomförts bland deltagarna i den cirkeldeltagarpanel som Folkbildningsrådet har upprättat tillsammans med Novus, och på ett antal fokusgruppsintervjuer och djupintervjuer. Undersökningsresultaten kompletteras med personporträtt av deltagare som på olika sätt och av olika skäl gjort cirkelstudier till delar av sina liv.

Folkbildningsrådet önskar dig en betydelsefull läsning!

Stockholm den 15 juni 2020

Maria Graner

Generalsekreterare

Folkbildningsrådet

Sammanfattning

Studiecirklar är en omfattande verksamhet

Studiecirklar är en omfattande verksamhet i Sverige – både nu och historiskt. Under senare år har studiecirkelverksamheten dock minskat något, i förhållande till studieförbundens totala verksamhet – men trots detta deltog nära 600 000 unika individer i en studiecirkel hos något av de tio studieförbunden under förra året.

Vilka betydelser har cirkeldeltagandet för cirkeldeltagarna?

Då studiecirkelverksamheten är och har varit en central del av studieförbundens verksamhet, har det också återkommande gjorts utvärderingar för att försöka förstå vad cirkeldeltagandet leder till. Föreliggande rapport utgör en fortsättning på denna tradition – och vår huvudfråga lyder som följer: ”Vilka betydelser har cirkeldeltagandet för cirkeldeltagarna”?

I den här rapporten undersöker vi hur studiecirkeldeltagarna upplever att deras deltagande i en studiecirkel påverkar dem – både i privatlivet och i exempelvis föreningsengagemang, fackligt engagemang och i arbetslivet. Dessutom tittar vi på vad det var i cirkeldeltagandet som spelade roll? Är det ämnet och innehållet eller är det kanske cirkelns arbetsätt och studiemetod? Hur viktigt är det sociala samspelet och de nätverk som uppstår i studiecirkelarna?

Vidare försöker vi också förstå hur cirkelns olika komponenter har betydelse. Och vi tittar på hur olika cirkeltyper skiljer sig åt – vi delar in studiecirkelarna i tre typer; *kamratcirklar*, *föreningscirklar* och *programcirklar*. Beskriver deltagarna i dessa olika cirkeltyper sin medverkan på olika sätt, och i så fall hur?

Dessa aspekter undersöks med stöd av enkätundersökningar, fokusgruppsintervjuer och individuella djupintervjuer.

Tre olika dimensioner

Efter att ha analyserat materialet tycker vi oss kunna identifiera tre olika dimensioner, där studiecirkelarna påverkar deltagarna på olika sätt och där varje dimension inom sig samlar olika betydelser av cirkeldeltagandet. Den första dimensionen kallar vi för *den individualistiska bildningsdimensionen* och i den samlar vi betydelser för den individuella deltagaren och hans bildningsresa. Den andra dimensionen har vi döpt till *den sociala dimensionen* – och här fångar vi istället betydelser som relaterar till samhörighet, vänskaper, sociala nätverk och gemenskap. I den tredje dimensionen, som vi kallar för *kompetensdimensionen*, hittar vi slutligen de upplevda betydelser som cirkeldeltagandet har för exempelvis deltagarnas kunskaper och möjligheter i arbetsliv och föreningsliv.

Det vi kan konstatera är att alla tre dimensioner är viktiga och de hänger dessutom ihop med varandra. Studiecirkel har alltså förmåga att rymma deltagarnas ambitioner att förkovra sig för sin egen skull eller för att främja utvecklingen i sina yrkesliv, såväl som social samvaro och gemenskap. Men den sociala samvaron kan också påverka hur väl deltagarna upplever att de når sina individuella ambitioner samt hur de menar att deras kompetens utvecklas. Folkbildning är en social bildningsform, där ledare och deltagare arbetar tillsammans, vilket innebär att samspelet ofta påverkar alla delar av det upplevda utfallet.

Studiecirkelarnas olika komponenter påverkar varandra

Cirkeldeltagandets olika dimensioner hänger samman och flyter in i varandra. Detsamma gäller även för vad (vilka komponenter) i cirkeln det är som har betydelse – och hur. Ämnet, gemenskapen, materialet, ledaren eller arbetssättet? Alla dessa komponenter flyter in i och blir beroende av varandra.

Skillnader mellan cirkeltyperna

Resultaten av våra undersökningar visar vidare att deltagarna i de tre olika cirkeltyperna (kamrat-, program- och föreningscirkel) ibland lyfter fram olika komponenter som viktiga eller viktigast. Deltagarna från programcirkel lyfter exempelvis fram cirkelledarens betydelse i större utsträckning än deltagare från de andra två cirkeltyperna – och menar att ledaren är extra viktig för att cirkeln ska fungera bra/ge ett positivt utfall. Vidare är det också deltagarna från programcirkel som i lägre grad än övriga respondenter betonar vikten av den sociala gemenskapen, även om de fortfarande menar att den är

viktig. Faktum är att alla respondenter, oavsett cirkeltyp, menar att studiecirkeln är en arena för möten med nya människor som man kanske annars inte skulle ha träffat. Men det är deltagarna från kamratcirklar och föreningscirklar som oftare lyfter sociala aspekter som avgörande för cirkelns utfall.

Kamratcirklar arrangeras ofta i ett redan etablerat socialt nätverk – det vill säga, det är en grupp människor som redan känner varandra och som vill göra någonting tillsammans kring ett gemensamt intresse. I intervjuer kan vi förstå att det här ofta inte finns någon given cirkelledare utan ledarskapet cirkulerar bland deltagarna. I sådana cirklar blir därför gruppens förmåga att hitta ett bra arbetssätt viktigare än den enskilda ledaren. Det är den kollektiva processen – och ofta också förmågan att hantera konflikter – som blir avgörande för ett positivt utfall.

I vårt underlag är det många av de svarande från föreningscirklar som också är utrikes födda. En möjlig tolkning av detta är att föreningscirklar fyller en viktig social funktion för människor som kommer nya till Sverige och som då är i behov av att etablera nya sociala nätverk. Det är möjligt att föreningscirk-larna på ett sätt fyller samma typ av funktion som kamratcirk-larna, men för olika samhällsgrupper. Svaren från deltagarna i de båda cirkeltyperna påminner nämligen om varandra, speciellt när det kommer till att framhäva vikten av social gemenskap.

Cirkeldeltagare är samhällsaktiva

Våra undersökningar visar också att deltagare i studiecirklar ofta är mer samhällsaktiva än genomsnittsmedborgaren, om vi med samhällsaktiv menar att man är medlem i en förening eller liknande, eller arbetar ideellt. I intervjuerna med cirkeldeltagare framgår dock att det inte automatiskt går att säga att samhällsengagemanget är ett resultat av cirkeldeltagandet. Faktum är att deltagarna själva inte riktigt kan säga var cirkelengagemanget slutar och föreningsengagemanget börjar, eller vice versa. För informanterna är studiecirkeln och föreningsmedlemskapet två av flera delar i samma samhällsengagemang, och deltagarna är ofta aktiva på flera olika sätt.

En rad aspekter som skapar en större helhet

Att systematiskt titta på de tre olika cirkeltyperna – kamrat-, program- och föreningscirklar – har varit användbart. Tillsammans med de tre dimensionerna – den individualistiska, den sociala och kompetensdimensionen – har detta förhållningssätt synliggjort hur mångfacetterade studiecirklar kan

vara. Dessutom har vår analysmodell gjort det möjligt att se hur studiecirkelns olika komponenter är beroende av varandra.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
1 Inledning	11
Utvärderingsuppdraget	11
Metod och material	12
Om folkbildning, studiecirklar och cirkeldeltagande	15
Disposition	20
2 Vilka betydelser har cirkeldeltagandet för deltagarna?	23
Generell information om och från enkätstudierna – bakgrundsvariabler, cirkeltyp och ideellt engagemang	23
Cirkeldeltagandets olika betydelser	28
Tre dimensioner av cirkeldeltagandet	35
Cirkelns arbetssätt och betydelser i olika sammanhang	73
3 En sammanfattande och framåtblickande diskussion	85
Litteratur	95

1 Inledning

”För att få med hela människan, istället för bara en bit av henne.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Varje år deltar miljontals svenskar i olika folkbildningsaktiviteter. Under 2019 deltog 1,25 miljoner människor i studieförbundens och folkhögskolornas cirklar, kurser och andra aktiviteter – och det är utan att räkna de miljontals ytterligare individer som lockas till dessa organisationers kulturprogram. Cirka 599 400 personer deltog i en eller flera studiecirklar. Faktum är att det arrangerades cirka 242 000 studiecirklar under 2019 (Folkbildningsrådet, 2020) och många deltagare går mer än en gång i veckan. Så vad är det som lockar så mycket, och vad händer egentligen med människor som deltar i studiecirklar?

UTVÄRDERINGSUPPDRAGET

Utvärderingsuppdraget bestod i att undersöka studiecirkeldeltagandets betydelse. Inom ramen för detta uppdrag ska denna rapport ta sig an frågor kring:

1. vilken betydelse cirkeldeltagandet har (för deltagarnas personliga liv och för deras samhällsengagemang)
2. hur cirkeln påverkade och vad i cirkeldeltagandet som har betydelse (cirkelns ämne/innehåll, cirkelns arbetssätt/metod, det sammanhang/nätverk som man hamnar i som cirkeldeltagare) och,
3. på vilka sätt ämne/arbetssätt/sammanhang har betydelse.

Genomgående kommer vi också att undersöka betydelsen av olika cirkeltyper, där vi skiljer mellan tre olika typer av studiecirklar:

- *kamratcirklar*, där en grupp individer själva tar initiativ till att starta cirkeln
- *föreningscirklar*, där cirkeln arrangeras via en förening eller organisation
- *programcirklar*, där cirkeln ingår i studieförbundens annonserade utbud.

Vi kommer systematiskt behandla de olika frågorna med hjälp av det material som samlats in och med hjälp av kunskaper från tidigare studier på området.

METOD OCH MATERIAL

För att genomföra denna undersökning har olika metoder använts och olika typer av material har samlats in. Materialet utgörs dels av två enkätundersökningar, ställda till en panel av cirkeldeltagare, dels fokusgruppsintervjuer och individuella djupintervjuer med cirkeldeltagare. Var och en av dessa materialtyper beskrivs i avsnitten nedan.

Enkätundersökningarna

Enkätstudierna för denna utvärdering har genomförts i två separata undersökningar, den första i augusti 2019 och den andra i november 2019. Båda enkätundersökningarna genomfördes via webbenkäter till deltagare i Folkbildningsrådets cirkeldeltagarpanel, som är en slumpmässigt förerekryterad panel. Cirkeldeltagarpanelen omfattar knappt 11000 cirkeldeltagare från samtliga studieförbund och har satts ihop i samarbete med analys- och undersökningsföretaget Novus. Det är också Novus som ansvarat för administration och genomförande av undersökningarna.

I den enkätstudie som genomfördes i augusti 2019 fick vi in totalt 4 249 svar, vilket innebär en svarsfrekvens på drygt 55 procent. Enkäten var i fält mellan den 8e och den 18e augusti 2019.

I enkätstudien som genomfördes i november 2019 fick vi in totalt 3 594 svar, vilket motsvarar en svarsfrekvens på knappt 52 procent. Enkäten var i fält mellan den 20e november och den 8e december 2019.

Vare sig i den första eller den andra enkätstudien finns det något som tyder på att bortfallet skulle snedvrída resultatet. Undersökningarna är åsiktsmässigt representativa för den grupp som skulle undersökas.

De två enkätomgångarna är inte två vågor av samma frågebatteri utan två olika enkätformulär har ställts till panelen. Det mesta av det kvantitativa material som ligger till grund för analyserna i denna rapport är hämtat från den enkätstudie som genomfördes i augusti 2019, då de flesta centrala frågor ställdes där. När materialet från enkätstudien i november 2019 nyttjas kommer detta att noteras. För de allra flesta variabler ser mönstren likadana ut för de båda enkätstudierna.

Enkätinstrumenten har utvecklats av oss som har genomfört utvärderingen och enkäterna har distribuerats, samlats in och kodats av Novus. De

statistiska analyserna har delvis genomförts av Novus och delvis av utvärderingsgruppen.

Fokusgrupper

Fokusgrupperna rekryterades utifrån ambitionen att höra informanter från alla tre cirkeltyper: förenings-, kamrat- och programcirklar. Följaktligen utgjordes denna del av materialinsamlingen av ett intervjutillfälle för kamratcirklar, ett för föreningscirklar och ett för programcirklar. Dock har totalt fyra fokusgruppsintervjuer genomförts, mer om det nedan. För att välja ut cirklar valde utvärderingsgruppen att fokusera på en region – Östergötland. En och samma region valdes för att hålla omgivande kontextuella faktorer konstanta. Urvalet har alltså inte haft någon ambition att vara representativt och fokusgrupperna fungerar som ett sätt att fördjupa, levandegöra – och i vissa fall utmana – de resultat som uppvisas i de kvantitativa analyserna.

För att nå fram till möjliga fokusgruppsdeltagare kontaktades Bildningsförbundet i Östergötland, som skickade ut en förfrågan om att hitta informanter till alla studieförbund med verksamhet i Linköping. Hur studieförbunden sedan hanterade frågan varierar. I vissa fall har verksamhetsansvariga själva valt ut och tillfrågat informanter, medan frågan i andra fall gått via cirkelledare från programcirklar, som lagt ut ett formulär för intresseanmälan.

Ett studieförbund skickade primärt deltagare vars verksamhet inte går att kategorisera inom de tre cirkeltyper som nämnts ovan. Under denna fjärde fokusgruppsintervju intervjuades deltagare från yrkesförberedande cirklar för nyanlända och cirklar kopplade till daglig verksamhet för människor med funktionsnedsättningar. Vi genomförde denna fokusgruppsintervju som ett kompletterande samtal, som visar att det finns ytterligare verksamhet inom studiecirkelformen, verksamhet som uppkommer ur andra behov och samarbeten än de som fångas i våra tre huvudkategorier. Detta illustrerar att folkbildning i cirkelform kan vara väldigt många olika saker – och att det är svårt att fånga den komplexiteten i statistik eller korta citat.

Genom att dela upp cirkelarna i ”kamrat”, ”förening” och ”program” – och samtidigt komplettera med röster från cirklar som kan sägas existera utanför dessa tre kategorier, kan vi se att studiecirklar kan vara och är väldigt anorlunda från varandra: Ett rockband som repeterar tre gånger i veckan och en släktforskarcirkel med pensionärer. Nyanlända som förbereder sig för ett yrkesliv i Sverige och kamratcirkeln där ett gäng kompisar diskuterar filosofi. Dessa verksamheter kan kännas väsensskilda. Trots detta finns värden som

verkar närmast universella för all cirkelverksamhet. Varför är det så – och vad är det som skapar dessa värden? Det är frågor vi delvis hoppas besvara genom samtalen vi fört i fokusgrupperna.

Att fördjupa sig i den ”extra” typ av cirklar som vårt fjärde intervjutillfälle illustrerar är en god idé för en framtida studie, men i den här skriften använder vi primärt intrycken därifrån som en möjlighet att ge ytterligare perspektiv.

Fokusgrupperna har som mest bestått av sju personer (både vid det fjärde intervjutillfället – med deltagare från yrkesförberedande cirklar och daglig verksamhet – och vid intervjutillfället för kamratcirklar) och som minst av tre personer (föreningscirklar och programcirklar). Fokusgruppsintervjuerna pågick mellan en och två timmar.

Totalt sett har fokusgruppsintervjuerna haft något fler kvinnor än män som informanter. Det har funnits en god åldersspridning från 35 år och uppåt – men frågan om att delta i studien lockade ingen i tonåren eller tjugoårsåldern. Flera av informanterna är utrikes födda och det finns också spridning när det gäller utbildningsbakgrund, även om majoriteten av informanterna har genomgått någon form av utbildning på högskolenivå.

Djupintervjuer

Utöver ovan nämnda fokusgrupper genomfördes även individuella djupintervjuer med sju personer. En av djupintervjuerna är genomförd i Linköping i november 2019, fyra är genomförda i Göteborg i februari 2020 och två genomfördes över telefon med cirkeldeltagare i Borlänge i maj 2020. Syftet med djupintervjuerna är att en person får mer utrymme och tid att svara personligt på det frågebatteri som också användes för fokusgruppsintervjuerna, vilket ger möjlighet att måla en mer individuell bild av cirkeldeltagandet, inklusive efterföljande effekter och bakomliggande motivation.

I Linköping rekryterades informanten genom samma förfrågan som gick ut för fokusgruppsintervjuerna (se föregående avsnitt). I Göteborg rekryterades en informant direkt av utvärderingsgruppen. Övriga tre informanter i Göteborg rekryterades genom att verksamhetsansvariga på två av de studieförbund med störst verksamhet i staden tillfrågades, och de rekryterade i sin tur informanter. I Borlänge rekryterades informanterna också genom en förfrågan till en lokal studieförbundsavdelning, med stor verksamhet på orten. Förfrågan om medverkan gick direkt från verksamhetsansvariga till individuella cirkeldeltagare och urvalet gjordes genom personlig kännedom, vilket

troligtvis innebär att personerna valdes på grund av en speciell berättelse eller personlig ingång till cirkeldeltagandet.

Att studieförbunden själva kunnat påverka delar av urvalet innebär att ett rimligt antagande är att djupintervjuerna fångar spännande "folkbildningsöden", som målar en bild av cirkeldeltagandets potential att förändra människor liv, men de kan inte ses som representativa för allas upplevelser. Vi har därför valt att lyfta ut ett antal berättelser från djupintervjuerna, som vi presenterar som egna, separata berättelser – personporträtt – fristående från övrigt material och analyser i rapporten. Porträtten ska ses som illustrationer till övrig text och visar hur ett antal människor finns och verkar i studiecirklar. Personporträtten från djupintervjuerna har också kompletterats med samma typ av skildringar av fyra informanter från fokusgruppsintervjuerna, i ett försök att representera alla tre cirkeltyper på ett likvärdigt sätt.

OM FOLKBILDNING, STUDIECIRKLAR OCH CIRKELDELTAGANDE

För att kunna tolka materialet och skapa relevant kontext ger vi i avsnittet nedan en kort beskrivning av den svenska folkbildningens bakgrund och historia. Dessutom, vilka syften har staten egentligen med sitt stöd till den organiserade folkbildningen? För ytterligare kontext presenteras även kort en del fakta från tidigare studier av cirkeldeltagande.

Folkbildning – ett brett begrepp

Folkbildning är ett brett begrepp som kan omfatta många verksamheter, organisationer och aktörer. Det som brukar omtalas som den organiserade folkbildningen avser dock oftast de verksamheter som sker i de 155 folkhögskolor och tio studieförbund som finns i Sverige idag. Det är dessa aktörer som tar del av det statliga folkbildningsanslaget.

Av dessa olika aktörer intresserar sig denna rapport för den verksamhet som bedrivs inom de tio studieförbunden. Folkhögskolorna undersöks i andra studier och deras verksamheter ligger utanför de frågor som ställs och de analyser som görs i innevarande rapport. Ännu mer avgränsat ligger fokus i denna rapport helt på den del av studieförbundens verksamheter som utgörs av studiecirklar, mer om detta nedan.

Kort om folkbildningens historia

Folkbildning är ett begrepp som är mycket välkänt i Sverige – och som har en

lång historia. Som ofta är fallet när något funnits med under lång tid så har det också förändrats under åren. I 1800-talets Danmark formade prästen Nikolaj Grundtvig en pedagogik för att möta det växande utbildningsbehovet, framför allt på landsbygden, och undervisningen bedrevs på "folkhögskolor". Sverige inspirerades av detta, men folkbildningen blev här mer knuten till de framväxande folkrörelserna. Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet startades folkhögskolor, bibliotek och studieförbund där rörelsernas medlemmar kunde bilda sig, diskutera och stärka sina kunskaper på olika sätt (Gustavsson, 1992; Johansson, 2002; Åberg, 2008). Idag är folkbildningen många olika saker, för olika människor.

Den svenska folkbildningen är "fri och frivillig" men har använts också som ett verktyg i statens utbildnings- och kulturpolitik, på senare år exempelvis genom att studieförbunden fått extra medel för att bedriva verksamhet med nyanlända (Ringborg & Beckman, 2018). Folkbildande aktiviteter har återkommande setts som betydelsefulla för samhället, inte minst från statligt håll – något som också blir tydligt i en rad statliga skrivelser (se också nedan). De statliga stöden till folkbildningen stärker ytterligare denna bild; att folkbildningen anses viktig för det svenska samhället. Statens stöd kommer dock inte helt ovillkorat. Även om folkbildningen ska vara fri och frivillig finns nämligen ett antal uttalade syften med det statliga stödet, vilka presenteras nedan. Men det är stödet – och inte folkbildningen i sig – som har dessa syften knutna till sig.

Statens syften med stödet till folkbildning

En aspekt som är svår att frångå när man diskuterar den organiserade folkbildningen i Sverige, är relationen till staten. I olika skrivelser har den svenska staten under många år lyft fram folkbildningens potential och betydelse för det svenska samhället. Denna i grunden positiva hållning syns bland annat i propositionen från 2014, där folkbildningen presenteras som viktig för utvecklingen av demokratin i Sverige och som en del av det svenska civilsamhället (Prop. 2013/14: 172). Även i tidigare skrivningar betonas folkbildningens viktiga bidrag till det svenska samhället och inte minst till den svenska demokratin (SOU 2012:72; Prop. 2005/06:192). Det statliga stödet till folkbildningen i Sverige har emellertid en betydligt längre historia än så, en historia som kan spåras bakåt till tidigt 1900-tal (Andersson et al., 2014).

Även om folkbildningen, och däribland studiecirkelverksamhet, har fått eller kunnat få någon form av statligt stöd sedan tidigt 1900-tal, så var det först 1991 som staten ställde upp faktiska syften med detta statliga stöd (An-

dersson et al., 2014). De syften som gäller idag återfinns i propositionen *Allas kunskap – allas bildning* (Prop. 2013/14:172), där det också finns ett uppställt mål med folkbildningspolitiken:

”Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.”

Det är dock viktigt att komma ihåg att ett mål med den statliga folkbildningspolitiken är något annat än ett mål med folkbildningen. Folkbildningen är fri att formulera sina egna mål med sina verksamheter.

- Det finns fyra syften med det statliga stödet till folkbildningen. Stödet ska:
- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
 - bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
 - bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
 - bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Ett antal tidigare utvärderingar och studier av den svenska folkbildningen har utgått från eller diskuterat dessa syften – och har många gånger kommit fram till att det är komplicerat att ha dessa syften som utgångspunkt, inte minst då de är tämligen övergripande och svåra att operationalisera på ett sätt som ger indikatorer som går att ”mäta” gentemot exempelvis verksamheten i enskilda studiecirklar. Dessa tidigare studier har också i större detalj än vad som kommer att göras här diskuterat vilka innebörder dessa syften kan anses ha (se t.ex. Andersson et al., 2014; Nordzell et al., 2017).

Denna studie har alltså inte statens syften med stödet till folkbildningen som utgångspunkt. Samtidigt är det dock relevanta aspekter att ha med sig in i studien, då de verksamheter som undersöks i rapporten är just statsunderstödda studiecirkelverksamheter. Därför är dessa syften också något som kan vara värt att återvända till och reflektera kring, i analyserna som följer.

Fokus på studiecirklar

I den här studien fokuserar vi på olika typer av studiecirklar som arrangeras av och med studieförbunden. Men studiecirklar är inte den enda typen av verksamhet som arrangeras av studieförbunden. Faktum är att studiecirkeln är en av tre huvudsakliga verksamhetstyper. Utöver studiecirkelarna finns

också kulturprogram och så kallad annan folkbildningsverksamhet. Med andra ord finns det flera olika sätt att ta del av studieförbundens verksamheter. Det går att välja mellan att delta i studiecirkel, lyssna på föredrag eller vara såväl publik som medverkande i kulturprogram, föreläsningar, teaterföreställningar och musikevenemang. Dessutom kan deltagare idag komma i kontakt med studieförbunden på nya sätt, eftersom studieförbunden också bedriver verksamhet utanför den klassiska folkbildningen. Bland annat finns gymnasieskolor som drivs av studieförbund och det finns även uppdragsfinansierad verksamhet och yrkesorienterade kurser (von Essen & Sundgren, 2012).

Trots att studiecirkeln är en av flera verksamhetstyper, är det ändå just studiecirkeln som ofta förknippas med studieförbunden. Dessutom finns flera olika typer av cirkel och de kan innehålla allt från musikskapande till politiska studier. Här finns konstantverk, föreningskunskap, språkstudier och musikgrupper, bland mycket annat.

De olika verksamhetsformerna påverkar varandra

Vårt fokus i denna skrift ligger på studiecirkelverksamheten och på hur människor uppfattar sitt deltagande i studiecirkel. Samtidigt kan man dock undra om skillnaderna alltid är så stora mellan de olika verksamhetsformerna – och i vilken utsträckning som den mångfald av ämnen som finns bland studiecirkelarna också i någon mening överlappar till vissa av de andra verksamhetsformerna. Exempelvis nämndes ovan yrkesorienterade cirkel och – som kommer att diskuteras längre fram i denna rapport – det finns exempel på studiecirkel som åtminstone enligt deltagarna gör anspråk på att vara just yrkesförberedande.

Denna typ av kopplingar mellan deltagande i studiecirkel och människors arbetsliv, eller deras möjligheter att finna ett arbete och alltså att gå från arbetslöshet och in i sysselsättning, har analyserats mer i detalj i en rapport med titeln *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* (Bjerke & Mellander, 2019). Författarna finner där att det finns ett positivt samband mellan att delta i en studiecirkel och att gå från arbetslöshet till sysselsättning. Inte minst visar sig detta vara fallet för utrikes födda, som ofta pekas ut som en grupp som har svårare att ta steget från arbetslöshet men där nyss nämnda rapport visar att studiecirkeldeltagande kan vara ett sätt att underlätta för deltagarna att ta sig in i det formella utbildningsväsendet och/eller ut på den svenska arbetsmarknaden (Bjerke & Mellander, 2019).

När studieförbunden ger sig i kast med nya verksamhetsformer, som uppdragsutbildningar eller Komvux, gör de ofta det med argumentet att folkbildningens pedagogik och förhållningssätt kan lyfta och bidra till mångfald och goda resultat (Rutgersson, 2016). Det är alltså med vad som skulle kunna kallas för studiecirkelns metodik eller förhållningssätt som studieförbunden tar sig an även annan verksamhet.

Studiecirkelns pedagogik

Som framgår i den här studien kan en studiecirkel bedrivas på många olika sätt. I grund och botten har cirkelarna dock alltid en sak gemensamt – de bygger på möten i ögonhöjd, det vill säga att alla som deltar förväntas bidra till processen. Såväl deltagare som cirkelledare har kunskaper och erfarenheter och det är i utbytet av dessa som kunskapen och lärandet blir till. En cirkel kan sedan vara mer eller mindre styrd och förutbestämd men det måste finnas en demokratisk möjlighet att påverka och varje deltagare ska mötas dels som en individ med egna behov, dels som en del av och resurs för gruppen (Grähs, 2010; Åberg, 2008; Gougoulakis, 2006).

Studiecirklar – en något minskande men alltjämt omfattande verksamhet

Den verksamhet som bedrivs i form av studiecirklar organiserade av något av de tio svenska studieförbunden är omfattande. Som nämnts i inledningen till denna rapport deltog cirka 599 400 unika individer i studiecirklar under 2019 (Folkbildningsrådet, 2020). Då många deltar i flera cirklar under ett år är det totala antalet deltaganden betydligt större än så.

Kategorin studiecirklar täcker ett helt landskap av olika verksamheter i form av ämne, innehåll, etc. och denna del av studieförbundens verksamhet fortsätter att vara omfattande, även om utvecklingen på senare år visar att studiecirkelns andel av studieförbundens totala verksamhetsutbud har minskat (Bjerke & Mellander, 2019). Totalt omfattade studiecirkelverksamheten nästan 242 000 studiecirklar under 2019. Ämnesmässigt var området *Konst, musik och media* störst, där vi återfinner 48 procent av alla studiecirklar. Därefter följer humaniora (19 procent) och samhälls- och beteendevetenskap (8 procent) (Folkbildningsrådet, 2020).

Tidigare studier av cirkeldeltagande

Det finns ett antal tidigare studier av cirkeldeltagande och cirkeldeltagare som genomförts under de senaste 25 åren. Folkbildningsrådet har i stort sett

sedan sitt instiftande låtit genomföra cirkeldeltagarundersökningar, första gången utifrån 1992 års deltagare. Under åren har det sedan gjorts återkommande liknande studier (Svensson, 1994, 1996, 2002; Byström & Säfström, 2006; Andersson et al., 2009) och senast studier som fokuserade på äldre cirkeldeltagare och deras erfarenheter (Andersson et al., 2014) respektive på cirkeldeltagare från andra länder (Nordzell et al., 2017).

Detta betyder att det redan finns en hel del samlad kunskap om cirkeldeltagandets betydelse för de individuella deltagarna. Samtidigt är det kunskap som också behöver uppdateras med jämna mellanrum och det finns en uppsjö frågor att ställa gällande cirkeldeltagandet, vilket innebär att det ständigt finns nya infallsvinklar att undersöka. Utöver att återvända till frågor kring cirkeldeltagandets betydelser för deltagarna, syftar föreliggande rapport till att systematiskt studera relationen mellan deltagarnas angivna motiv, utfall, etc. och den cirkeltyp de har deltagit i, samt till att gruppera dessa betydelser utifrån ett antal olika dimensioner – och därtill reflektera över vad som har påverkat upplevelsen (och hur olika aspekter har påverkat). De olika dimensionerna presenteras i kapitel två.

DISPOSITION

I detta inledande kapitel har vi presenterat studiens frågor och utgångspunkter, såväl som de metoder och det material som använts – och därtill introducerat ett antal utgångspunkter som vidare ramar in rapporten.

Kapitel 2 utgörs av de empiriska analyserna och inleds med generella data för enkätstudierna, samt en genomgång av de olika cirkeltyper som vi använder oss av i vår analys. Därefter tittar vi på cirkeldeltagarnas totala ideella engagemang, innan vi går vidare till studiecirkelns olika dimensioner. Vi introducerar där tre dimensioner som ger olika ingångar till studiecirkelns betydelser; en individualistisk dimension, en social dimension och en kompetensdimension. Slutligen undersöker vi även arbetssätt och upplevda skillnader mot annan utbildning, samt var och hur erfarenheterna från studiecirkeldeltagandet får betydelse. Vi tittar även på vilka komponenter i cirkeln som har påverkat upplevelsen av cirkeldeltagandet – och vad deltagandet har lett till för deltagarna.

I studiens kapitel 3 lyfter vi slutligen några aspekter från de empiriska analyserna, för att landa i ett antal framåtblickande slutsatser.

BERIT ÄR PENSIONÄR och i flera år var hon aktiv i föreningen "PRO Internationell" som bildades 2002. Syftet med föreningen var att skapa kulturutbyten mellan människor som har bott länge i Sverige och de som nyligen har kommit hit. "Vi fick ju fler svenskar än människor från andra länder, som medlemmar alltså", berättar Berit. "Men vi försökte alltid fokusera verksamheten kring deltagarna som inte var födda i Sverige. Alltså, äldre personer som behövde jobba med språket och så. Men det kunde också vara cirklar i dator eller samhällsorientering. Sådana saker."

Nuera är föreningen nedlagd men verksamheten lever ändå kvar genom studiecirklar som Berit och några andra eldsjälarrangerar tillsammans med ett studieförbund. "Det blev ju så", förklarar Berit. "Jag trodde att det var färdigt, men då var det flera medlemmar som hörde av sig till mig och sa att de ville fortsätta, på något sätt."

Den senaste cirkeln som Berit själv deltog i handlade om poesi. "Det var en slags introduktion till klassiska, svenska diktare. Men sedan fick alla deltagare också presentera sin egen favoritpoesi – så vi fick också lära oss om diktare från andra länder. Det var intressant, för då kunde vi jämföra och hitta olika liknelser och kopplingar."

Berit har jobbat som SFI-lärare och är van att arbeta i grupper som inte delar ett gemensamt språk. Hon berättar att mottot med arbetet är att skapa integration, något som hon menar ofta glöms bort inom PRO. "Det finns många äldre människor därute som blir isolerade och ensamma därför att de inte kan språket. De saknar beröringspunkter med resten av samhället."

För Berit är det personliga engagemanget själva drivkraften bakom cirkeldeltagandet. "Jag tycker det här är jätteviktigt", förklarar hon. "Ibland är det inte så lätt. Det kan kännas som att vi slår huvudet i väggen. Det svåra är att hitta ämnen där det blir ett faktiskt utbyte. Så att det inte blir några som berättar och andra som bara lyssnar. Men vi brukar diskutera tillsammans vad vill vi satsa på härnäst, liksom. Ibland blir det något mer neutralt ämne, som dator eller något sådant. Det är lite mer språkneutralt."

Berit berättar att hon har fått väldigt bra kontakt med många i cirkelverksamheten. "Jag vet ganska mycket om dem eftersom vi pratar lite spontant också. Om allt möjligt. Det kan vara olika bekymmer eller roliga saker som har hänt. Det leder till att vi lär känna varandra. Den där gemenskapen är oerhört viktig, tycker jag."

2 Vilka betydelser har cirkeldeltagandet för deltagarna?

Innan vi ger oss i kast med de frågor som driver föreliggande utvärdering – och innan vi presenterar de analyser som hjälper oss att närma oss svaren på de frågorna – finns vissa mer generella resultat och aspekter, som är viktiga att ha med sig under läsningen.

GENERELL INFORMATION OM OCH FRÅN ENKÄTSTUDIERN – BAKGRUNDSVARIABLER, CIRKELTYP OCH IDEELLT ENGAGEMANG

Av de som har besvarat våra enkäter utgörs 63 procent av kvinnor och 37 procent av män, vilket ligger väldigt nära siffrorna för samtliga cirkeldeltagare 2019, där 62 procent är kvinnor (Folkbildningsrådet, 2020). Åldersmässigt var knappt 28 procent yngre än 35 år, knappt 42 procent var mellan 35 och 65 år gamla och knappt 31 procent var 65 år gamla eller äldre.

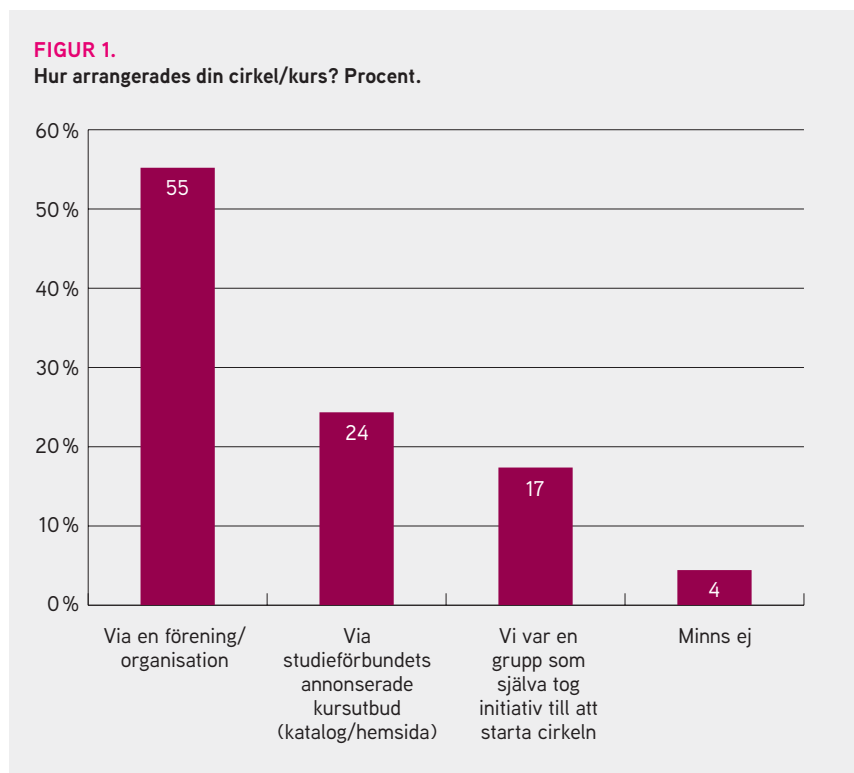
En klar majoritet av deltagarna var födda i Sverige (76 procent) men 17 procent av de som svarat på enkäten var födda i ett land utanför Europa. Drygt 6 procent kom från ett land i Europa som inte var Sverige. Bland de som är födda i Sverige var en majoritet av deltagarna kvinnor, medan männen var i majoritet bland deltagarna som är födda i ett land utanför Europa.

Utbildningsmässigt hade 52 procent av de svarande en eftergymnasial utbildning om minst tre år och ytterligare 20 procent hade en kortare eftergymnasial utbildning. Totalt 24 procent hade genomgått en gymnasial utbildning – av kortare eller längre format – medan knappt 5 procent hade grundskola eller motsvarande som högsta avslutade utbildning.

Typ av cirkel

En fråga gäller hur studiecirkeln arrangerats: via en förening/organisation (*föreningscirkel*), via studieförbundets annonserade kursutbud (*program-*

cirkel) eller om det var en grupp individer som själva tog initiativ till cirkeln (*kamratcirkel*). Fördelningen mellan dessa tre cirkeltyper framgår av figur 1 nedan.

Av figur 1 ovan kan vi konstatera att 55 procent av deltagarna anger att cirkeln de deltagit i arrangerades via en förening eller organisation. De båda resterande cirkeltyperna utgör 24 respektive 17 procent. Bland de som besvarat enkäten har alltså en klar majoritet av cirklarna arrangerats via en förening eller organisation.

Detta överensstämmer med siffror som pekar på att studieförbundets verksamhet tillsammans med medlemsorganisationer och civilsamhället i stort har ökat (Folkbildningsrådet, 2020; Nordzell et al., 2017). I förhållande till tidigare rapporter som behandlar studiecirkeldeltagande, noterar vi att det är en högre andel i den här studien som anger att de deltagit i en föreningscirkel. I studien från 2014 – som i och för sig fokuserade på äldre cirkel-

deltagare och alltså bara omfattade deltagare som var 65 år gamla eller äldre – var det 41 procent som deltagit i en föreningscirkel (Andersson et al., 2014).¹

Bakgrundsvariabler och typ av cirkel

En fråga värd att ställa är om olika bakgrundsvariabler har något genomslag när det kommer till typ av cirkel. Först kan man konstatera att varken kön eller ålder ger någon effekt. Det betyder att det alltså inte är vanligare bland kvinnor än bland män att delta i en viss typ av cirkel – och inte heller att en viss åldersgrupp är överrepresenterad i någon av cirkeltyperna. Inga statistiskt signifikanta skillnader visar sig heller när man kontrollerar för utbildningsnivå.

Det som går att uttröna är en viss skillnad beroende på var deltagaren är född. Bland cirkeldeltagare som är födda i ett annat land än Sverige är det en större andel som deltar i föreningscirkel – och allra mest gäller detta för de deltagare som är födda i ett land utanför Europa. Å andra sidan är det något fler av de som är födda i Sverige som deltar i programcirkel och kamratcirkel. Framförallt är de som är födda i ett annat land utanför Europa underrepresenterade i den sistnämnda cirkeltypen.

En möjlig tolkning är att det finns relativt stora grupper i befolkningen som kanske inte hunnit bygga så stora nätverk att det blir aktuellt med kamratcirkel. Samtidigt är samma grupp starkt representerad i föreningscirkel. Det kan vara så att för många i den här gruppen sker mycket av nätverksbyggandet inom föreningar av olika slag. Det innebär möjligen att det sociala nätverksbyggande som sker i kamratcirkel – för deltagare som är födda i Sverige – istället kanske sker i föreningscirkel för deltagare som är födda utanför Europa?²

-
- 1 I *Studiecirkeldeltagare 2008* görs inte riktigt samma indelning av studiecirkel men enligt den studien var det en dryg fjärdedel av deltagarna som angav att cirkeln de hade gått ingick som en del i förenings- eller organisationsarbete. Kamratcirkel och programcirkel utgjorde ungefär 30 procent vardera – och sedan fanns också ett fjärde alternativ; "vi är en grupp vänner som brukar gå i cirkel tillsammans". 13 procent angav detta svarsalternativ (Andersson et al., 2009). Det är något oklart hur denna sista grupp kan tänkas fördelas mellan de tre cirkeltyper som vi utgår från här men det framstår åtminstone som att andelen av cirkeldeltagarna som gått en föreningscirkel är högre i den undersökning som genomförts nu, jämfört med vad som har varit fallet i tidigare studier – och att den ökningen slår tämligen jämnt mot andelen som deltagit i kamratcirkel respektive programcirkel.
 - 2 Tidigare studier har också visat på att det för utrikes födda cirkeldeltagare verkar finnas en särskilt stark koppling mellan cirkeldeltagandet och föreningsengagemang av olika slag (Nordzell et al. 2017).

Cirkeldeltagarnas ideella engagemang

En aspekt som enkätstudien från november 2019 fångade upp är i vilken utsträckning cirkeldeltagarna är ideellt engagerade. Detta är att se som en slags bakgrundsvariabel, i stil med ovanstående, kring hur cirkeln arrangerades. Det ideella engagemanget kommer dock inte på samma sätt som cirkeltyp att vara något som systematiskt analyseras tillsammans med det övriga statistiska materialet men det är ändå ett frågeområde som knyter an till en av de mer svårfångade frågor som denna utvärdering ska beakta, nämligen cirkelns potentiella betydelse för deltagarnas samhällsengagemang.

Måhända är kopplingen till ideellt engagemang i allmänhet inte direkt men det knyter an till hur aktiva individerna är i samhället, genom sitt ideella arbete och/eller genom medlemskap i ideella organisationer och föreningar. Att undersöka det ideella engagemanget ger alltså en viktig kontext till cirkeldeltagandet – utifrån om det är redan ideellt aktiva personer som främst är aktiva i studiecirkel eller om det tvärtom är de som inte har andra engagemang som främst deltar i cirkelverksamhet. Samtidigt ligger dessa frågor utanför själva cirkeldeltagandet, varför vi väljer att redovisa detta material redan här, innan vi går in på redovisningen av frågorna som direkt berör upplevelsen av cirkeldeltagandet.

Cirkeldeltagare är mycket aktiva

Om vi då tittar närmare på vad de svarande uppger när det gäller sitt ideella engagemang, kan man börja med att slå fast att cirkeldeltagare som grupp framstår som generellt mycket ideellt aktiva. Nästan nio av tio, eller 89 procent, uppger att de någon gång har arbetat ideellt. Det är en hög siffra också om man jämför med studier av ideellt arbete i den svenska befolkningen generellt, där motsvarande siffra 2014 var 79 procent (von Essen et al., 2015).

Bland de 89 procent av cirkeldeltagarna som anger att de någon gång har arbetat ideellt är det flest som har gått i föreningscirkel (93 procent), vilket knappast är förvånande då engagemang i en förening ofta för med sig ideellt arbete. Det är också signifikant färre deltagare från programcirkel som anger att de någon gång har arbetat ideellt (76 procent).

Traditionellt har medlemskap i föreningar/organisationer varit en central del av hur människor engagerar sig ideellt i Sverige (Einarsson & Hvenmark, 2012; Hvenmark, 2008; Wijkström & Lundström, 2002) och det skulle därför kunna användas som ett mått på samhällsaktivitet. Av det skälet ställdes även frågan om de svarande cirkeldeltagarna var medlemmar i någon förening,

Christina

PERSONPORTRÄTT

HON BÖRJADE SPELA GITARR EFTER 50. Först satt hon hemma och lärde sig ackord framför YouTube. Men sen slängde hon ut en fråga på Facebook: "Vem vill bilda band med mig?"

Christina är 54 år och har en fil.kand. i konstvetenskap och arkeologi. Hon har gått i diverse olika konstskolor och pluggat alla möjliga utbildningar. Ändå var det något som skavde:

"Jag fick en så väldigt stark känsla – det här vill jag göra", berättar hon. "Jag vill starta ett experimentellt psykedeliskt, feministiskt band. Är det någon som vill vara med? Så skrev jag på Facebook."

Christina förklarar att initiativet handlade om mer än bara längtan efter att skapa musik. Det var också en medvetet feministisk handling. Christina utvecklar: "Det finns ju väldigt många gubbar som spelar i band. Och det retar mig litegrann. Jag tänkte att det var dags för medelålders kvinnor att ta plats i den här mansdominerade rockvärlden!"

Gruppen fick namnet "SubbKultur" – "med två b, som i subba. Nu träffas cirkeln på egen hand och skapar alltmer komplicerade musik- och ljudkonstverk. Hur det ska låta kommer de fram till gemensamt: "Vi spelar in med telefonen, sen tar vi paus och lyssnar. Det blir en diskussion om hur det ska låta och vad vi vill med låten", förklarar Christina. "I början spelade vi mycket covers. Men vi gjorde om arrangemangen, ganska mycket. Vi tog klassiska låtar och texter från feministiska grupper som Röda Bönor och så försökte vi få dem att låta lite 'brötigare' och mer moderna."

Ibland blir det långa diskussioner om hur de ska spela och varför. Christina förklarar:

"Jag ser oss som fyra hjul på ett fordon. En bil eller någonting, som ska framåt. Vi lär oss tillsammans och det tycker jag är väldigt häftigt. Det handlar om att vara lyhörda för vad vi kan bidra med, som individer och från olika håll."

Det är inte bara musik som avhandlas på cirkelträffarna. Den feministiska ingången till skapandet är ständigt närvarande. I sociala medier har medlemmarna flera olika chattrådar, där de diskuterar olika saker, utifrån kategorier. Det kan vara socialt, det kan vara politik och sedan är de förstuds det rent musikaliska. Dessutom träffas medlemmarna även utanför cirkeln. De har blivit ett riktigt kompisgäng.

För Christina, som kommer från konstvärlden, känns det överraskande och roligt att hon fungerar så bra, kreativt, tillsammans med andra. Inom konsten har hon så mycket kunskap sedan tidigare. Och det kan på ett sätt vara hämmande: "Men i musiken är jag fri. Och det som uppstår i replokalen, när vi skapar tillsammans, det känns som magi."

nätverk, organisation, aktionsgrupp eller liknande – och 88 procent svarade ja på den frågan. Enligt SCB (2016) var 77,5 procent av Sveriges befolkning medlemmar i en eller flera föreningar under 2015, vilket indikerar att cirkeldeltagare är medlemmar i olika föreningar i större utsträckning än befolkningsgenomsnittet.

Förstås finner vi här framförallt de som har gått i en föreningscirkel – där 96 procent anger att de är medlemmar. Återigen är det programcirkeldeltagare som i minst utsträckning ger uttryck för att de är medlemmar (73 procent).

CIRKELDELTAGANDETS OLIKA BETYDELSER

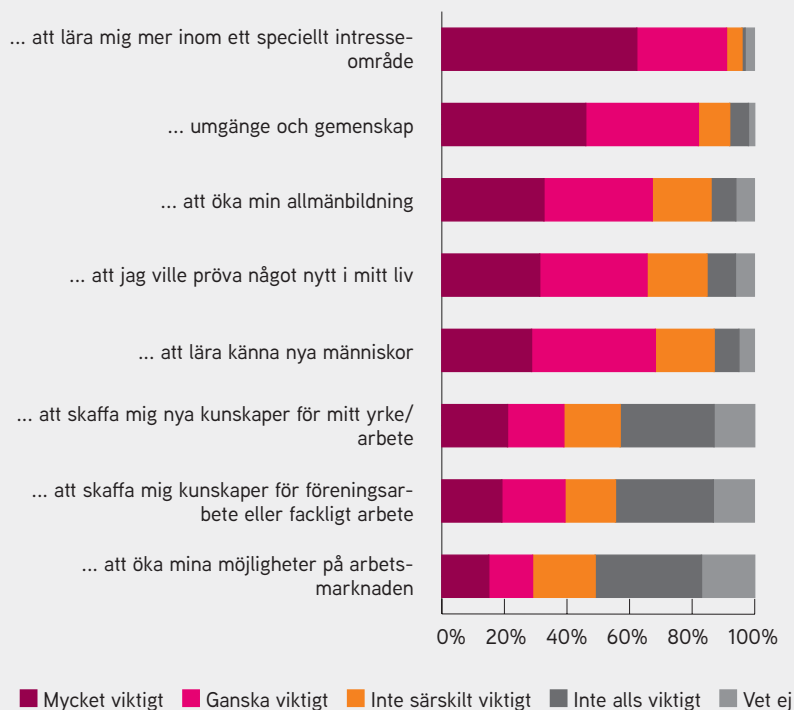
En naturlig undran i en sådan här undersökning är förstås vilken betydelse cirkeldeltagandet har haft för deltagarna. Därför kommer vi först att ta fram en del generella resultat, där svaren i enkätundersökningarna får illustrera vilka motiv som varit viktiga för deltagandet – och även vilka utfall som cirkeldeltagandet har haft, mer generellt. Dessa siffror kompletteras sedan med intryck och citat från fokusgruppsintervjuerna.

Motiv för att delta i cirkeln

Vi kommer framöver i texten att mer i detalj studera varför de svarande i våra studier menar att de deltar i studiecirkel – men figur 2 bidrar med en övergripande illustration av detta.

Figuren visar i vilken utsträckning olika motiv ansågs viktiga. Ett flertal av dessa motiv kommer vi också att återvända till nedan, då de har att göra med de olika dimensionerna, som vi där kommer att titta på mer detaljerat. Några saker bör dock nämnas redan här: De tre svarsalternativ som listas längst ner i figuren har på olika sätt att göra med arbetsliv eller andra typer av uppdrag, inom det ideella. Det är alltså dessa alternativ som finner minst stöd bland cirkeldeltagarnas svar. Här bör man ta i beaktande att för många av de äldre cirkeldeltagarna är detta inte relevanta alternativ, vilket vi också kommer att diskutera närmare längre fram, under det vi kallar för kompetensdimensionen.

Om vi fortsätter att titta mer övergripande på de olika motiven, så ser vi att möjligheten att fördjupa sig i ett särskilt intresseområde kommer först, följt av önskan efter att få ta del av det umgänge och den gemenskap som kan erbjudas i cirkeln. Generellt utgör de första fem alternativen en blandning av sociala motiv och motiv som framförallt har att göra med en önskan att bilda sig vidare. Samtliga av dessa motiv får också mycket stöd bland de svarande.

FIGUR 2.**Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för... Procent.**

Vad fick deltagarna ut av cirkeln?

Nu vet vi mer om varför människor säger sig välja att delta i studiecirkelverksamhet. En rimlig följdfråga blir då vad de faktiskt anser att de fick ut av deltagandet, efter fullgjord studiecirkel. Detta illustreras i figur 3.

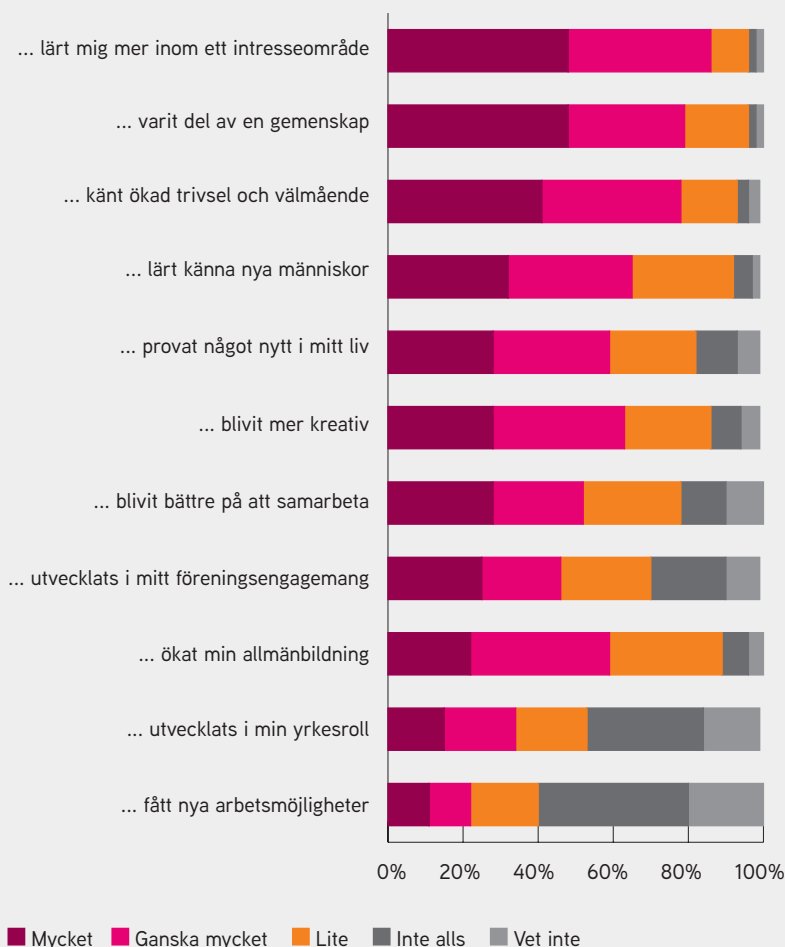
Precis som gällande motiven ovan ser vi till att börja med att de alternativ som har att göra med arbetsliv och andra typer av uppdrag hamnar längst ner i listan. Återigen finns här en åldersfaktor som delvis snedvrider resultatet.

Det är också samma alternativ som hamnar i topp här – gällande utfall – som det var gällande motiv (se figur 2 ovan). Men man kan se att flera av de alternativ som får mest stöd har att göra med sociala aspekter av cirkeln.

Vidare analyser visar också att det överlag finns en hög överensstämmelse mellan motiv och utfall. Det betyder att cirkeln i de flesta fall har levt upp till de förväntningar deltagarna hade på den – man fick alltså i stor utsträckning ut det man ville av cirkeln.

FIGUR 3.

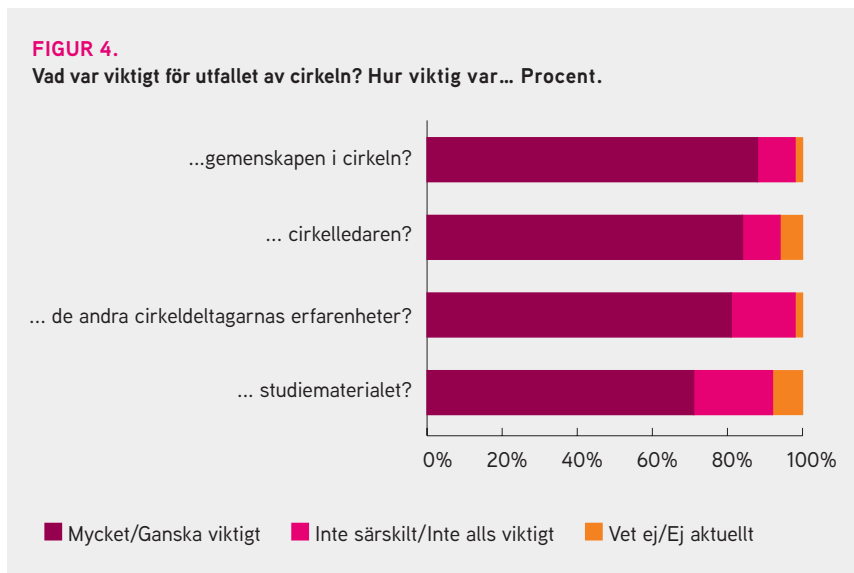
Vad fick du ut av cirkeln? Genom cirkeln har jag... Procent.

Vad var viktigt för utfallet av cirkeln?

Inledningsvis börjar vi med en fråga som också har ställts i tidigare cirkeldeltagarundersökningar – där vi differentierar mellan betydelsen av cirkelledaren, övriga deltagares erfarenheter, studiematerialet och gemenskapen i cirkeln. Vad spelade dessa faktorer för roll för utfallet av cirkeldeltagandet? Resultatet för denna fråga visas nedan, i figur 4. Vi har i denna och många följande figurer valt att slå samman de två mer positiva alternativen, alltså att motivet var ”mycket viktigt” eller ”ganska viktigt”, respektive de

två mindre positiva alternativen, att motivet var ”inte särskilt viktigt” eller ”inte alls viktigt”.

Som vi kan se i figur 4 anser de flesta att samtliga alternativ har varit viktiga för utfallet av cirkeln. Det som betonas allra mest är emellertid gemenskapen i cirkeln. Sociala aspekter lyfts alltså fram som centrala. Studiematerialets betydelse är det som lyfts fram i minst utsträckning av de svarande, vilket möjligen pekar på att det är den mellanmänskliga interaktionen och själva cirkelmiljön som anses vara viktigast för de utfall och resultat som cirkeln och individernas deltagande i cirkeln får i slutändan.

I fokusgruppsintervjuerna stärks bilden från enkätsvaren, angående studiematerial. Merparten av informanterna i fokusgrupperna menar att de inte använder något studiematerial alls och resterande berättar att studiematerialet består av olika material som sammanställs av deltagarna och ledaren, baserat på intresset i gruppen.

Då studiematerialets betydelse alltså inte lyftes i någon större utsträckning i fokusgruppsintervjuerna, blir beskrivningarna av hur studiematerialet kom till, eller sammanställdes, än mer intressant. Där det ursprungliga svaret var ”vi har inget speciellt studiematerial” fanns nämligen oftast ändå en berättelse om hur material kollektivt samlades in och diskuterades. Ibland var det böcker om teknik och hantverk, som diskuterades i fikapauser och

på raster. Ibland var det cirkeldeltagare som inför varje träff hittade någon intressant litteratur och berättade om den för gruppen. I andra fall fick frågor från deltagarna cirkelledaren att hitta material till nästa träff – där det avhandlades i storgrupp.

I föreningscirkelarna sammanställde ledare ofta själva material, för att svara mot ett visst kunskapsbehov. Den här synen på vad studiematerial är – och sättet på vilket det sammanställs eller skapas – säger också något om studiecirkelns natur. Studiematerialet blir här en del av det kollektiva lärandet. Studiematerialet är inte statiskt eller helt och hållet förutbestämt. Istället blir det en del av, eller ett resultat av, samtalet och det kollektiva utbytet.

Skillnader mellan olika grupper

Generellt verkar deltagarna tämligen överens om betydelsen av olika aspekter, då relativt få signifikanta skillnader visar sig när vi kontrollerar för olika bakgrundsvariabler. Dock är det något fler män än kvinnor, och fler av de som är födda utanför Europa (i förhållande till de som är födda i Sverige eller i ett annat land i Europa) som betonar gemenskapens betydelse. När det gäller cirkelledarens betydelse är det istället något fler kvinnor än män – och också här något fler av de som är födda utanför Europa – som betonar detta. Betydelsen av de andra cirkeldeltagarnas erfarenheter betonas i större utsträckning av män än av kvinnor och i något högre utsträckning av de som är födda utanför Europa. Slutligen, när det gäller studiematerialets betydelse, betonas detta i signifikant större utsträckning av deltagare som är födda i ett land utanför Europa. Svaren varierar generellt inte efter deltagarnas ålder eller utbildning.

Möjlighet att påverka cirkeln

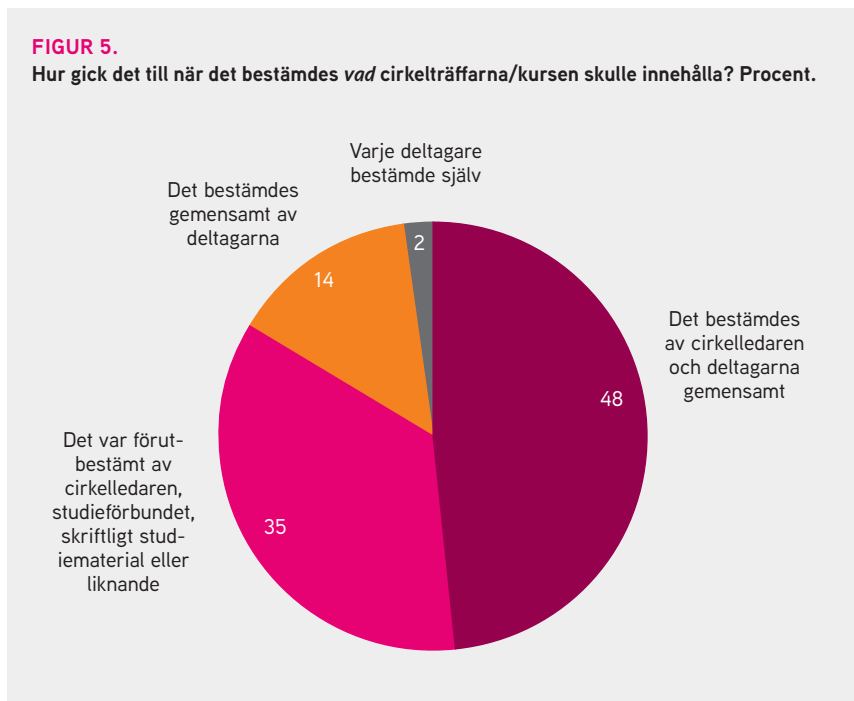
I vilken utsträckning upplever då deltagarna att de har kunnat påverka innehåll och upplägg i cirkeln? Till att börja med kan man konstatera att det är drygt tre fjärdedelar (76 procent) av de svarande som menar att de har kunnat påverka upplägget av cirkeln/kursen (varav 41 procent svarar att man kunnat påverka mycket och 35 procent svarar att man kunnat påverka ganska mycket).

Ämnet i sig, för cirkeln, är ju tämligen givet från början. Antingen har deltagare sökt sig till cirkeln för att ämnet erbjudits i studieförbundens kurskataloger eller liknande, eller så har en grupp samlats kring ett gemensamt intresse, där då också ämnet kan anses tämligen givet, åtminstone på en

grundläggande nivå. På samma sätt kan själva ämnet förmodas vara ganska givet när en förening arrangerar en cirkel eller kurs på ett visst tema. Däremot är det inte nödvändigtvis bestämt i förväg vad cirkeln ska innehålla på respektive träff, och det är inte heller självklart att ämnet och innehållet är helt bestämt från början – det kan finnas olika mått av flexibilitet inbyggt. Detta gör det intressant att titta närmare på deltagarnas uppfattning om vem som bestämt innehållet i kursen och på cirkelträffarna.

Hur bestämdes innehållet i cirkeln?

I figur 5 nedan visas hur deltagarna menar att innehållet i cirklarna bestämdes.

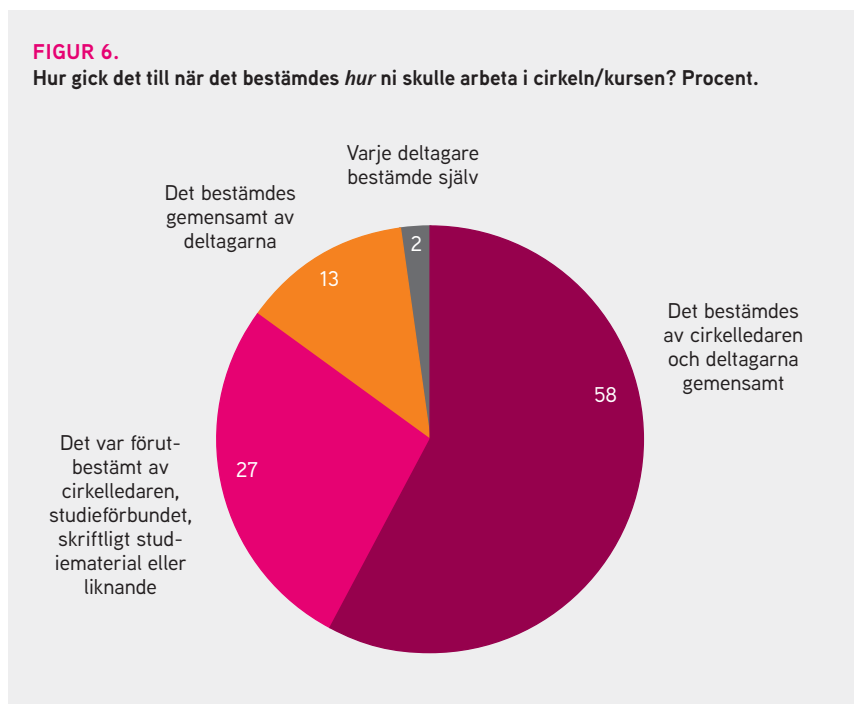
Som vi kan se är det inte många som menar att varje deltagare har bestämt för sig själv, 2 procent av de svarande angav detta alternativ, vilket inte är förvånande då en studiecirkel förväntas vara mer av en kollektiv process – och dessutom finns den graden av självständighet sällan i utbildningsverksamhet. 14 procent av de svarande menar att innehållet bestämdes gemensamt av deltagarna. Bland dessa är det signifikant fler (33 procent) än genomsnittet som har gått en kamratcirkel, medan nästan ingen (knappt 2 procent) av de som

har gått en programcirkel anger detta alternativ. De svarande som deltagit i programcirkel är istället överrepresenterade bland de som menar att innehållet bestämdes av cirkelledaren, studieförbundet, studiematerialet eller liknande (64 procent jämfört med 35 procent totalt, oberoende av cirkeltyp).

Samtidigt är det oftast valda alternativet att innehållet bestämdes av cirkelledaren och deltagarna gemensamt. Nästan hälften (48 procent) av de svarande valde detta alternativ. Det är något färre av de som deltagit i programcirkel som håller med om detta (32 procent) men det är ungefär lika många från föreningscirkel och kamratcirkel.

Hur bestämdes hur cirkeln skulle arbeta?

En relaterad fråga har att göra med hur man arbetade i cirkelna – och vem som hade möjlighet att påverka arbetssättet eller arbetsformerna. I figur 5 kunde vi tidigare se att drygt tre fjärdedelar av deltagarna menar att de har kunnat påverka innehållet i cirkeln. När det istället handlar om hur deltagarna bestämde hur de skulle arbeta i cirkeln, faller resultatet ut som följer nedan, i figur 6:

Mönstren här är snarlika de som framträdde i figur 5. Återigen är det få (2 procent) som menar att varje deltagare själv fick bestämma hur man skulle arbeta i cirkeln. Det är fler (13 procent) som anser att det bestämdes gemensamt av deltagarna – och de som anser detta kommer framförallt från kamratcirkel (29 procent). Att arbetssättet var förutbestämt av cirkelledaren, studieförbundet, ett skriftligt studiematerial eller liknande får näst mest stöd (27 procent) och här är det en klar övervikt för de som deltagit i programcirkel (50 procent).

Det mest valda alternativet – att arbetssättet bestämdes av cirkelledaren och deltagarna gemensamt – fick starkast stöd från föreningscirkel (64 procent), följt av deltagare från kamratcirkel (57 procent). Minst stöd (44 procent) fick detta alternativ från deltagare i programcirkel.

TRE DIMENSIONER AV CIRKELDELTAGANDET

När vi bryter ner deltagarnas svar går det att identifiera tre olika dimensioner – och det är således via dessa dimensioner som vi kommer att fortsätta diskutera vilka olika betydelser som cirkeldeltagarna tillskriver sitt deltagande.

Den första dimensionen är *individualistisk*, och har framförallt att göra med bildning för individen och individens personliga bildningsresa. Den andra dimensionen är av *social* art och handlar om hur sociala kontakter, nätverk och gemenskap kan byggas genom cirkeldeltagande, samt hur sådant deltagande kan fylla en funktion för individen – en betydelse som framträtt som viktig i tidigare studier av cirkeldeltagande, där just studiecirkelns sociala aspekter och den gemenskap man kan bli del av varit viktiga utfall (Andersson et al., 2014; Åberg, 2016; Åberg, 2018).

Den tredje dimensionen kallar vi för *kompetensdimensionen* och den knyter an till deltagarnas vilja att utveckla sin kompetens för arbets- respektive föreningsliv.

En individualistisk bildningsdimension – cirkel för den personliga bildningsresan

Den första dimensionen av cirkeldeltagandet som vi ska fördjupa oss i har att göra med individuellt inriktade motiv och utfall av deltagandet. Den har inte samma sociala fokus som den sociala dimensionen, inte heller kan den lika tydligt kopplas till deltagarnas vilja att utveckla sin kompetens för att öka sina förutsättningar i yrkesliv eller på andra arenor, såsom inom förenings-

CATRIN JOBBAR SOM KURATOR inom socialtjänsten. Hon är 54 år och på fritiden tränar hon på Friskis & Sveltis. "Jag har dansat flamenco och steppat i hela mitt liv", berättar hon. "En gång i tiden spelade jag en del piano, också. Men efter cancer blev det inte så mycket med allt det där. Så, jag kände att jag saknade rytmerna. Min sambo spelar trummor, så det finns ett trumset hemma. Och då ställde jag mig själv frågan – kan jag lära mig att spela ett nytt instrument, såhär sent i livet?"

Det kunde hon. Och inte nog med det. Kompisen Christina, som du kan läsa om i ett tidigare porträtt i den här skriften, var i precis samma situation. Ungefär samtidigt hade hon fått för sig att börja spela gitarr. Catrin såg facebookstatusen där Christina letade bandmedlemmar. "Vi var bekanta, men inte jättenära", fortsätter hon. "Men när jag läste det där så tänkte jag att jo, det är klart att vi ska bilda band. Vi är ju på samma nivå, liksom."

Catrin berättar att det fanns en annan tanke också, bakom att börja i cirkeln. Efter cancerbehandlingen kände sig Catrin deprimerad. Hon hade läst någonstans att musik kan hjälpa mot det. Och det visade sig stämma. "Även om depressionen inte var så djup så känner jag att musiken har hjälpt mig att läka, efter cancer."

Catrin har varit aktiv i olika feministiska sammanhang i hela sitt vuxna liv. Det har handlat om samtalsgrupper och om politisk aktivism. Att spela musik är ett annat sätt att utforska och fördjupa den kampen. "Det handlar om livet. Det handlar om mitt liv", sammanfattar hon.

När det gäller den sociala biten är Catrin förvånad. Hon hade inte räknat med att cirkeln skulle leda till så djupa vänskapsband, men efter några år känner hon de andra deltagarna innan och utan. Som med alla grupper kan det dock bli konflikter och dispyter i cirkeln. Catrin berättar att lösningen på det kan vara att försöka ha en öppen kommunikation. "Om jag känner att jag inte blir hörd eller att mina idéer försvinner, då säger jag det med en gång. Och så pratar vi om det!"

En sak som Catrin och de andra i cirkeln också pratar mycket om är studieförbundens jämställdhetsarbete. Självklart är det bra att det finns specifika satsningar som gör det möjligt för fler kvinnor och icke-binära att spela. Men Catrin menar att det också är viktigt att jobba med jargongen och attityderna i replokalshusen. "Det är fortfarande en väldigt grabbig miljö. Det räcker liksom inte att fixa så att det är lika många kvinnor och män. Det handlar om miljön och om vem som är norm. Där har studieförbunden fortfarande en del jobb kvar att göra."

livet. Istället har denna dimension ett fokus på individens egen personliga bildningsresa, eller det man talar om som lärande för lärandets skull.

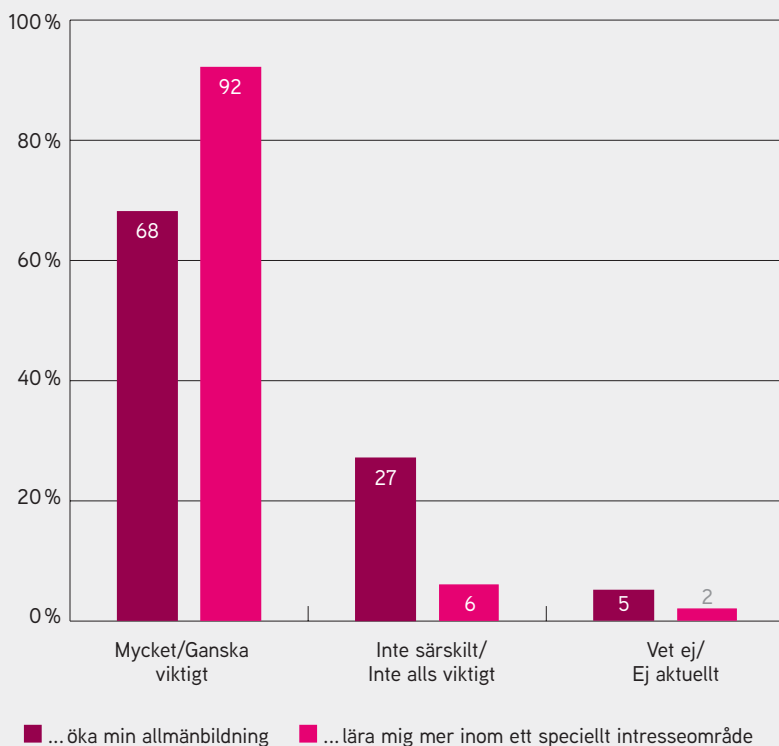
Vad motiverade till cirkeldeltagandet?

I den enkät som genomfördes i augusti 2019 hade vi frågor som syftade till att fånga in den här dimensionen. Frågorna har att göra med studiecirkeln som en allmänbildande verksamhet och studiecirkeln som ett verktyg för att fördjupa sina kunskaper inom ett visst intresseområde. I vilken utsträckning dessa aspekter sågs som viktiga motiv för att delta i studiecirkelverksamheten illustreras i figur 7 nedan.

Nästan 70 procent av de svarande menar att de sökte sig till studiecirkeln för att öka sin allmänbildning. Över 90 procent såg ”att lära sig mer inom ett speciellt intresseområde” som ett motiv för sitt deltagande.

FIGUR 7.

Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för att... Procent.

Bland de knappa 70 procent som lyfter fram ökad allmänbildning som ett viktigt motiv för sitt deltagande är det något fler män än kvinnor, och fler som är födda utanför Sverige än i Sverige. Bland de dryga 90 procent som säger att det varit ett mycket eller ganska viktigt motiv att få lära sig mer inom ett speciellt intresseområde, finner vi inga större skillnader beroende på någon av de undersökta bakgrundsvariablerna (kön, ålder, födelseland och utbildningsnivå).

Dock finns det vissa skillnader mellan de tre olika cirkeltyperna, där deltagare från föreningscirkel lyfter allmänbildningsmotivet mer än övriga, följt av programcirkeldeltagare och därefter deltagare från kamratcirkel.

"Det blir som ett forum, över tid, där alla försöker vara ärliga och alla försöker ta det på allvar. Och då kan ju alla växa tillsammans. Så är det ju. Och det gör jag också."

Man, kamratcirkel, Linköping

Vad fick deltagarna ut av sitt cirkeldeltagande?

I vilken utsträckning upplever deltagarna då att de faktiskt också ökade sin allmänbildning eller lärde sig mer inom ett speciellt intresseområde? Detta visas i figur 8.

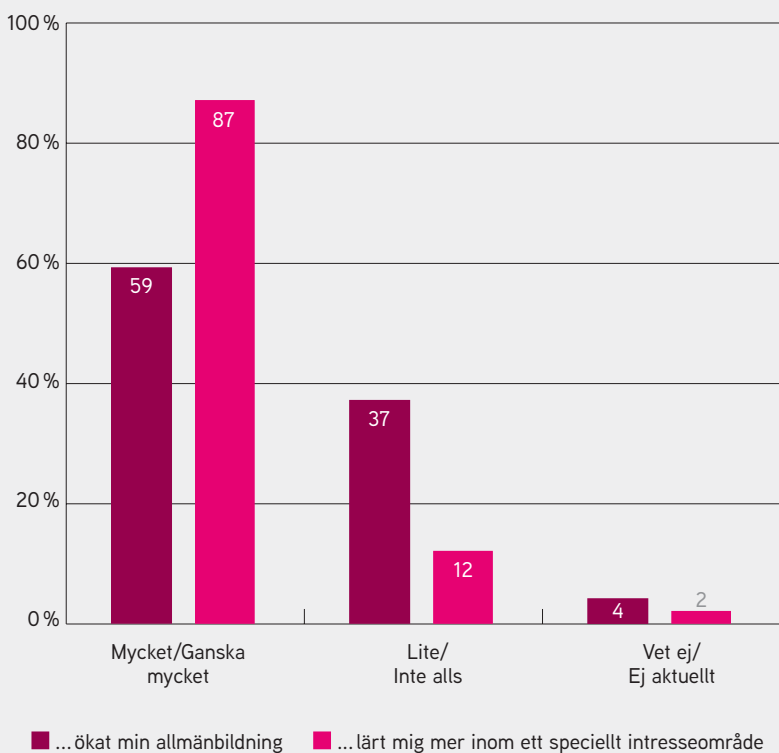
Bland de som svarat att de har ökat sin allmänbildning mycket eller ganska mycket genom sitt cirkeldeltagande är jämförelsevis många män, yngre (-34 år) och utrikes födda (främst från länder utanför Europa). När det gäller de som menar att cirkeldeltagandet mycket eller ganska mycket gjort att de lärt sig mer inom ett intresseområde är det egentligen bara yngre (-34 år) som håller med i större utsträckning än andra grupper. Vare sig när det gäller kön eller födelseland återfinns några signifikanta skillnader mellan olika grupper.

När vi jämför figur 7 och 8 kan vi se att det är något färre, för båda frågorna, som anger att de faktiskt har ökat sin allmänbildning respektive lärt sig mer inom ett intresseområde – jämfört med de som angav motsvarande som motiv.

Men om vi tittar närmare på sambanden mellan motiv- respektive utfallsfrågorna, så finns det starka korrelationer mellan dessa, både när det gäller frågorna om allmänbildning och när det gäller frågorna om intresseområden. Korrelationerna innebär att de flesta av de som angett en av dessa som ett viktigt motiv för sitt deltagande också upplever att de fick ut det som de förväntade sig av sitt deltagande i cirkeln. De som var där för att de ville öka sin allmänbildning uppger att de har ökat sin allmänbildning genom att delta

FIGUR 8.

Vad fick du ut av cirkeln? Genom cirkeln har jag... Procent.

i cirkeln, och de som angav att förkovring inom ett intresseområde var ett viktigt motiv för deltagandet upplever också att de genom cirkeln har lärt sig mer inom det intresseområdet.

Ämnet lockar men gemenskapen skapar mersmak

Även i fokusgruppsamtalen och djupintervjuerna framkommer att det primärt är ämnet som får människor att söka sig till eller starta en egen studie-cirkel. Men när cirkeln sedan är igång vittnar många om att gemenskapen är ett viktigt motiv till att fortsätta i cirkeln. Även om ämne, gemenskap och cirkelledare skattas olika, framkommer ofta i samtalet att det är kombinationen av dessa faktorer som avgör om cirkeln upplevs som lyckad eller inte. Nedan, ett typiskt citat från en deltagare som går en programcirkel i Linköping:

”Jag går mycket för att hålla kreativiteten i gång och det är viktigt med en grupp också och den läraren som vi har. Jag har gått många terminer för samma lärare och jag återvänder till den gruppen och den läraren.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Svaret på ”varför deltog du i cirkeln” kan ytterligare illustreras av svaret på den allmänna frågan ”vad är det för cirkel du deltar i?”, vilken ställdes i samtliga fokusgruppsintervjuer. Hur informanterna väljer att beskriva sin cirkel säger kanske en del om hur de upplever den?

Nedan, en man som via cirkeldeltagandet hittar ett sätt att närma sig de stora, existentiella frågorna – och detta tillsammans med gamla och nya vänner. I cirkeln turas deltagarna om att leda och förbereder studiematerial och diskussionspunkter inför varje ny träff. Anledningen att delta i cirkeln blir i det här fallet sökandet efter andrum. En tid och plats i vardagen där de stora frågorna får ta plats. Där det finns tid att reflektera tillsammans. Och där vardagsstressen får stå tillbaka för en stund.

”Vi är alla runt 50 och vi har alla barn som håller på att bli vuxna. Och vi samlas för att mötas kring existentiella frågor. Vad vill vi göra framåt och vad är vi nöjda med bakåt? Vi jobbar med ärlighet och den som håller i träffen har ett tema, där vi försöker prata om det som är viktigt för oss, på ett ärligt sätt, för att utvecklas.”

Man, kamratcirkel, Linköping

Ett annat exempel står att finna i ”PROCK”, som står för ”Pensionärer för rock” – en avknoppning från PRO i Linköping. Här samlas musikintresserade pensionärer för att skapa och spela tillsammans. Nivån på musikfärdigheterna varierar. Vissa deltagare är erfarna bakom instrumenten, medan andra är nybörjare. Syftet är primärt att ha roligt tillsammans och alla är välkomna. PROCK har flera grupper, för olika nivåer. Nedan följer ett citat från en av deltagarna. För henne blev cirkeln ett sätt att ta tag i det musikintresse som funnits med hela livet, men som aldrig riktigt fått blomma ut – förrän nu.

”Jag är med i PROCK – Pensionärer för rock, därför att jag alltid har haft ett musikintresse /.../ Cirkeln blev en möjlighet för mig att göra någonting mer med musiken.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

NIMO FYLLER 18 ÅR OM NÅGRA MÅNADER och de flesta tankarna just nu kretsar kring körkort. Faktum är att uppkörningen är bokad till själva födelsedagen och tanken är att kunna stoltsera med ett sprillans nytt körkort på direkten, när hon blir myndig. Än är det dock ett tag kvar till uppkörningen. Just nu är det Ramadan och solen har gått ner. Nimo är i full färd med att ordna mat till sig själv och sina tre äldre syskon. Det är mysigt att samlas allihopa, efter en lång dag med studier och fritidsaktiviteter.

Nimo har studerat körkortsteori i studiecirkelform under ungefär ett års tid. Och att hon hittade till ett studieförbund var ingen slump. "Mina tre syskon är ju äldre än mig", förklarar hon. "Och de har också pluggat körkortsteori i studiecirkel. Dessutom är min pappa en av cirkelledarna!"

I skolan studerar Nimo naturvetenskap, så det blir mycket studier, både i skolan och på fritiden. Men pluggandet i studiecirkeln är annorlunda: "Vi är kanske tjugo personer, totalt, men sen delar vi upp oss i två grupper. En som kan lite mer och en med nybörjare."

Efter ett år tillhör Nimo förstås den mer avancerade gruppen och där hjälps deltagarna åt. De diskuterar gemensamt olika problem i körkortsboken och frågar cirkelledaren om hjälp när det behövs. Samtidigt, i nybörjargruppen, är det mer ledarstyrt. Nimo förklarar: "I nybörjargruppen är cirkelledaren med hela tiden och går igenom olika delar av teorin, från grunden. Det är annorlunda, för i min grupp bollar vi frågorna med varandra. Vi snackar och funderar över vad som är rätt och fel i olika situationer."

Cirkelträffarna hålls både på svenska och på somaliska. "Det är blandat", förklarar Nimo. "Ibland pratar vi somaliska och sedan byter vi till svenska. Men det finns vissa som inte förstår svenska så bra. Då måste vi andra förklara för dem, på somaliska."

Studiecirkeln i körkortsteori anordnas via ett samarbete mellan ett studieförbund och en lokal förening. Men Nimo ser det som en helhet: "Föreningen är som en del av studieförbundet. En inriktning, liksom."

Till sommaren gör studiecirkeln uppehåll men Nimo önskar förstås att hon inte ska behöva återkomma till hösten. Kanske kan hon istället komma tillbaka som cirkelledare? En sak är i alla fall klar – vad Nimo önskar sig på sin födelsedag!

Personliga mål och förändringar i livet

En del deltagare har personliga mål, som de inte delar med gruppen. Det handlar kanske om att kunna uppnå någonting i privatlivet, eller om att lära sig en specifik färdighet för att kunna spara pengar. Ibland är det också symboliska mål, som fungerar som personlig motivation för att komma igång. Nedan följer ett citat som är talande för just detta.

"Jag har som mål att sy upp ett antal klänningar och jackor. Har jag gjort dem en gång, så jag kan göra dem själv framöver. Sedan vill jag även utveckla min teknik."

Kvinna, programcirkel, Linköping

Förändringar i livet är ett annat personligt skäl som driver människor till studiecirkelar. Med nya livssituationer uppstår nya behov – eller så förändras livet på ett sådant sätt att någonting plötsligt saknas. När människor går i pension finns plötsligt en hel del tid som ska användas på något sätt. I sådana lägen kan man också börja fundera över saker som aldrig blivit av, som man önskar att man hade tagit tag i:

"Jag visste ingenting om släktforskning – jag började här i samband med att jag blev pensionär. Men jag tänkte att jag skulle försöka ta reda på vem min farfar är, för det har jag inte en susning om."

Man, kamratcirkel, Linköping

Att bli arbetslös är också en sådan förändring, men förstås mer negativt laddad. Cirkeldeltagandet kan då bli ett sätt att skapa en meningsfull vardag. Citatet nedan kommer från en man som lägger all sin lediga tid på cirklar och föreningsliv. Att hjälpa andra blir för honom ett sätt att hålla igång och känna att han gör nytta.

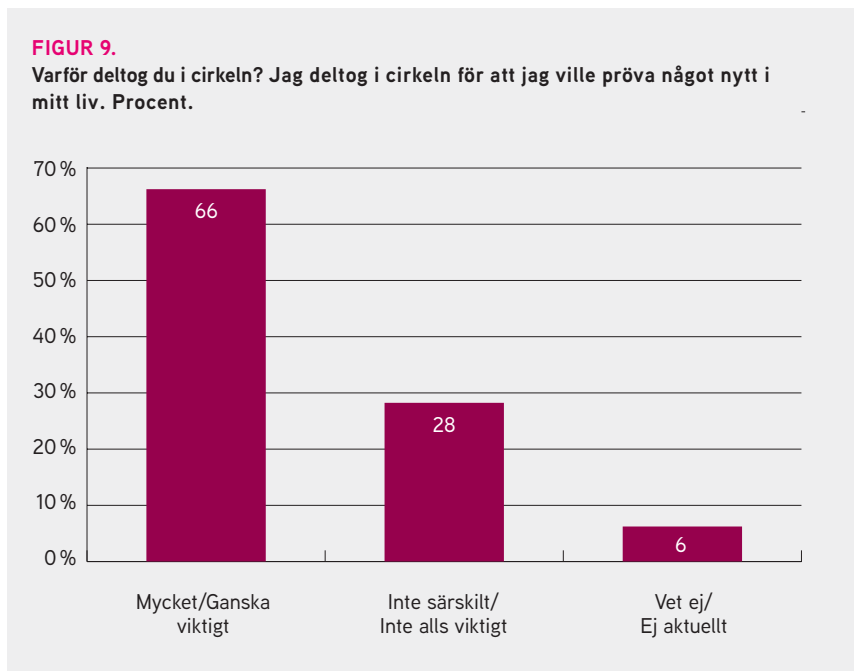
"Jag är arbetslös just nu. Jag gör ingenting, så jag hjälper föreningar som behöver veta hur man driver en förening. Och jag hjälper min egen förening också, som jag är ordförande i just nu."

Man, föreningscirkel, Linköping

Studiecirkeln som ett sätt att pröva något nytt i livet

Det finns ytterligare en fråga i vår enkät som främst har att göra med denna individualistiska dimension, nämligen en fråga om huruvida cirkeldeltagan-

det har att göra med en generell nyfikenhet, en kunskapsörst, eller möjligen en önskan att fortsätta utvecklas, bryta invanda rutiner och röra sig framåt? Frågan behandlar i vilken mån man deltagit för att man ville pröva något nytt i livet och redovisas i figur 9 nedan.

Av de som har svarat att detta var ett mycket eller ganska viktigt motiv finns det en övervikt bland kvinnor, yngre (-34 år) och bland de som är födda i ett land utanför Europa.

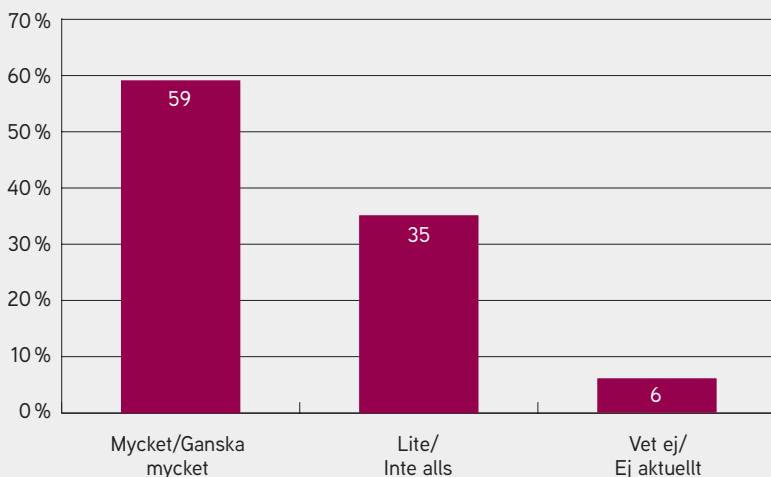
Precis som för de flesta andra variabler finns här en motsvarighet bland utfallsfrågorna, som redovisas nedan.

För denna utfallsfråga är det fler män, yngre (-34 år) och personer som är födda utanför Sverige – främst utanför Europa – som väljer alternativet ”mycket” eller ”ganska mycket”. Vare sig för denna fråga eller för den tidigare frågan (om motiv för deltagande), finner vi några större skillnader beroende på utbildningsbakgrund.

Intressant att notera är att det var fler kvinnor än män som angav ”att få pröva något nytt i sitt liv” som ett mycket eller ganska viktigt motiv för att delta i en cirkel, medan det var fler män än kvinnor som menade att cirkeln hade möjliggjort just detta.

FIGUR 10.

Vad fick du ut av cirkeln? Genom cirkeln har jag provat något nytt i mitt liv. Procent.

Skillnader mellan cirkeltyperna

En viss skillnad finns mellan de tre cirkeltyperna, både när det gäller studiemotiv och cirkelns faktiska utfall. Detta exemplifieras i figur 11.

Som framgår av figur 11 anger deltagare i programcirkel i något större utsträckning än deltagare från såväl förenings- som kamratcirkel att ”pröva något nytt i sitt liv” har varit viktigt. Samma mönster finns i analyser av utfallsvariabeln.

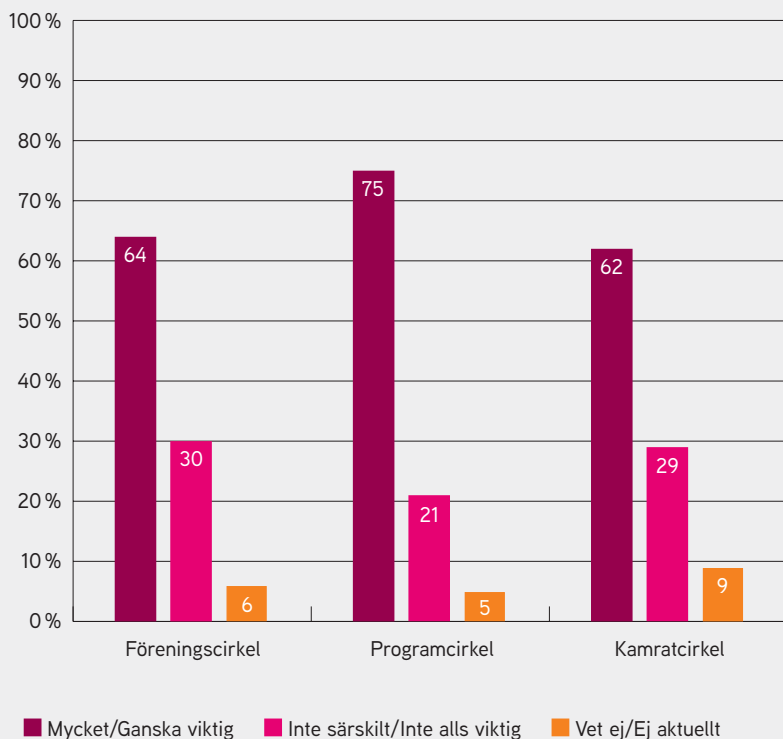
Det finns också en stark korrelation mellan motiv- och utfallsvariablerna, vilket innebär att de flesta som motiverats av en vilja att prova nytt också anser att de fått göra så genom cirkeldeltagandet.

Att lära för sin egen skull

Utifrån de fokusgruppsintervjuer som genomförts inom vår studie kommer det också fram att det inom programcirkelna finns många deltagare som vill återupptäcka ett intresse från förr – eller testa någonting som de alltid velat göra. I citatet nedan beskriver en kvinna varför hon har börjat i en cirkel i skulptur. Citatet är talande för många av deltagarna i programcirkel. I motivationen finns ett visst mått av självförverkligande. Det handlar om att fak-

FIGUR 11.

Jag deltog i cirkeln för att jag ville pröva något nytt i mitt liv, i relation till cirkeltyp. Procent.

tiskt göra någonting, bara för sin egen skull. Inte för partnern, eller familjen. Inte för jobbet eller föreningen.

”Jag har längtat efter att få jobba med skulptur i hela mitt liv. När jag gick på konstskola så missade jag just den terminen där vi gick på skulptur, för då var jag hemma och födde barn /.../ Så, nu självförverkligar jag mina drömmar och det är precis lika underbart som jag trodde att det skulle vara.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Att gå en cirkel kan vara ett sätt att göra ett intresse eller en ambition mer konkret. Plötsligt finns det en tid och en plats specifikt för dig och det du

drömmer om att göra. Dessutom kanske du har betalat en slant för att få göra det, vilket förstås ökar chanserna att du också går dit. Ibland behöver vi träffa och arbeta med andra för att få igång kreativiteten, något som illustreras tydligt i citatet nedan.

"Alltså, det är lite av en ventil att gå på målarkursen och komma i gång med kreativiteten. Just det här att man är flera stycken som målar tillsammans och som kan inspirera varandra. Jag har varit ifrån det ett tag, men då tappar jag kreativiteten. Så att det är ett sätt att hålla kreativiteten och måleriet i gång."

Kvinna, programcirkel, Linköping

I fokusgruppsintervjuerna talade informanterna också om skillnaden mellan studiecirkel och andra typer av utbildningar eller läromiljöer och många pratade om hur frigörande det var att lära sig någonting utan krav på prestation:

"Prestationsdelen är ju en skillnad, kan jag tycka. Att man inte fokuserar så mycket på prestationen – som jag kanske gör om jag går andra typer av kurser."

Man, kamratcirkel, Linköping

Deltagare från samtliga cirkeltyper menar att studiecirkeln är ett sympatiskt sätt att lära sig saker på och de upplever formen som inbjudande, samarbetsorienterad och kravlös.

"Vi behöver inte visa... Du behöver inte visa vad du lärde dig i dag. Utan man kanske ställer frågan 'hur kändes det i dag – var det bra?'. Andra typer av frågor helt enkelt."

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Gemensamt för alla intervjupersoner är att studiecirkeln känns personlig och mer dynamisk än annan utbildning som de tidigare tagit del av. Detta, i kombination med samarbetsaspekten, gör att de upplever studiecirkeln som en unik form för lärande som är värdefull och viktig.

PIA GÅR EN STUDIECIRKEL I KLÄDSÖMNAD. Gruppen träffas varje tisdag och det är ett gammalt intresse som Pia nu tagit upp igen. Hon har nämligen gått cirklar tidigare, i just klädsömnad (och även i engelska). Men från småbarnsåren och framåt hamnade cirkeldeltagandet långt ner på priolistan. Idag är barnen vuxna och Pia har fått mer tid för egna intressen igen, även om hon fortfarande heltidsarbetar på Arbetsförmedlingen. På fritiden representerar Pia väl den typiska cirkeldeltagaren. Förutom handarbete och att påta i trädgården gillar hon nämligen olika former av kultur; teater, film, opera och annan musik. Dessutom är hon föreningsaktiv i flera organisationer och föreningar. Det är Svensk Trädgård, facket, Riksteatern och Svenska Turistföreningen.

Studiecirkeln i klädsömnad hoppade Pia på i jakten på ny inspiration. Hon säger att "det är ett helvete att sy" och att det mest handlar om "på vilket sätt det skiter sig." Ändå älskar hon det. "Det är lite det som är tjusningen", menar hon, "och intresset för hantverk är på väg tillbaka." I Pias cirkel finns deltagare i alla olika åldrar. Där finns en tjej som fick en symaskin i födelsedagspresent. Hon hade aldrig sytt förut så hon behövde hjälp att komma igång. Och sen finns cosplay-tjejen som syr avancerade dräkter som ska matcha hjältarna i TV-spel och TV-serier. Pia berättar att cirkeldeltagarna hjälper varandra. Och givetvis pratas det en del också – inte bara om sömnad och tyger. Pia tycker det är spännande att cirkeln skapar möten med människor hon aldrig hade träffat annars: "Det finns en kvinna i cirkeln som kommer från Turkiet. Hon hittar inte riktigt några kläder som passar henne. Så nu har bestämt sig för att sy själv. Vi gör alla så olika saker, men vi förenas i arbetet och vi lär av varandra."

I mötet som uppstår får alla nya kunskaper – om cosplay, om klädkultur från andra länder, och förstås om varandras liv och livsöden. Pia tycker om gemenskapen, men säger ändå att det är själva ämnet som är viktigast för henne. Cirkelledaren är väldigt kunnig och hjälpsam och Pia kan koncentrera sig på att göra någonting som är viktigt för henne.

”Bildning för mig är någonting som man lär för livet eller som man tar med sig i livet på något vis, och har nytta av. Det går inte bara in där i örat och ut där, utan det stannar inne i huvudet. Att man på något sätt diskuterar och kommer fram till saker på ett annat sätt än en utbildning.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

En social dimension – cirklar för gemenskap och nätverksbyggande

I det som vi här kallar för den sociala dimensionen, låter vi frågor som rör gemenskapens betydelse för cirkeldeltagandet – både som motiv och utfall – och frågor kring möjligheten att lära känna nya människor, träda fram. Slutligen tar vi här också upp i vilken utsträckning, och hur, deltagarna fortsätter att ha kontakt med varandra efter avslutad cirkel.

Deltagande för gemenskap och nya kontakter

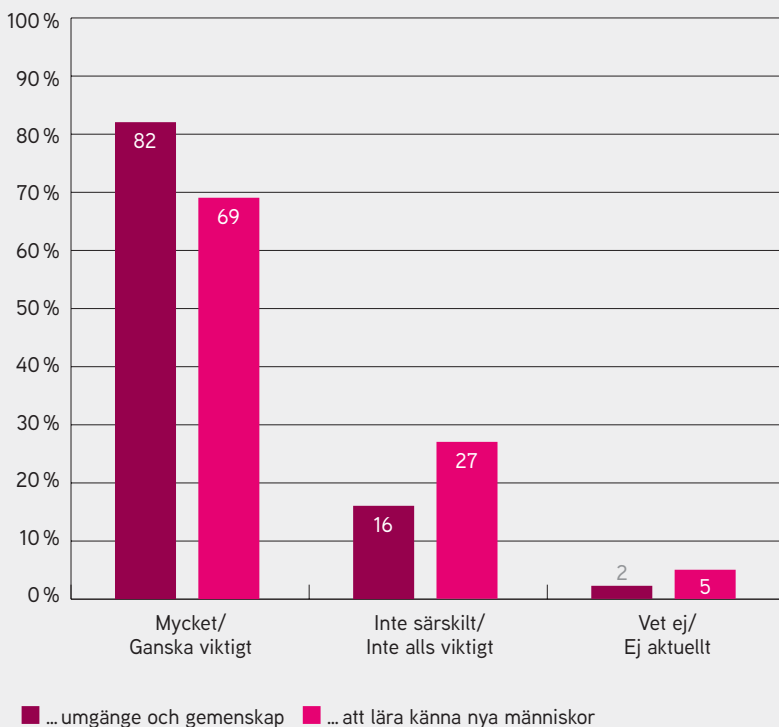
Till att börja med tittar vi på i vilken utsträckning som motiv som kan härledas till denna sociala dimension visas i enkätsvaren. Alltså, i vilken mån ses studiecirkel som ett forum och en möjlighet för att bygga nya sociala nätverk, genom att lära känna nya människor? Och som en arena för umgänge och gemenskap?

Figur 12 visar att den sociala kontakten, det vill säga att få vara en del av en gemenskap, umgås med andra och få chansen att träffa nya människor – och på så sätt vidga sina sociala nätverk – är viktiga anledningar för de allra flesta som deltar i en studiecirkel. Dessutom verkar det gälla lika mycket för alla deltagargrupper, men möjligen ännu något mer för de som är födda i ett annat land än Sverige, och då främst för de som är födda i ett land utanför Europa. Detta kan vara ytterligare ett tecken på att cirkeldeltagandet kan antas fungera som ett sätt att bygga nätverk och skapa sig en bas i en ny miljö.

Fokusgruppsintervjuerna fokuserade ytterligare på motiven bakom deltagandet och informanterna uppmanades beskriva vad den viktigaste faktorn var för deltagandet. Svaren nedan ger olika ingångar till den tidigare konstaterade slutsatsen, att det är ämnet i kombination med cirkelledaren och gemenskapen som är de viktigaste faktorerna.

”Läraren är en viktig del, men sen har vi kurskamraterna. Och jag har några kurskamrater som går för tionde terminen, som kan det här med skulptur men som ändå fortsätter att komma.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

FIGUR 12.**Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för... Procent.**

Citatet ovan lyfter fram gruppen och den sociala miljö som skapas i cirkeln. Just gemenskapen är något som alla informanter lyfter fram, även om de först svarar att andra aspekter är viktigare för cirkeldeltagandet. Kanske var det ämnet som lockade först – och de tänkte också att cirkelledaren troligtvis skulle spela stor roll för utfallet. Väl på plats visade det sig dock att gemenskapen var minst lika viktig, och till och med ännu viktigare som motivation för de deltagare som gått lång tid i samma cirkel. Beslutet att fortsätta ytterligare en termin beror nämligen ofta på just gemenskapen i gruppen.

”Alltså, den här gruppen som vi går i tillsammans nu, den är jättemysig. Man lär känna människorna också. Det skulle vara mycket tråkigare att sitta på sin kammare och försöka läsa in samma sak.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Bidrar cirkeldeltagandet till social gemenskap och nya kontakter?

Då många uppenbarligen söker social gemenskap och nya kontakter genom studiecirkeln, blir en logisk följdfråga om deltagarna också uppnår detta genom sitt deltagande? Svaret på detta, och den besläktade frågan kring i vilken mån cirkeldeltagandet har gjort att man upplevt ökat välmående och ökad trivsel, illustreras i figur 13.

Figur 13 visar att det är många som menar att cirkeldeltagandet har bidragit till positiva sociala värden för individen och – precis som nämnts ovan, i början av detta avsnitt – att det finns en hög överensstämmelse mellan det som deltagare anger som motiv för sitt deltagande och det man menar att man sedan fått ut av deltagandet. Alltså, deltagarna upplever att de i stor utsträckning får ut det som de hade förväntat sig.

Skillnader beroende på ålder, kön och födelseland

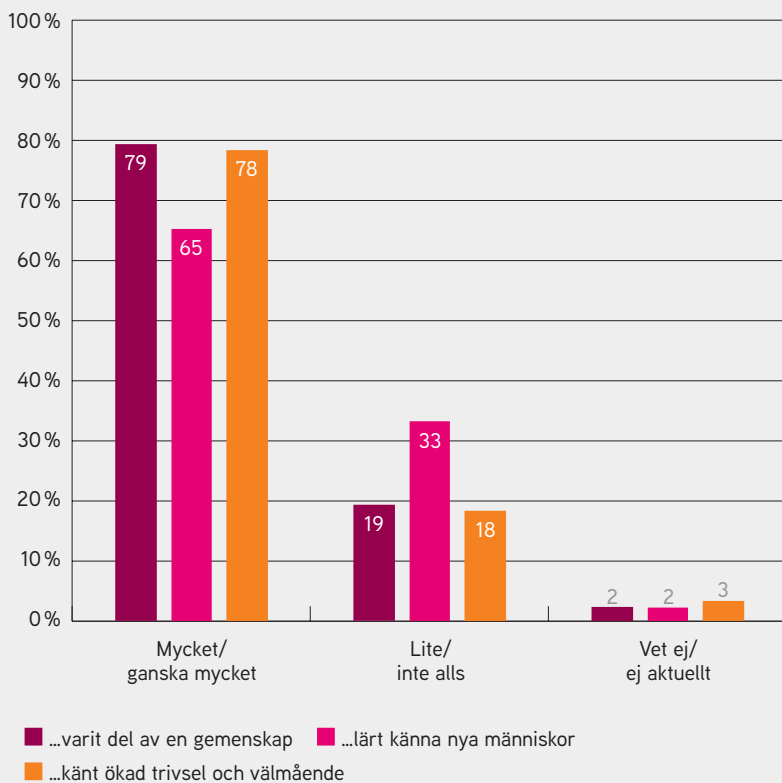
Vi finner inte många skillnader mellan grupper, när vi kontrollerar för bakgrundsvariablerna ålder, kön, födelseland och utbildningsnivå. Och när det gäller frågan om deltagarna genom cirkeln har "varit del av en gemenskap", återfinner vi inga signifikanta skillnader alls.

Gällande frågan om man "genom cirkeln har lärt känna nya människor", är det något färre i den äldsta åldersgruppen (65+) som anger att de lärt känna nya människor "mycket" – men när alternativen "mycket" och "ganska mycket" slås ihop upphör den skillnaden mot andra åldersgrupper. Däremot finns signifikanta skillnader beroende på var den svarande är född. Det är fler av de som inte är födda i Sverige, och främst de som är födda i ett land utanför Europa, som menar att de genom cirkeldeltagandet "mycket" eller "ganska mycket" har lärt känna nya människor. Att utrikes födda deltagare trycker särskilt på att de genom cirkeln har lärt känna nya människor kan bero på att personer som är relativt nya i Sverige har begränsade sociala nätverk och att cirkeldeltagandet då kan vara ett effektivt sätt att utvidga sitt kontaktnät.

Att äldre inte i samma utsträckning betonar mötet med nya människor skulle kunna ha att göra med att många av dem återkommer till samma cirkel, eller är del av en grupp som återkommande går på cirklar tillsammans, så att cirkeldeltagandet framförallt handlar om att upprätthålla redan existerande sociala nätverk. Samtidigt ska det betonas att det fortfarande är många i den äldre åldersgruppen som också lyfter fram möten med nya människor som viktiga, även om det är något färre än i övriga åldersgrupper. Tidigare studier av äldres cirkeldeltagande visar tydligt att deltagarna anser att den sociala dimensionen

FIGUR 13.

Vad fick du ut av cirkeln? Genom cirkeln har jag... Procent.

av att delta i studiecirkel är viktig – både genom cirkelgemenskapen och genom mötet med nya människor (Andersson et al., 2014; Åberg, 2016; Åberg, 2018).

”Viktigast måste ju vara gemenskapen. För, trivs man inte i den där cirkeln – det är ju då man bara lägger av och inte talar om varför. Så känner jag direkt. Sen har allt det andra betydelse, också. Jag menar, jag blir så irriterad om det är en dålig lokal.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Slutligen, angående frågan om man genom cirkeln har känt ökad trivsel och välmående, så finner vi inte heller här många skillnader beroende på olika

bakgrundsvariabler. Möjligen är det något färre i den äldsta åldersgruppen (65+) som anger att de genom cirkeln har känt ökad trivsel och välmående ”mycket”. Men om man slår ihop de två mest positiva svarsalternativen (”mycket” och ”ganska mycket”), som vi har gjort i figuren ovan, försvinner även den skillnaden.

Frågan om deltagandet har gjort att man upplevt ökat välmående och trivsel har också använts i tidigare undersökningar av cirkeldeltagande, och i en studie från 2014 svarade nio av tio äldre cirkeldeltagare (65 år eller äldre) ja på den frågan (Andersson et al., 2014).

I förhållande till dessa tidigare studier visar vårt material att det är nästan 30 procent i den äldsta åldersgruppen, och över 40 procent av samtliga svarande, som anger att deras deltagande påverkat känslan av trivsel och välmående ”mycket”, samtidigt som det bara är drygt 3 procent som menar att denna känsla inte ökat alls – vilket gäller både för den äldsta åldersgruppen och för samtliga svarande.

Cirkelgemenskapen är central

I fokusgruppernas samtal om den sociala gemenskapen är nästan alla informanter samstämmiga. Nästan alla menar att den sociala samvaron är en viktig aspekt av cirkeldeltagandet. Däremot verkar det något viktigare för deltagare i kamratcirkel – vilket kan tyckas naturligt då de själva startat cirkeln tillsammans. De har på ett sätt både valt ämne och varandra som ingång för sitt deltagande. Det finns dock ingen cirkelform där den sociala dimensionen inte beskrivs som viktig.

”Det är jätteroligt att vara med. Det är jättekul för att man får uppleva mycket när vi är tillsammans och man får lära känna massor av spännande människor. Människor som inte alltid tycker och tänker som jag /.../ Det tycker jag är jätteroligt faktiskt.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

I fokusgruppsintervjuerna handlade mycket av den totala samtalstiden om just gemenskapen och den sociala samvaron. Som tidigare nämnts blev det ofta så, även när det var andra frågor som skulle avhandlas. Det framstår som att den sociala aspekten av cirkeldeltagandet påverkar även övriga delar av cirkelupplevelsen. Hur gruppen fungerar socialt blir avgörande även för hur ledaren upplevs, eller hur materialet tas emot.

Att studiecirkeln är en fast och återkommande träffpunkt i vardagen är mer avgörande för vissa deltagare än för andra. För en del är studiecirkeln viktig eftersom den utgör en stor del av den totala, sociala samvaron. För andra är den en trevlig social stund – men det finns samtidigt många andra sociala sammankomster i livet och studiecirkeln är bara en av många möjligheter till samvaro. Gemensamt är dock att deltagarna i fokusgruppsintervjuerna upplever den sociala samvaron i studiecirkeln som positiv.

I fokusgruppsintervjuerna fanns informanter som berättade om hur det blir naturligt att också prata om livet när man träffas över längre tid. Människor gifter sig eller kanske skiljer sig. Någon blir sjuk. En anhörig går bort. Någon får nytt jobb. Sådana saker påverkar samtalen i studiecirkeln även om det inte alltid blir särskilt djupa eller långa diskussioner.

”Det är ju människor, så det händer oförutsägbara saker hela tiden. Övuntade vänskaper.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Studiecirkeln som andrum

Det finns som sagt många olika typer av cirklar och en del syns inte så enkelt i det kvantitativa materialet. I fokusgruppsamtalen träffade vi informanter från cirklar speciellt framtagna för deltagare i daglig verksamhet.³ Deltagarna i cirkeln träffades alltså på daglig verksamhet och enades om att de skulle vilja göra någonting annat tillsammans, nämligen laga mat och lära sig mer om olika rätter. Via ett samarbete med ett studieförbund kunde detta också bli verklighet.

Informanterna från matlagningscirkeln berättade att deltagandet ger stora sociala effekter och att interaktionen med ledare och övriga cirkeldeltagare har stor betydelse för välmåendet:

”Jag var ganska ledsen och kände att jag inte passade in. Men då kom min kompiss och sa 'var med oss istället, om du vill'.”

Kvinna, cirkel för daglig verksamhet, Linköping

3 Daglig verksamhet är aktiviteter organiserade för människor med funktionsnedsättningar som gör det svårt att ha ett vanligt arbete. Den dagliga verksamheten anordnas med ambitionen att vara så likt vanligt arbete som möjligt, men anpassad för att fungera för målgruppen.

För en del människor kan en studiecirkel betyda så mycket mer än bara en möjlighet att lära sig något nytt. Studiecirkeln kan bli ett andrum, där det finns ett egenbestämmande utan krav eller måsten – något som markant påverkar livskvaliteten för deltagarna.

"Vi trivs så jävla bra. Vi stortrivs. Vi har så bra ledare också."

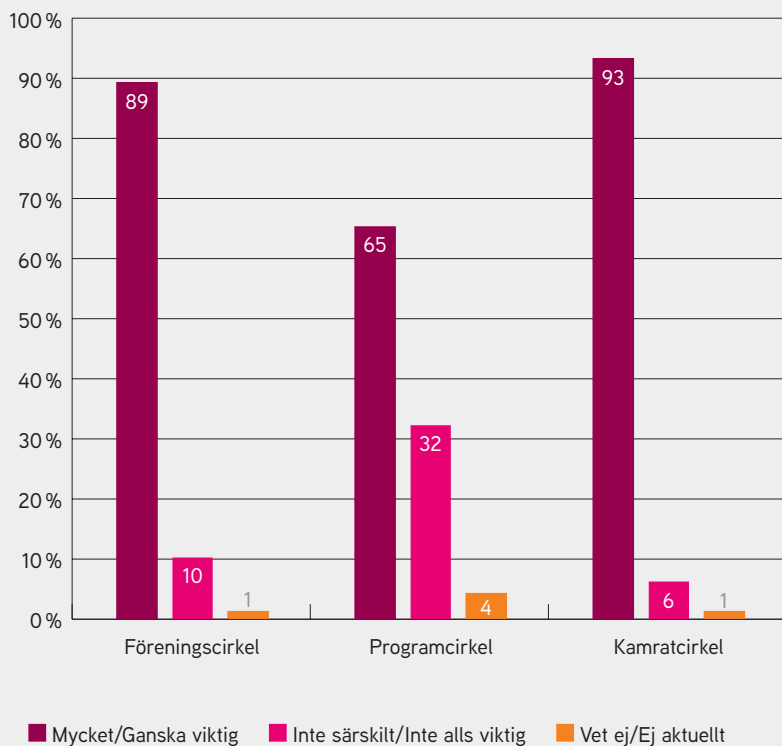
Kvinna, cirkel för daglig verksamhet, Linköping

Den sociala dimensionens betydelse i relation till cirkeltyp

Om vi då vänder tillbaka till enkätresultaten och ser vad vi kan hitta om vi undersöker den sociala dimensionen av cirkeldeltagandet utifrån de tre olika typer av cirklar som vi kan dela in detta material i, och som illustreras i figur 14 nedan, så finner vi att i sambanden mellan typ av cirkel och hur viktigt umgänget och gemenskapen har upplevts (som motiv för deltagandet), så är det en klart större andel av de som deltagit i föreningscirklar och kamratcirklar som anger gemenskapen som ett viktigt motiv. Det är en avsevärt mindre andel av de som deltagit i programcirklar som lyfter fram detta som ett motiv – och det är även väsentligt fler som deltagit i denna typ av cirkel som anger att umgänge och gemenskap inte alls varit ett viktigt motiv för deltagandet, 12 procent jämfört med 3 procent för deltagare i föreningscirklar och 1 procent för deltagare i kamratcirklar.

Detta resultat kan ses som föga förvånande, om vi antar att kamratcirklar i stor utsträckning tar sin utgångspunkt i redan existerande sociala nätverk och att föreningscirklar också ingår i ett etablerat socialt sammanhang. Programcirklarna, däremot, framstår som mer kopplade till kompetensutveckling och individuella strävanden. Intressant att notera är att det i stort sett är samma andel deltagare som lyfter fram gemenskapen som motiv inom kamratcirklarna som inom föreningscirklarna.

Det som nu diskuterats speglas också i vad de svarande anser har varit viktigt för *utfallet* av cirkeln (se figur 4 tidigare i denna rapport). Ett av alternativen i den frågan gällde nämligen just gemenskapens betydelse för utfallet – och här finns också signifikanta skillnader mellan cirkeltyperna. Det är framförallt deltagare från kamratcirklar och föreningscirklar som trycker på gemenskapens betydelse. 98 procent av deltagare från kamratcirklar och 93 procent från föreningscirklar anger gemenskapen som "mycket viktig" eller "ganska viktig". För programcirklarna är motsvarande siffra 77 procent.

FIGUR 14.**Jag deltog i cirkeln för umgänge och gemenskap, i relation till cirkeltyp. Procent.**

Betydelsen av andra cirkeldeltagares erfarenheter för cirkelns utfall visar ett liknande mönster. När vi delar upp svaren efter typ av cirkel framgår nämligen att det främst är deltagare från förenings- och kamratcirkel som betonar detta: 87 procent respektive 86 procent svarar att andra cirkeldeltagares erfarenheter påverkade ”mycket” eller ”ganska mycket”. För deltagare från programcirkel framträder dock detta inte som lika centralt. Bara 67 procent av deltagarna från den här cirkeltypen svarade ”mycket” eller ”ganska mycket”.

I avsnittet om den individualistiska dimensionen noterade vi att deltagare från kamratcirkel i signifikant mindre utsträckning än deltagare från programcirkel menar att cirkelledaren varit mycket eller ganska viktig för utfallet av cirkeln, och i fokusgruppsintervjuerna berättar samtliga deltagare

PÅ AFFISCHEN FRÅN STUDIEFÖRBUNDET läste Sara om en musikverksamhet för kvinnor och icke-binära. Det fanns en undre åldersgräns – men ingen övre. Så, Sara, som idag är 42 år gammal, drog ihop sitt gäng med likasinnade kompisar och anmälde sig. "Vi var ett nystartat gäng med tjejer mellan 30 och 40 år, då", berättar Sara. "Vi hade aldrig riktigt spelat i band tidigare, så vi behövde hjälp att komma igång." Idag, åtta år senare, sitter hon i styrelsen för musikföreningen Popkollo i Göteborg och bandet driver en egen klubb där de även låter andra band spela, inför publik. Det är ingen överdrift att säga att cirkeln – och Sara – har utvecklats: "Innan cirkeln hade vi mest provat på att spela covers. Men med bandcoachens hjälp kom vi ganska snabbt igång med egna låtar. Och det är verkligen roligt."

Studiecirkeln träffas varje måndag. Men innan de börjar spela fikar de, eller äter någonting tillsammans. Sara förklarar:

"På det sättet får vi utlopp för det sociala, liksom. Vi hinner småprata och snacka om allt annat, innan vi börjar med själva musiken. Och det är lättare att diskutera eventuella problem och konflikter när vi dricker kaffe och äter hallongrottor – kontra när vi står mitt i musiken, i replokalen."

I bandet arbetar de demokratiskt och alla bandmedlemmar är med och bestämmer. Därför blir det extra viktigt att kommunicera på ett bra sätt. Sara menar att studiecirkeln är en bra form att arbeta i, just eftersom den främjar samarbete. "Alla vägar till kunskap har sina styrkor och fördelar", säger hon. "På ett sätt är studiecirkeln kanske lite långsammare än andra studieformer. Men samtidigt är den friare. Vi får lov att testa oss fram. Och på det sättet kan vi också välja hur vi lär oss bäst."

För Sara betyder cirkeln dock mer än bara lärande och musik: "Det här är ju en betydande del av vem jag är som person. Så cirkeln har haft en jätte viktig inverkan på mitt liv. Jag har 'levlat' som person, kan vi säga. Verkligen."

Lite mer konkret har cirkeln möjliggjort för Sara att göra någonting hon alltid velat göra, men tidigare inte riktigt vågat. Hon har lärt sig att spela ett instrument, på riktigt, hon har lärt sig att skriva låtar och hon har blivit bättre på att framträda framför publik. "Jag tänker att jag är en mer intressant person på grund av det", konstaterar hon. Och det har gett effekter även för andra: "En av de mest spännande grejerna med allt det här är pärlbandet av andra cirklar som har inspirerats av oss. Och då handlar det i första hand om personer som i vuxen ålder tar tag i de där drömmarna, att börja spela i band."

från kamratcirklar att de turas om att leda gruppen, eller att det i det praktiska arbetet inte finns någon faktisk ledare. Istället talar de om värdet av den gemensamma processen och om att hitta vägar för kommunikation, även när det uppstår konflikter. I den här kontexten innebär att vara "cirkelledare" mest att du är personen som håller i cirkellistan och kontakten med studieförbundet (även om en del cirklar även delar på det ansvaret). I en sådan kontext – där ledarrollen växlar – blir förstås de andra deltagarnas erfarenheter extra viktiga.

"Vi har gjort lite regler tillsammans, vad som gäller och så. Det har vi. Något litet dokument. Det är väldigt litet och lite tunt och så. Men vi har inga böcker, ingen litteratur utan det växer fram allt eftersom skulle jag vilja säga."

Kvinna, föreningskopplad cirkel, Linköping

Sociala kontakter efter cirkelns slut

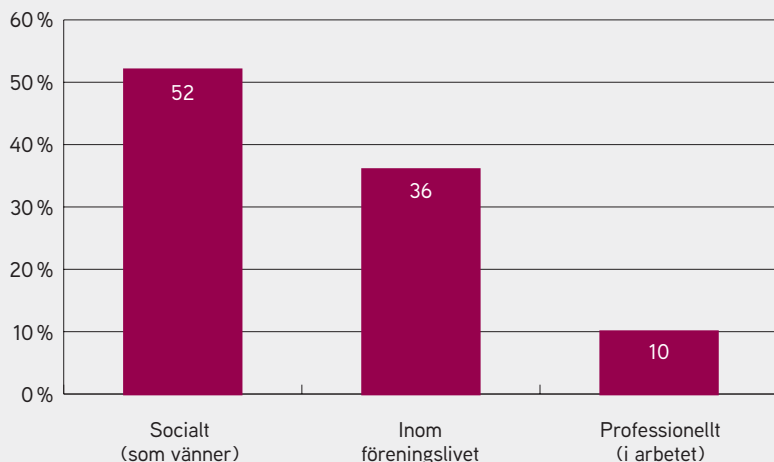
En sista fråga, som har att göra med mer långsiktiga sociala effekter av cirkeldeltagandet, handlar om ifall cirkeldeltagarna håller kontakten med varandra också efter att cirkeln har avslutats, och i så fall i vilket sammanhang?

Till att börja med är det 78 procent som anger att de fortfarande har kontakt med de andra cirkeldeltagarna. Bland dessa finns det vissa grupper som svarar jakande i större utsträckning än genomsnittet. Det handlar om deltagare som är födda i ett annat land än Sverige. Allra tydligast är detta bland de som är födda i ett land utanför Europa, 96 procent av dessa svarar att de har kontakt med de andra cirkeldeltagarna efter avslutad cirkel. Men också män, yngre (-34 år) och de som inte har den allra längsta utbildningsbakgrunden svarar jakande i större utsträckning än genomsnittet. Om vi vänder på det utgörs de som svarade "nej" på den här frågan framförallt av personer som är födda i Sverige, som utbildningsmässigt har genomgått en eftergymnasial utbildning och som är 65 år eller äldre.

Om vi då går lite djupare och tittar på i vilken utsträckning som det främst handlar om en social vänskapskontakt, om det är kontakt via föreningslivet eller om det är en mer professionell kontakt i arbetslivet så fördelar sig svaren, bland de 78 procent som alltså svarade att de fortfarande har kontakt med övriga cirkeldeltagare, på följande vis.

FIGUR 15.

[Hur har du] kontakt med de andra cirkeldeltagarna idag (efter avslutad cirkel)? Procent.⁴

För de flesta av deltagarna som fortsätter hålla kontakten med andra cirkeldeltagare är det alltså i form av vänskapskontakter (52 procent). Näst vanligast är att den fortsatta kontakten är en del av engagemang inom föreningslivet (36 procent) och 10 procent bibehåller kontakten som en mer professionell sådan, kopplad till arbetslivet.

Skillnader i social kontakt mellan cirkeltyperna

Om vi bryter ovanstående resultat mot hur cirkeln arrangerades, så finner vi att det, föga förvånande, framförallt är de som gått en cirkel som arrangerats genom en förening eller organisation som anger att deras fortsatta kontakt med övriga cirkeldeltagare sker inom föreningslivet – men det är också deltagare i den typen av cirkel som främst anger att de har fortsatt kontakt professionellt, alltså i arbetet.

När det gäller den sociala kontakten som vänner är det inte lika stora skillnader mellan cirkeltyperna. Deltagare från föreningscirkel och kamratcirkel umgås dock något mer utanför cirkeln, jämfört med deltagare från programcirkel.

⁴ De svarande kunde här markera flera alternativ.

Det sistnämnda bekräftas ytterligare när vi undersöker vilka det är som har svarat ”nej” på frågan om man har fortsatt kontakt med övriga cirkeldeltagare. Bland dessa kommer en klar majoritet från studieförbundens programcirkel. Detta kan möjligen peka på att denna typ av cirkel inte i samma utsträckning bygger en plattform för långvariga kontakter. Men resultatet kan också ha att göra med anledningen till varför människor deltar i denna typ av cirkel – det vill säga kanske mindre för de sociala aspekterna och mer för att utveckla olika former av förmågor, eller för att förbättra vissa kunskapsområden.

Den sociala aspekten viktig för utfallet – och för livet bortom cirkeln
I fokusgruppsintervjuerna är det främst informanterna från kamratcirkel som menar att de är säkra på att de kommer ha kontakt vid sidan av, mellan eller efter studiecirkeln. När det gäller föreningscirkel och programcirkel svarar informanterna istället att den sociala interaktionen är värdefull – men att de inte nödvändigtvis ser ett behov av att den fortsätter efter cirkelns slut. Varför svaren skiljer sig här, jämfört med enkätsvaren, kan förstås vara en tillfällighet. En annan intressant aspekt från intervjuerna är att en del av de som först svarar nej på frågan om fortsatt social kontakt, ändå sedan berättar att de har träffat andra deltagare, utanför cirkelverksamheten.

Även om studiecirkelns sociala dimension inte är lika viktig för alla deltagare – beroende på om informanten har andra sociala sammanhang vid sidan av cirkeln, eller inte – så visar fokusgruppsintervjuerna att samtliga informanter upplever den sociala aspekten av cirkeldeltagandet som ytterst viktig för utfallet. Hur detta beskrivs varierar och beror troligtvis på hur stor del av informanternas totala sociala tillvaro som utgörs av cirkeldeltagandet. Här följer ett antal citat som tydligt illustrerar cirkeln sociala betydelse, samt skillnader i *hur* avgörande den är för den individuella deltagaren.

”Ja, för mig – jag jobbar som egenföretagare, ofta ganska ensam – så för mig har det varit ett väldigt bra socialt sammanhang att komma till. Cirkeln har alltid varit den punkten där man träffar massa människor.”
Kvinna, programcirkel, Linköping

Citatet ovan visar hur studiecirkeln kan vara en viktig social träffpunkt. Som kontrast beskriver citatet nedan hur studiecirkeln också kan vara ett socialt sammanhang bland många andra och därför inte alls lika avgörande, även om det fortfarande är trevligt.

"Det är en trevlig stund när vi träffas. Någon annan stor påverkan i övrigt har det kanske inte."

Man, kamratscirkel, Linköping

I föreningslivet träffas många olika människor. Många föreningar har också aktiviteter där människor möts över generationsgränser. Bland annat för äldre medlemmar kan cirkelverksamheten vara en viktig social knutpunkt och det faktiska ämnet spelar kanske mindre roll, något som också noterats i tidigare studier av äldre cirkeldeltagare (Andersson et al., 2014; Åberg, 2016; Åberg, 2018). Det är gemenskapen och samvaron som är det primära:

"Några är pensionärer som kommer till oss. De behöver dricka kaffe och diskutera någonting."

Man, föreningscirkel, Linköping

Anledningarna till social isolering kan vara många. Det kan handla om sviktande hälsa eller olika förändringar i livet som det inte går att styra över. Flera informanter från föreningscirkel berättar om hur cirkelverksamheten är viktig, just när det övriga livet kanske är mer osäkert.

"Även om jag är lite mer aktiv utanför vår cirkel så finns det människor i föreningen som kanske bara kommer ut på cirklarna. De kan ha varit sjuka eller det kan vara något annat som begränsar deras liv. För dem betyder det här jättemycket. Så jag vet att det finns personer som det betyder mycket för, att vara i en sån här verksamhet, faktiskt."

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Mindre avgörande, men ändå viktigt att poängtera, är cirklarnas förmåga att skapa nya vänskaper. I vuxen ålder kan det vara svårt att skaffa sig nya vänner. För att göra det krävs ofta naturliga mötesplatser, dit människor söker sig exempelvis baserat på ett gemensamt intresse. Studiecirklarna är just ett sådant sammanhang, vilket leder till att en del deltagare också väljer att fortsätta träffas utanför cirkelverksamheten.

"Jag träffar en del av de andra deltagarna även utanför cirkeltimmarna i lokalen. Det gör jag."

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Cirklar som pågår under en lång tid blir en trygghet i sig, där deltagarna bryr sig om varandra. När livet blir svårt eller tungt finns stöd att hämta i cirkeln.

**”Vi har ju haft medlemmar vars anhöriga har gått bort till exempel /.../
Ja, då kan man vara ett stöd kanske, eller... tvärtom, att jag får stöd om
det händer mig någonting. En del av de här personerna har jag kommit
ganska nära på det sättet.”**

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Många av svaren som informanterna ger i fokusgruppsintervjuerna handlar om gemenskap, även när frågan från början handlade om någonting annat. Det är tämligen säkert att påstå att den sociala dimensionen är en av studiecirkeln starkaste värden, oavsett om den var ett skäl till deltagande eller inte. På olika sätt beskriver informanterna hur samspelet med andra varit en bidragande faktor för hur cirkeln upplevs – och vilka andra resultat den har kunnat ge.

”Vi hjälper varandra så, när vi sitter så här.”

Kvinna, kamratcirkel, Linköping

Att träffa människor man annars aldrig hade träffat kan också leda till nya perspektiv och tankar, något som illustreras väl av citatet nedan.

**”Jag tänker så här, att det här med den här kontakten, det här att vi får
lära av varandra – och plötsligt ‘oj, är det så?’. Det är så himla mycket
som man får ut, tycker jag. Och det bästa är ju det, egentligen.”**

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

En kompetensdimension – cirklar för arbete och föreningsliv

Det som vi här kallar för kompetensdimensionen vill fånga vilka kopplingar som deltagarna gör mellan sitt cirkeldeltagande och att förkovra sig i sådant som har betydelse för dels deras arbetsliv, dels deras föreningsengagemang. Det handlar med andra ord om en mer nyttoorienterad dimension, som fångas med hjälp av ett antal frågor i enkäterna.

Yrke och arbetsliv som motiv för deltagande

Om vi först tittar närmare på hur deltagarna ser på kopplingarna mellan deltagande och arbetsliv, så visar figur 16 i vilken mån kompetensutveckling för

MICHELLE JOBBAR SOM NPF-COACH, vilket innebär att hon hjälper människor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och funktionsvariationer. Men på fritiden är det Michelles egna skapande som står i centrum. Just nu går hon en studiecirkel i oljemåleri och hon har också startat upp en målarcirkel i den lilla byn där hon bor. "Jag bor ju en och en halv mil utanför stan. Det är inte så långt, men det är ändå väldigt mycket 'landet'. Men jag trivs där – det är en bra plats att skapa på."

Michelle är gift och har tre barn, men det är bara ett av dem som bor kvar hemma, resten är utflugna och tomrummet fylls av två hundar. Därför blir det en hel del promenader på fritiden. Att gå i studiecirkel är ett sätt att hålla igång kreativiteten. Michelle beskriver det som "en ventil i vardagen" som ger kraft och inspiration. "Just det här att vi är flera stycken som målar tillsammans. Det gillar jag. Då kan vi inspirera varandra." Gemenskapen i cirkeln är alltså viktig, enligt Michelle. Men även cirkelledaren spelar stor roll. Michelle har gått flera terminer med samma ledare. "Vi jobbar ganska självständigt i cirkeln. Cirkelledaren går runt och hjälper var och en individuellt med det vi behöver. Sen har vi gemensamma genomgångar på rastera eller på fiket."

De gemensamma inslagen kan handla om att granska en tavla tillsammans. Då kommer hela gruppen med feedback och cirkelledaren styr diskussionen. "Men det finns inget gemensamt upplägg eller några gemensamma mål", förklarar Michelle. "Alla väljer själva vad de vill måla och vad de vill åstadkomma."

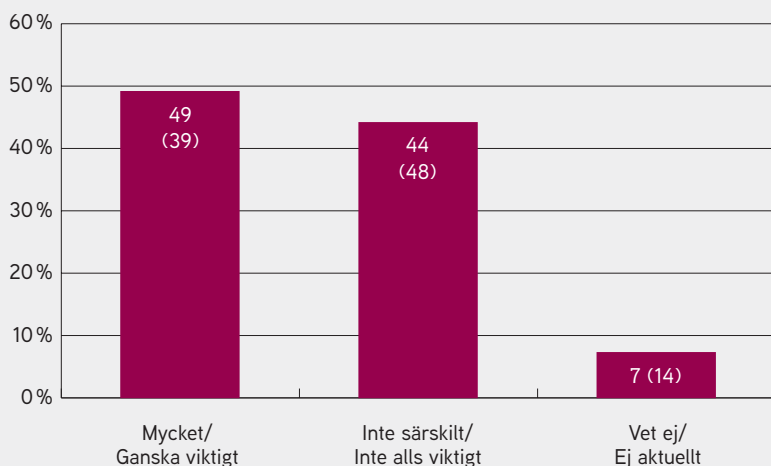
Det finns inte heller något huvudsakligt studiematerial i cirkeln. Istället tillhandahåller ledaren böcker, som deltagarna kan bläddra i, om de söker ny motivation eller nya idéer. Upplägget fungerar bra, tycker Michelle: "Jag går inte studiecirkeln för att jag vill läsa böcker. Jag går för att jag vill måla. Det är det som är så härligt med studiecirkeln. Det är fritt på något sätt. Det går inte att jämföra med andra utbildningsformer. I studiecirkeln får jag sätta min egen agenda."

Michelle tycker verkligen om att delta i studiecirkeln. Ändå har hon valt att inte fortsätta nästa termin: "Trots att det gör mig gott, så har jag bestämt mig för att hoppa av. Jag tycker att det har blivit för dyrt."

Michelle berättar att hon har en Facebookgrupp tillsammans med några av de andra deltagarna från cirkeln. I Facebookgruppen ordnar de egna aktiviteter – som att åka ut i naturen och måla. "Ja, och så har vi lite sådant där vardagssnack också," lägger hon till.

FIGUR 16.

Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för att skaffa mig kunskaper för mitt yrke/arbete. Procent.

deltagarens arbetsliv var ett motiv för deltagande. Vid en närmare analys visar det sig att bilden blir skev om vi inte tar hänsyn till åldersfaktorn, då en avsevärt högre andel av de som är 65 år gamla eller äldre av naturliga skäl inte ser dessa frågor som relevanta (då de redan lämnat arbetslivet). Den åldersgruppen utgör också en stor grupp av det totala antalet svarande (drygt 30 procent). Mer rättvisande siffror kan vi få genom att ta bort den äldsta åldersgruppen för just de frågor som rör arbetslivet. Därför visar vi i figur 16 ovan, och även i de kommande figurer som behandlar kopplingar mellan cirkeldeltagande och arbetsliv, på resultaten för samtliga svaranden som är under 65 år gamla. Inom parentes anges sedan siffran för hela gruppen svarande, utan hänsyn till de svarandes ålder.

I figur 16 ser vi att det bland svaranden som är yngre än 65 år är knappt 50 procent som anger att ”skaffa sig kunskaper för sitt yrke/arbete” har varit ett ”mycket viktigt” eller ”ganska viktigt” motiv för att delta i en cirkel. Om vi även räknar in svaranden som är 65 år gamla eller äldre faller den siffran med tio procent, till knappt 40 procent. Den största delen av denna förändring består av att ett antal äldre deltagare svarade ”vet ej”/”ej aktuellt”.

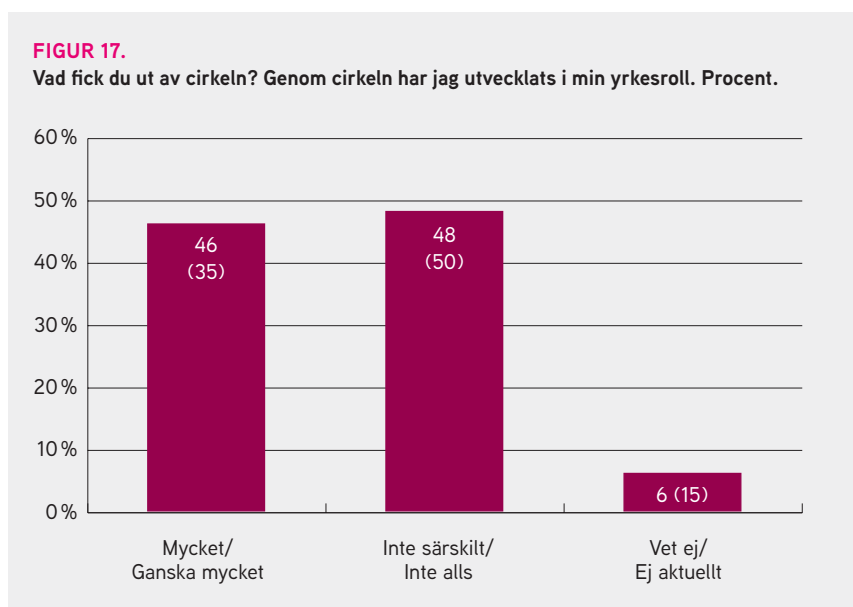
Bland de knappa 50 procent som svarade att detta varit ett mycket eller ganska viktigt motiv för cirkeldeltagandet, återfinner vi fler män än kvinnor,

fler i den yngsta åldersgruppen (-34 år) och fler med en minst treårig gymnasial utbildning eller en kortare eftergymnasial utbildning i bagaget. Dessutom väljer personer som inte är födda i Sverige i signifikant större utsträckning alternativen ”mycket viktigt” eller ”ganska viktigt”.

I fokusgruppsintervjuerna är det uteslutande utrikes födda och nyanlända som svarar att de deltar i studiecirkelverksamhet för att kunna få ett jobb. Samma personer menar också att cirkelverksamheten hjälper dem att bli bättre på svenska, vilket de menar är en nyckel både till arbetsmarknaden och för att kunna bli en del av samhället överlag. Övriga i fokusgruppsintervjuerna menar att cirkelverksamheten är någonting de gör utanför sin yrkesroll – eller utanför sitt arbetsökande. Det ligger andra motiv bakom.

Utveckling för yrke och arbetsliv genom cirkeldeltagande

Nu när vi sett i vilken utsträckning förkovring för ens yrke var ett motiv för att delta i studiecirkeln, frågar vi istället om deltagarna anser att de utvecklats i sin yrkesroll som ett resultat av cirkeldeltagandet. Svaren visas i figur 17 nedan.

Vad vi kan se här, återigen, är dels att andelen som håller med om de mer positiva alternativen ökar när den äldsta åldersgruppen tas bort – men också att det är en mindre andel som väljer alternativet ”vet ej/ej aktuellt”.

När det gäller grupper som är överrepresenterade bland de som svarat ”mycket” eller ”ganska mycket” på denna fråga, så är det samma grupper som i frågan kring motiv ovan, alltså en övervikt för män och yngre (-34 år). Återigen är det också en större andel av de som svarar ”mycket” eller ”ganska mycket” som är födda i ett annat land än Sverige, särskilt i länder utanför Europa.

Andra aspekter blir viktiga för de över 65

Att svaren från personer i åldern 65 och äldre inte går att koppla till arbetsmarknaden är inte konstigt. Men hur ser den här gruppen på kompetensutveckling? I fokusgruppsintervjuerna fanns möjlighet att ställa den här typen av frågor på olika sätt, vilket också ledde till andra typer av svar. För de deltagare som har gått i pension verkar cirkeldeltagandet viktigt för att bibehålla kompetens – och inte tappa kunskaper eller glömma bort färdigheter. Många beskriver detta som ett sätt att ”hålla igång”, det vill säga att hålla hjärnan aktiv. Ytterligare några pratar om värdet av att lära sig nya saker, för att fortsätta utvecklas eller för att inte stagnera. Nedan ges två exempel som kan tjäna som exempel på vad vi menar med ”livslångt lärande”.

”Man håller sig lite á jour /.../ så att det inte sjunker undan saker man inte ägnar sig åt, fast man en gång har lärt sig dem.”

Man, kamratcirkel, Linköping

Ett annat, lite mer krasst sätt att uttrycka samma sak, hittar vi i citatet här nedan:

”Det gäller att passa på så länge man kan utvecklas.”

Man, kamratcirkel, Linköping

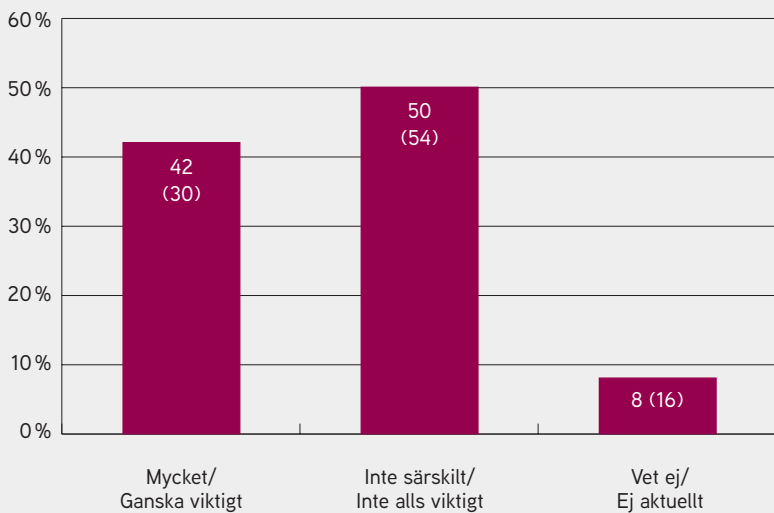
Detta resonerar också tydligt med tidigare studier av äldres deltagande i studiecirkel – och vilka funktioner de anser att den aktiviteten fyller i deras liv och i deras åldrande (Andersson et al., 2014).

Nytt jobb som motiv för deltagande

Ytterligare frågor som berör huruvida deltagarna förknippar sitt cirkeldeltagande med sitt arbetsliv – och/eller sin roll på arbetsmarknaden – är om man deltog för att förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden, samt om man anser att deltagandet i cirkeln ledde till att man fick nya arbetsmöjligheter? Dessa frågor belyses i figur 18 och figur 19 nedan.

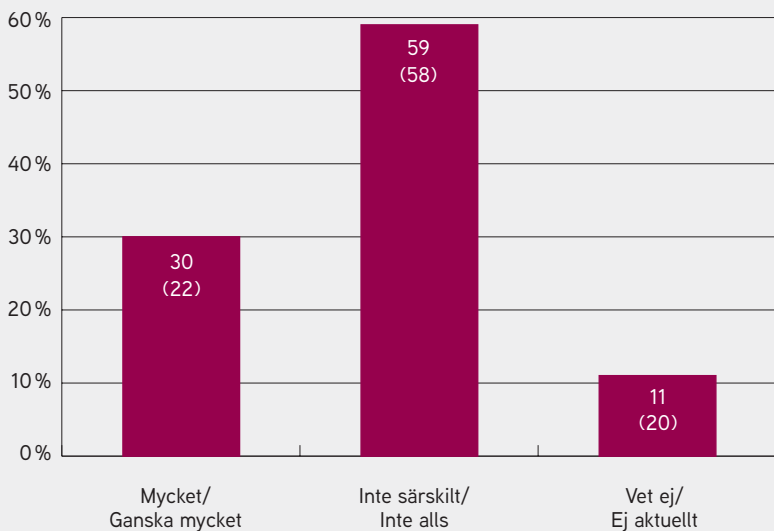
FIGUR 18.

Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för att öka mina möjligheter på arbetsmarknaden. Procent.

FIGUR 19.

Vad fick du ut av cirkeln? Genom cirkeln har jag fått nya arbetsmöjligheter. Procent.

Precis som tidigare ser vi här att andelen som svarar att detta varit ett mycket eller ganska viktigt motiv ökar med cirka 10 procent när vi räknar bort de svarande som är 65 år eller äldre. Vi ser också samma mönster gällande övriga bakgrundsvariabler: Det är framförallt män, yngre (-34 år), de som är födda utanför Sverige – främst i länder utanför Europa – samt de med en utbildningsbakgrund som omfattar en minst treårig gymnasial utbildning eller en kortare eftergymnasial utbildning, som svarar ”mycket” eller ”ganska mycket”.

Vi ser i samtliga arbetslivsrelaterade motiv och utfall, även i denna sista fråga, att det framförallt är män och personer från den yngsta åldersgruppen (-34 år) som väljer de mest bekräftande svarsalternativen. Det är också klart vanligare att deltagare som inte är födda i Sverige svarar jakande på att arbetsrelaterade motiv och utfall av deltagandet varit viktiga, något som också reflekteras i fokusgruppsamtalen. Detta är kanske inte heller så konstigt, med tanke på att många av de som flyttat hit är i processen att skapa sig en plattform på arbetsmarknaden och därför använder sig av studiecirkel också som ett led i detta (jfr Bjerke & Mellander, 2019).

När det gäller cirkeltypens betydelse, så ser mönstret i stort sett likadant ut för samtliga fyra frågor som vi analyserat ovan. Intressant att notera är att för samtliga frågor är det de som har deltagit i föreningscirkel som i störst utsträckning knyter deltagandet till frågor som har att göra med arbetslivet. Fördelningen mellan kamrat- och programcirkel är tämligen lika på samtliga frågor – men ofta med en viss övervikt för programcirkelns deltagare, som alltså betonar vikten av dessa alternativ något mer än deltagare från kamratcirkelna.

Svenska och samhällsorientering som mål

En av fokusgruppsintervjuerna ägnades åt cirkel som inte tydligt passade in i någon av de etablerade kategorierna; förenings-, kamrat- och programcirkel. I dessa cirkel låg fokus på språk/samhällsorientering, samt på yrkesförberedande kurser för utrikes födda. Deltagarna vid detta intervjutillfälle uppgav att det viktigaste syftet med cirkeldeltagandet var att ”komma in i samhället”, ”lära sig språket” och ”kunna få ett jobb i framtiden”.

”Jag går cirkeln för att jag vill ha ett jobb.”

Kvinna, yrkesförberedande cirkel, Linköping

Av intervjun kan vi slå fast att deltagarna i de yrkesförberedande cirkelarna alla var nya i Sverige. De kände varandra via andra insatser och delade också behovet av att komma in på arbetsmarknaden. Det var sedan deltagarnas egen vilja att lära sig någonting praktiskt och konkret som skapade behovet av cirklar, något som ett studieförbund hade möjlighet att snappa upp – troligtvis eftersom det sedan innan fanns kontaktytor mellan deltagarna och studieförbundet.

I fokusgruppsamtalen framkommer också att det finns cirkeldeltagare som i väntan på andra åtgärder, eller som komplement till arbetssökande och SFI, hittar till studieförbunden i hopp om att ytterligare stärka sina chanser att etablera sig i samhället och på sikt hitta ett jobb. En man förklarade sitt deltagande i en svenskacirkel så här:

”Jag måste. Måste prata bra svenska, förstå bra svenska. Och lära mig svenska.”

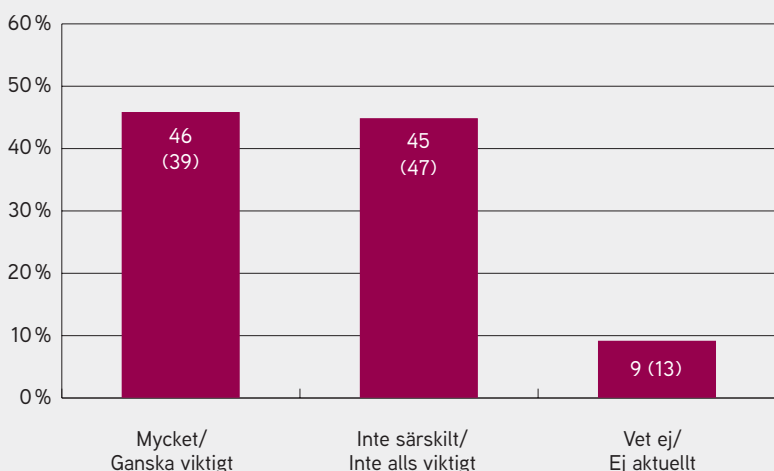
Man, cirkel i svenska för nyanlända, Norrköping

Kunskaper för föreningsarbete eller fackligt engagemang som motiv till deltagande

Om vi då istället vänder oss till en annan aspekt som har att göra med kompetensdimensionen – huruvida motiv för eller utfall av cirkeldeltagandet har att göra med kunskaper för föreningsarbete eller fackligt arbete – så hittar vi följande:

FIGUR 20.

Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för att skaffa mig kunskaper för föreningsarbete eller fackligt arbete. Procent.

Vi ser i figur 20 samma typ av förändring som tidigare, när vi tar bort den äldsta åldersgruppen. Även när det gäller lärande för föreningslivet är det framförallt män, yngre (-34 år) och personer födda i ett annat land än Sverige, främst utanför Europa, som väljer de mest bekräftande svarsalternativen.

Hönan eller ägget – cirkeldeltagande och ideellt engagemang

Fokusgruppsintervjuerna ger inte någon ytterligare klarhet till de här siffrorna – utan snarare en intressant oklarhet. De informanter som hade ett tydligt föreningsengagemang menade nämligen att det var svårt att plocka ut eller särskilja studiecirkelarna från den totala livssituationen. För dem är cirkeldeltagandet en del av det ideella engagemanget och det blir svårt att säga om det är cirkelarna som leder till mer föreningsengagemang eller föreningsengagemang som leder till mer cirkeldeltagande. Eftersom deltagandet hänger ihop på det sättet finns ändå tydliga kompetenskopplingar – som när medlemmar i en släktforskarförening också deltar i släktforskarcirklar. För informanterna var detta bara två olika former av samma engagemang.

Engagemanget flyter ut och inbegriper flera olika delar eller moment, inklusive studiecirkelarna:

”Jag har alltid varit engagerad, så att jag vet inte om det är det som har gjort att jag fortsätter med cirkelverksamhet eller om det är tvärtom. Men det går i vartannat på något sätt.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Kanske blir studiecirkeldeltagandet viktigt för att föda och stärka det övergripande engagemanget?

”Det är ringar på vattnet.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

I tidigare studier har liknande sammanblandningar mellan föreningsaktivitet och cirkeldeltagande diskuterats, och på liknande sätt som i vårt material har det då visat sig att många respondenter har svårt att skilja mellan vad som är cirklar och vad som är föreningsaktivitet – eller svara på frågan om cirkeldeltagandet har lett till föreningsengagemang eller om det är föreningsengagemanget som har lett till cirkeldeltagandet (Nordzell et al., 2017).

HUSSAIN ÄR NY I SVERIGE och har bara varit här i tre år. Mycket handlar förstås om att etablera sig i ett nytt land och ett nytt samhälle. Han bor med sin sina föräldrar och sina fem yngre syskon, och han säger att språket är viktigt, för att kunna förstå vad som händer runtomkring i samhället.

Hussain spenderar dagarna med studier på gymnasienivå, men på kvällarna studerar han extra i en studiecirkel – och då är det just svenska språket som är ämnet.

De första kontakterna i Sverige fick Hussain genom idrotten. Det var lagkamraterna i fotbollslaget som tipsade om folkbildningen: "Ja, det var mina kompisar där som berättade om studiecirkelarna. Alla där gick och pluggade extra."

Studiecirkeln som Hussain går arrangeras via en förening och det finns cirklar i olika ämnen, med fokus på språk och samhälle. "Det är jättebra", fortsätter Hussain. "Jag lär mig och får olika teoretiska kunskaper."

Studiecirkeln är ett bra komplement till den vanliga skolan eftersom deltagarna kan hjälpa varandra på ett annat sätt. "Vi översätter för varandra", förklarar Hussein, "från svenska och till det egna språket. Jag får väldigt mycket hjälp där. Så, det är väldigt bra."

Planen för framtiden är att fortsätta studera och Hussein tänker att han ska fortsätta i studiecirkeln ett bra tag till. "Det är ett väldigt bra stöd för mina ordinarie studier", menar han. "I skolan får vi inte så mycket hjälp. Det är stor skillnad! I cirkeln får jag mycket hjälp, hela tiden. Vi har en cirkelledare där, från föreningen, som leder oss och svarar på frågor."

Hussain säger att han trivs bra i sitt nya hemland. "Allting är bra, här. Jag hoppas att jag kan bo kvar, länge."

Kanske är gemenskapen i föreningen och studiecirkeln – och fotbollslaget – en av anledningarna till att han trivs så bra?

Kunskapsinventering och behov i föreningscirklar

En deltagare berättade att hans största sysselsättning, utöver arbetssökande, är att hålla i cirklar för sin förening. I detta ideella åtagande försöker han kartlägga vilka kunskapsbehov som finns hos föreningens medlemmar, för att sedan skapa cirklar som passar. För att detta ska bli möjligt behöver mannen ibland inhämta ny kunskap och lära sig om olika ämnen. För honom blir cirkeldeltagandet alltså både ett sätt att inhämta ny kunskap och ett sätt att hjälpa andra att lära. Utöver den egna föreningen hjälper mannen också andra föreningar att organisera cirkelverksamhet. Både i den egna föreningen och i föreningarna som han hjälper handlar det om i huvudsak medlemmar som är utrikes födda. Hans korta men precisa sätt att förklara varför en viss cirkel finns är talande:

”En cirkel handlar om dator, hur man betalar räkningar och hur man söker jobb.”

Man, föreningscirkel, Linköping

I föreningar där många är nya till Sverige men där det också finns medlemmar som har varit i landet längre, växer kanske studiecirkelarna fram baserade på behov – men också baserade på vilken kompetens som finns bland medlemmarna, och i vilken utsträckning de kan hjälpa varandra inom olika områden. Ett tätt samarbete med ett studieförbund kan sedan öppna nya dörrar och fler möjligheter som lokaler, utrustning och samarbete med andra föreningar, eller information om fler studiecirklar utanför den egna föreningen.

Cirkeldeltagande för föreningsengagemang

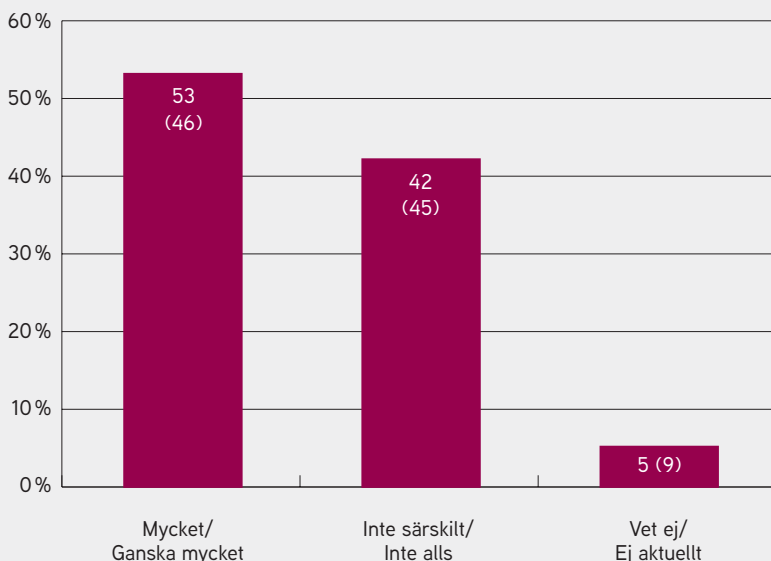
Vi har ovan sett i vilken utsträckning de svarande angett att kunskapsutveckling för föreningsarbete eller fackligt arbete varit ett motiv för deltagandet i studiecirklar. Nu vänder vi oss till hur de uppskattar att deltagandet också har lett till att de utvecklats i sitt föreningsengagemang. Resultaten för detta redovisas i figur 21 nedan.

Svaren på denna fråga visar samma mönster som vi kunnat se i tidigare figurer, när det gäller såväl ålder som kön och födelseland. Det är alltså framförallt män, yngre (-34 år) och personer födda i ett annat land än Sverige, främst utanför Europa, som anger de mest bekräftande svarsalternativen.

Även gällande frågorna kring kompetensutveckling för föreningsarbete eller fackligt arbete, ser vi att den äldsta åldersgruppen i markant större omfattning *inte* ser detta som motiv för eller utfall av sitt cirkeldeltagande.

FIGUR 21.

Vad fick du ut av cirkeln? Genom cirkeln har jag utvecklats i mitt föreningsengagemang. Procent.

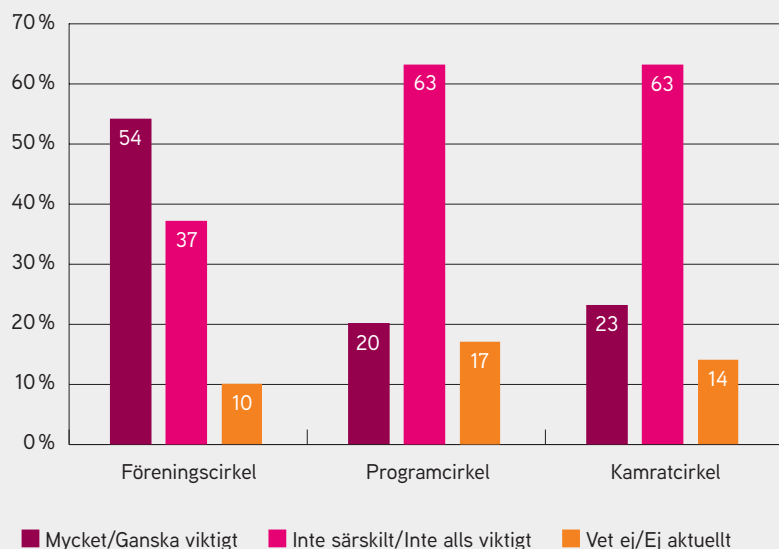
Kunskaper för föreningsarbete eller fackligt engagemang – utslaget på cirkeltyp

Man skulle kunna ha hypotesen att deltagande i cirklar för att skaffa eller stärka kunskaper för föreningsarbete eller fackligt arbete borde vara ett vanligare motiv för de som deltar i cirklar som också är organiserade via en förening eller organisation. Detta visar sig också i vår empiriska data, vilket illustreras i figur 22 nedan.

Som vi kan se i figur 22 är det en signifikant större andel av de deltagare som anger att det var ”mycket viktigt” eller ”ganska viktigt” att skaffa kunskaper för föreningsarbete, som också deltog i cirklar som arrangerades via en förening eller organisation. För övriga två cirkeltyper är siffrorna snarlika varandra. För de deltagare som är födda i ett annat land än Sverige, och särskilt för de som är födda i ett land utanför Europa, framträder detta mönster ännu mycket tydligare. Detta kan möjligen förklaras med att det är fler deltagare från dessa grupper som också har behov av att lära sig hur det svenska föreningslivet fungerar – och få kunskaper om vad som krävs för arbete i en ideell förening eller organisation i Sverige.

FIGUR 22.

Varför deltog du i cirkeln? Jag deltog i cirkeln för att skaffa mig kunskaper för föreningsarbete eller fackligt arbete. I relation till cirkeltyp. Procent.

CIRKELNS ARBETSSÄTT OCH BETYDELSER I OLIKA SAMMANHANG

I detta avslutande empiriska avsnitt önskar vi vända blicken mot några mer övergripande resultat som bland annat berör arbetssätt och upplevda skillnader mot andra typer av utbildning. Det här avsnittet tar också upp i vilka olika sammanhang som deltagarna upplever att de har nytta av kunskaper från cirkeln och vilken möjlig påverkan cirkeldeltagandet kan ha för deltagarna framöver.

Arbetsätt i cirkeln

När det gäller hur man arbetade i cirkeln, alltså vilka metoder man använde sig av som delar i sitt lärande, finns det ett antal olika varianter som vi frågade om i vår enkät. Figur 23 visar resultaten för detta.

Som vi kan se i figuren, menar de flesta deltagarna att de arbetat i grupp största delen av tiden. Det är också vanligt att man har samtalat utifrån deltagarnas kunskaper och erfarenheter i ämnet och att cirkelledaren har visat och demonstrerat saker. Bland de alternativ som får minst stöd finner vi fram-

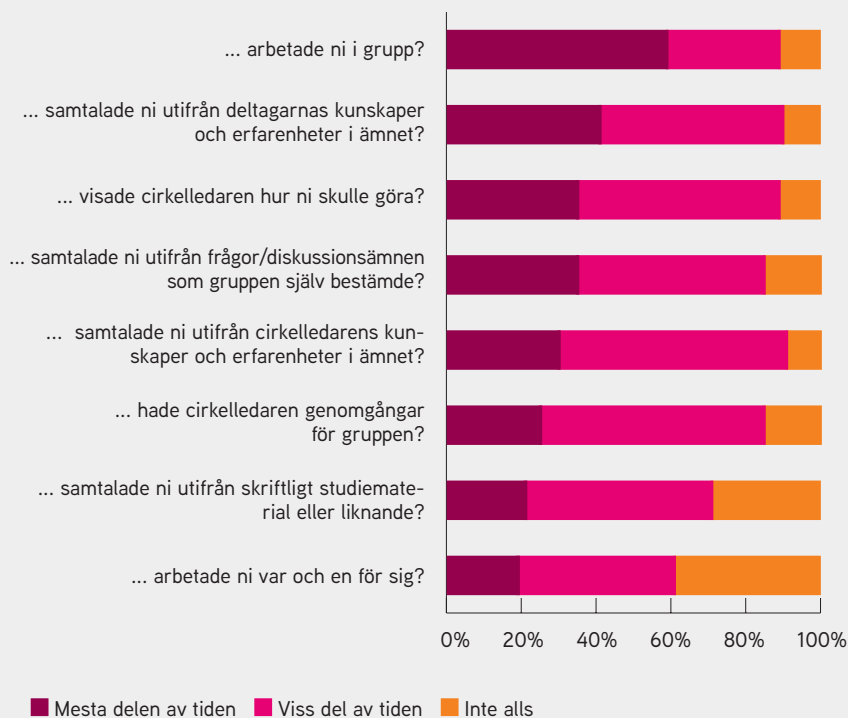
LENNART ÄR EN AKTIV PENSIONÄR som tycker väldigt mycket om studiecirklar. Han har gått cirklar i litteraturkunskap, jazz, religion, konsttydning och konsthistoria. Men nu är det släktforskning som gäller. Tillsammans med ett tiotal andra deltagare spenderar han några timmar varannan vecka med att tyda gamla kyrkoböcker. Målet är att bidra till en mer komplett historia över bygden. Vilka var det egentligen som bodde på de olika gårdarna runtomkring i socknen? När cirkeln startade jobbade deltagarna med inskannade kyrkoböcker från 1600-talet. Nu har de tagit sig en bra bit in på 1700-talet, men det är en långsam process. Genom sitt arbete bidrar studiecirkeln med data till en nationell databas för släktforskning.

Lennart har varit pensionär i drygt 15 år. När han var yrkesverksam jobbade han som läkare. Lennart menar att alla studiecirklar han går hjälper honom att förbli aktiv och skärpt. Det kan annars vara svårt att hitta sociala sammanhang när man blir äldre. Lennarts fru avled för tio år sedan. Idag lever han i ett nytt "sambosärboförhållande". Livet måste gå vidare.

Släktforskarciirkeln är en fortsättning på en tidigare cirkel – en betalkurs som Lennart och flera av de andra gick för många år sedan. Då föddes idén att fortsätta på egen hand och arbeta mer gemensamt för att kartlägga gamla släktband i hembygden. "Det blir lättare att göra den här typen av arbete när man är flera. Då kan vi hjälpas åt att tyda gamla handstilar och diskutera vad det kan vara för olika gårdsnamn, och så vidare."

Lennart menar att det håller på att bli en bortglömd färdighet – det här med att kunna tyda gammal handstil. På fritiden hjälper han en yngre kvinna med att tyda handskrivna brev som hon fått från sin far. "Det är brev från mitten av 1900-talet. Och hon kan inte läsa dem! Hon kan inte tyda vad det står. Det är viktigt att vi bevarar möjligheten att läsa det skrivna ordet, handskriften."

Lennart gör mycket på fritiden. Varje termin, när kurskatalogerna från studieförbunden kommer, viker han tid för att gå igenom dem så fort som möjligt. "Det gäller att vara på hugget och anmäla sig fort så att man får plats på de kurser man gillar bäst", förklarar han. Lennart säger att cirkelarna både kan vara ett sätt att träffa nya människor och hålla kontakten med gamla vänner. Just släktforskningscirkeln har pågått i flera år – så länge att en del av de ursprungliga deltagarna har avlidit. "Jag skulle verkligen sakna gemenskapen och människorna här om cirkeln försvann", avslutar Lennart.

FIGUR 23.**Om cirkelns arbetssätt. Hur mycket... Procent.**

förallt att deltagarna arbetade var och en för sig och att deltagarna samtalade utifrån ett skriftligt studiematerial eller liknande. Vanligast är alltså, utifrån resultatet ovan, att lärandet framförallt struktureras som en kollektiv process.

Skillnader mellan cirkeltyperna

Det finns en del skillnader när det gäller vilka arbetssätt man använde sig av i cirkeln, kopplat till de tre cirkeltyperna. Exempelvis finner vi att man i signifikant större omfattning svarar att man "arbetat i grupp" merparten av tiden om man gått i antingen en förenings- eller i en kamratcirkel – 66 procent respektive 68 procent. Programcirkelarna nyttjar alltså denna metod i mindre omfattning än de övriga två cirkeltyperna, 34 procent svarar att man arbetat i grupp mesta delen av tiden i denna cirkeltyp.

Bilden av att programcirkelarna möjligen har en mer individualistisk prägel förstärks ytterligare av att deltagare från den typen av cirkel i signifikant

större utsträckning än deltagare från de andra cirkeltyperna uppger att de arbetade ”var och en för sig” merparten av tiden: 38 procent i programcirk- lar jämfört med 15 procent i föreningscirk- lar, respektive 11 procent i kamrat- cirk- lar. Cirkelledaren har också en förhållandevis framskjuten placering i programcirk- larna, vilket syns i analyser av figur 4 som presenterats tidiga- re, där betydelsen av cirkelledaren betonas i signifikant större utsträckning bland deltagare i programcirk- lar, jämfört med övriga cirkeltyper.⁵ Detta är väntat då programcirk- lar marknadsförs mer som kurser. Det finns då för- väntningar på en tydligare styrning och ett förutbestämt upplägg. I fokus- gruppintervjuerna framgår dock att även i programcirk- larna spelar gruppens dynamik och gemenskap en viktig roll, inte minst eftersom det kollektiva samspelet påverkar hur deltagarna upplever andra komponent- er, exempelvis cirkelledarens förmåga att leda arbetet. En cirkelledare i en programcirkel måste balansera deltagarnas individuella ambitioner och förutsättningar med gruppens kollektiva process, såväl som hur deltagarna påverkar varandra.

Skillnader mot andra former av utbildning

Samtliga informanter angav att de gillar studiecirkelns sätt att lära och skapa tillsammans och de flesta menar också att de föredrar studiecirkeln framför andra former av lärande, även om de samtidigt säger att olika pedagogik och upplägg passar bra för olika ändamål. En studiecirkel är inte en universitets- kurs – men samtidigt kanske det lustfyllda lärandet stannar kvar i minnet längre än när vi pluggar till ett prov?

”När min dotter gick på gymnasiet, då sa hon ’det är konstigt, vi har så mycket prov så man inte hinner lära sig någonting’. Och jag tycker det säger ganska mycket. Man läser till provet. Och sen skriver man jätte- bra. Men man kommer ju inte ihåg sen, kanske.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

Att samarbeta och låta alla deltagare vara delaktiga i upplägg och läropro- cess ställer dock en del krav både på cirkelledare och cirkeldeltagare. Infor-

⁵ 97 procent av de svarande som deltagit i programcirk- lar angav att cirkelledaren hade varit mycket eller ganska viktig för utfallet. Motsvarande siffror för förenings- och kamratcirk- lar var 86 procent respektive 70 procent.

manterna i fokusgruppsintervjuerna menar att detta ibland kräver extra vilja och ansträngning. För cirkelledare i programcirklar blir det extra viktigt att lyssna in alla deltagare och leda gruppen till ny kunskap, men samtidigt skapa möjlighet till diskussion och samarbete. Just detta – att skapa utrymme för alla att komma till tals – är viktigt i alla cirklar.

”En del pratar mer, en del tar för sig mer. Men man måste också se dem som inte gör det. Liksom ge utrymme för alla att säga saker och visa vad man kan. Det tycker jag är viktigt.”

Kvinna, föreningscirkel, Linköping

I fokusgruppsamtal och djupintervjuer framgår att informanterna – även i programcirklar – kände en märkbar skillnad mellan studiecirkeln och annan utbildning som de deltagit i. Denna skillnad hade genomgående att göra med interaktion och delaktighet. Även i cirklar där cirkelledaren leder mer handfast och där det förekommer mindre arbete i grupp upplevde informanterna att deltagarnas individuella behov och intressen fick gehör.

I programcirkelna beskrivs träffarna som mer ledarstyrda än i kamratcirkelna, och i viss mån också än i föreningscirkelna. Informanterna från den typen av cirklar menar ändå att cirkelledarens förmåga att fånga upp de individuella deltagarna – och skapa en kollektiv diskussion kring lärandet – är viktigt för att cirkeln ska kännas lyckad. Det finns studiecirklar som bygger mer på individuellt arbete men även där finns i regel någon form av kollektiv process, eller moment, där gruppen arbetar tillsammans.

”Vi jobbar ganska självständigt och sen går vår cirkelledare runt och hjälper var och en individuellt där vi är. Och sen har vi en genomgång på rasterna, eller på fiket, där han tar fram tavlor och går igenom dem. Men det är inget tydligt tema, det är inte ’nu ska ni göra det här’, utan alla jobbar väldigt individuellt.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Studiecirkelns arbetssätt är alltså en viktig komponent både för hur deltagarna upplever cirkeln och för resultatet av cirkeln. Den kollektiva processen – även i cirklar med mer individuellt inriktade ämnen – är en viktig del av studiecirkelns DNA.

KRISTOFFER ÄR 36 ÅR OCH BOR MED SIN SAMBO. På dagarna jobbar han som förskolelärare men på fritiden är det musik som gäller, ett ämne han också studerat på folkhögskola. Kristoffer berättar att han säkerligen hade pysslat med musik oavsett – men att studiecirkeln gör det lättare att hitta bra lokaler att öva i. Dessutom får de viss finansiell hjälp av sitt studieförbund. "Varje krona är viktig för oss musiker", säger Kristoffer. Cirkeln träffas en gång i veckan och så har det varit i många år. De komponerar musik tillsammans och övar sedan på att spela låtarna tills det låter riktigt bra. Det finns inte någon tydlig ledare i den processen, även om alla har sina givna roller. Kompisen Mattias står för texterna medan Kristoffer är väldigt förtjust i att göra musikarrangemang. Att arbeta i cirkel handlar dock om mer än bara musik. Gruppen planerar spelningar, inspelningar och utgivningar tillsammans. Kristoffer kallar det för "strategimöten". Han menar att det är en ständig övning i demokrati och samarbete: "Man lär av och med varandra, hela tiden. Men det sker i det praktiska. Vi skapar och gör saker. Det är så vi utvecklas. Jag antar att det är det som skiljer studiecirkeln från andra utbildningsformer. Det är mer praktiskt. Skolbänken är mer teoretisk."

När Kristoffer räknar efter kommer han fram till att cirkeln har funnits i tio år. Han menar att det händer något med människor när de skapar och arbetar tillsammans så länge: "Vi växer tillsammans, både som musiker och som människor."

Som nybliven småbarnsförälder – och med ytterligare tillökning på ingång – berättar Kristoffer att hans sociala liv har krympt. Därför betyder tiden i cirklarna extra mycket just nu:

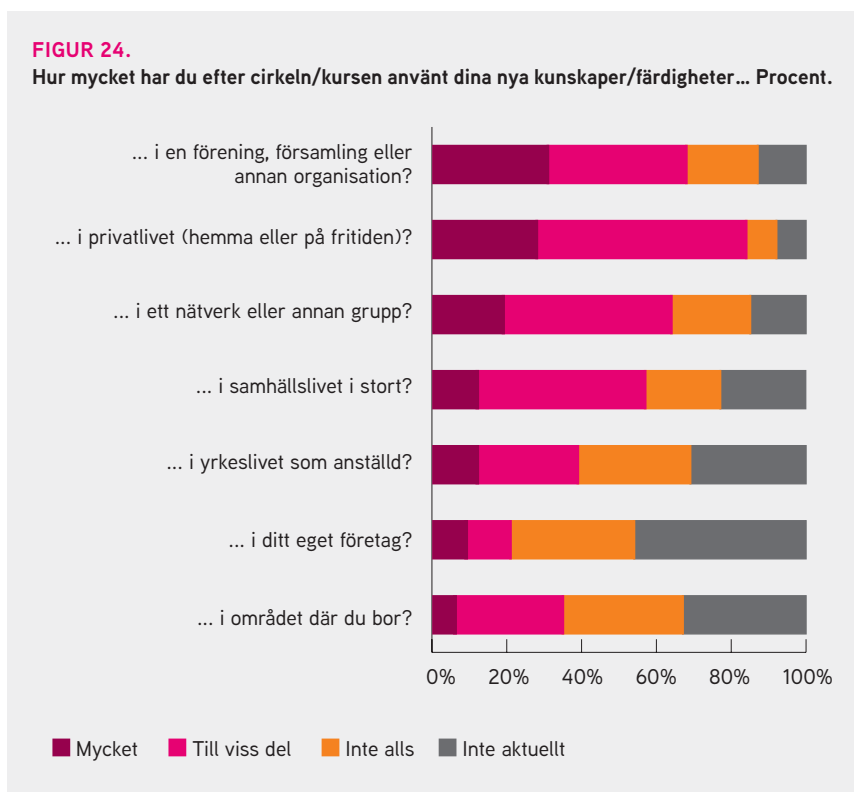
"Det är en ganska stor del av min umgängestid, så att säga, som jag lägger i replokalen. Nu är vi ju inte primärt där bara för att hänga, men det är klart att vi snackar och kollar läget och umgås. Vi har blivit väldigt goda vänner."

Att spela tillsammans i cirkel har också gjort att Kristoffer har blivit bra på problemhantering. Han menar att det är naturligt att det uppstår konflikter när människor arbetar så tätt in på varandra. Oftast försöker de prata sig fram till en lösning. De provar olika vägar och metoder. Men ibland handlar det om att acceptera att alla inte kan få som de vill varje gång. Att vara en del av en grupp innebär också att acceptera att en inte kan bestämma allting själv.

I vilka sammanhang har erfarenheterna från cirkeldeltagandet betydelse?

Till att börja med kan vi konstatera att så mycket som 96 procent hävdar att cirkeln har förbättrat deras kunskaper eller färdigheter, varav 57 procent menar att cirkeldeltagandet har förbättrat deras kunskaper eller färdigheter ”mycket”, medan ytterligare 39 procent menar att det har gjort det ”till viss del”. Det är enbart 1 procent som menar att kunskaperna eller färdigheterna inte har förbättrats (medan 2 procent angett ”kan ej svara/vet ej”).

I vilka sammanhang menar deltagarna då att de har haft nytta av sina nyvunna kunskaper? Detta fångas i figur 24 nedan.

Vi ser i figur 24 att det finns några arenor där deltagarna menar att de framförallt har använt de nyvunna kunskaperna från cirkeldeltagandet: i föreningslivet (i en förening respektive i ett nätverk), i privatlivet och i samhällslivet i stort. Föga förvånande finner vi att det är signifikant fler deltagare som menar att de använt sina kunskaper i föreningslivet eller i ett nätverk som också deltagit i en cirkel arrangerad via en förening eller organisation.

Det är också något fler män än kvinnor, yngre (-34 år) och personer som är födda i ett land utanför Europa som anger att de använt sina kunskaper i en förening.

När det gäller användningen av kunskaperna från cirkeln i privatlivet så är det fler män än kvinnor, och yngre (-34 år), som anger att man använt kunskaperna ”mycket”. Personer födda i ett land utanför Europa svarar också ofta ”mycket” på detta alternativ. Detta kan till viss del förklaras av den bild som växte fram i fokusgruppsintervjuerna, där deltagare från föreningar med många utrikes födda berättade att de till stor del skapar cirklar baserat på ämnen som medlemmarna menar att de vill eller behöver lära sig mer om. Vidare finns inga signifikanta skillnader mellan olika cirkeltyper.

Användningen av cirkelkunskaperna i samhällslivet i stort är något som framförallt lyfts fram av de som deltagit i föreningscirklar, följt av de som deltagit i kamratcirklar och i minst utsträckning av deltagare från programcirklar. Det är något fler män än kvinnor som bejakar detta alternativ. Framförallt är det fler kvinnor än män som anger att detta alternativ inte var aktuellt. Det är också något fler i den yngsta ålderskategorin (-34 år) som menar att de använt kunskaperna i samhällslivet i stort ”mycket” – och färre i den äldsta ålderskategorin (65+).

Att stärkas som individ

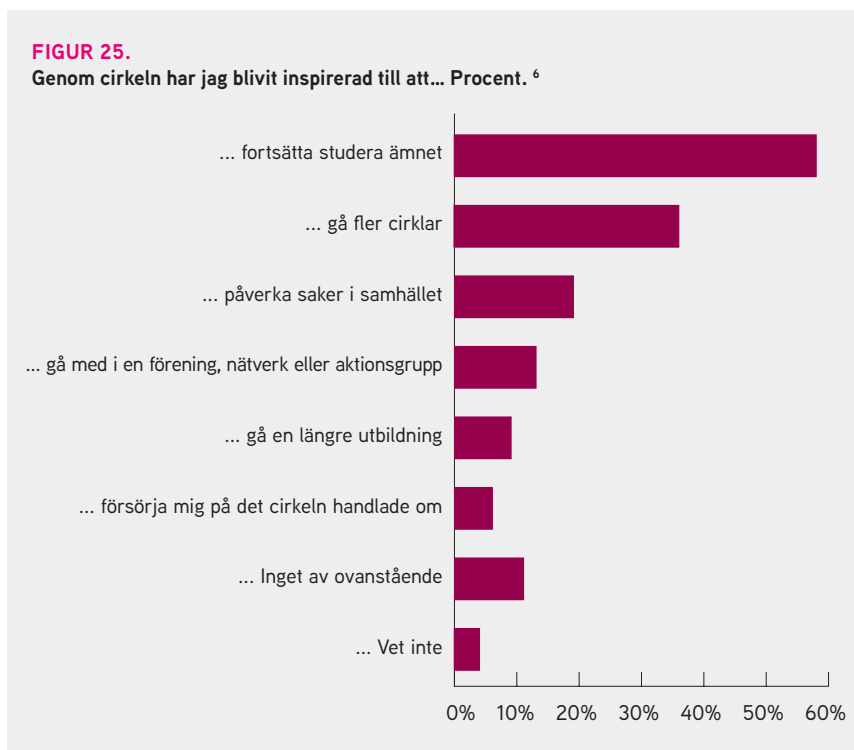
Fokusgruppsintervjuerna och djupintervjuerna som genomförts har inte exakt speglat ovanstående siffror. Ingen av de tillfrågade har upplevt att cirkeln lett till nya möjligheter i arbetslivet eller föreningslivet eller att kunskaperna från cirkeln är direkt användbara eller överförbara till en sådan kontext. Däremot menar en majoritet att cirkeldeltagandet har stärkt dem som individer och varit en viktig del i den personliga utvecklingen. Utrikes födda informanter menar att studiecirkelarna hjälper dem med språkkunskaper och samhällsorientering, något som verkar stämma väl överens med enkätresultaten.

Vad har deltagandet lett till?

Vi har redan kunnat konstatera att cirkeldeltagande kan ge ny kompetens, allmänbildning och social samvaro. Nedanstående fråga är dock mer framåtblickande: Vad inspirerar cirkelverksamheten till? Här finns alltså en mer samhällelig nivå där cirkeldeltagandet inte bara ger resultat för individen eller gruppen utan kanske också inspirerar till vidare engagemang på andra

arenor. Att cirkeldeltagandet endast inspirerar till mer cirkeldeltagande är dock också en möjlighet och därför också ett av åtta svarsalternativ.

I den enkät som genomfördes i augusti 2019 frågade vi deltagarna vad, om något, som cirkeln hade inspirerat dem till. Figur 25 visar resultaten för denna fråga.

Vi ser här att de tre alternativ som får mest stöd är att

- ”fortsätta studera ämnet” (58 procent)
- ”gå fler cirklar” (36 procent)
- ”påverka saker i samhället” (19 procent).

De två första av dessa alternativ skulle kunna kopplas mer till en allmän bildningsvilja, medan den tredje kan förstås som mer politisk, mer utåtriktad och mer orienterad mot en samhällsnivå och ett samhällsengagemang.

⁶ De svarande kunde här markera flera alternativ.

Om vi tittar lite närmare på dessa tre, framkommer det att alternativet ”att fortsätta studera ämnet” betonas mer av yngre (-34 år), av personer som är födda i Sverige och av personer som deltagit i programcirkel. Att gå fler cirkel väljs i större utsträckning av män än av kvinnor och av deltagare från föreningscirkel. Bland de som blivit inspirerade att påverka saker i samhället finns en övervikt för män, yngre (-34 år) och personer som är födda i ett land utanför Europa, samt av de som gått i en föreningscirkel.

Deltagandet ger mersmak

I fokusgruppsintervjuerna ställdes frågan om hur cirkeldeltagandet har påverkat informanternas benägenhet att delta i fler studiecirkel – det vill säga om upplevelsen i cirkeln har gett mersmak. Här varierade svaren. Många var nöjda med deltagandet i den aktuella cirkeln och ämnade fortsätta på samma sätt. Andra menade att de gott kan tänka sig att söka upp fler studiecirkel i framtiden. Ingen av informanterna svarade att de nu var mer negativt inställda till cirkel, på grund av sitt deltagande.

”Innan den här kursen var slut så hade jag anmält mig och betalat till nästa termin.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Däremot fanns åsikter om att programcirkel har blivit för dyra – och att den faktorn gjorde framtida deltagande svårt eller omöjligt:

”Jag vet inte riktigt om det är en studiecirkel. För mig är det mer en betalkurs och jag tycker helt enkelt att priset är för högt i förhållande till vad den ger.”

Kvinna, programcirkel, Linköping

Överlag i fokusgruppsintervjuerna blir det ändå tydligt att många informanter har fått ett ökat intresse för mer och framtida cirkeldeltagande, på grund av sin nuvarande eller avslutade cirkel:

”Man läser ju katalogerna som kommer och ser ’vad finns det nästa termin?’. Och så är man på hugget för att anmäla sig, så att man kommer med och inte blir ställd på reservplats.”

Man, kamratcirkel, Linköping

YNGVE ÄR MED I EN STUDIECIRKEL som heter "Dela livet". Var tredje vecka träffas de, cirka tio personer totalt, för att tala om livet. Yngve förklarar: "Vi är alla runt femtio år och har barn som håller på att bli vuxna. Idén med cirkeln är prata om livet. Vi pratar om existentiella frågor och vad vi vill med framtiden. Vi pratar om vad vi känner och tänker kring allt som har hänt oss. Det bygger väldigt mycket på ärlighet."

Deltagarna turas om att hålla i cirkelträffarna och att förbereda ett tema för kvällen. Det kan handla om att läsa ur en specifik bok eller om att dela med sig av något annat som kan inspirera till samtal.

Yngve fick frågan om att vara med i cirkeln från en kompis och han säger att träffarna har kommit att betyda mycket för honom. "Det första som händer är att vi äter något tillsammans och pratar om lite vad som helst. Men sen går vi in i ett annat rum och börjar på riktigt!"

Rubrikerna för de olika kvällarna kan vara saker som "när var jag lycklig senast?" eller "ögonblick som har betytt extra mycket för mig." Den som har valt temat säger några inledande ord för att vägleda samtalet. Därefter är det fritt fram för alla att delta. "Det finns ingen prestation i det", säger Yngve. "Det är något som jag tycker är skönt med studiecirkeln. Det blir ett sätt att pröva mina tankar mot andras."

Det sociala värdet som cirkeln ger är viktigt. Yngve berättar: "Det är ett sammanhang som jag trivs i. Jag mår bra med de här människorna och jag lyfts av dem." Anledningen till att cirkeln fungerar så bra är att deltagarna vågar vara ärliga mot varandra. "Att vara ärlig innebär också att vara sårbar", fortsätter Yngve. "Ibland pratar vi om saker som kan bli väldigt personliga och olika saker känns olika mycket för olika människor. Men vi försöker vara öppna och ärliga även med det faktumet. Hittills har det fungerat väldigt bra."

3 En sammanfattande och framåtblickande diskussion

Som avslutande del i denna rapport ska vi nu återvända till ett antal av de resultat som presenterats och reflektera över hur vi ska förstå dem. Vad kan vi säga, baserat på resultaten i enkätundersökningarna och de olika fokusgruppssamtalen? Vi kommer här att återknyta till de frågor som studien utgår från för att sedan gå vidare till de lärdomar vi tycker oss kunna utträna.

Utvärderingsuppdraget

Utvärderingsuppdraget bestod i att undersöka studiecirkeldeltagandets betydelse. Vi har i denna rapport därför utgått från frågor om

- vilken betydelse cirkeldeltagandet har (för deltagarnas personliga liv och för deras samhällsengagemang)
- hur cirkeln påverkade och vad i cirkeldeltagandet som har betydelse (cirkelns ämne/innehåll, cirkelns arbetssätt/metod, cirkelledaren och/eller det sammanhang/nätverk som man hamnar i som cirkeldeltagare)
- på vilka sätt som ämne/arbetssätt/sammanhang har betydelse.

Genomgående har vi också tittat på vilken typ av cirkel som deltagarna har varit del av; program-, kamrat- eller föreningscirkel. I våra analyser har vi även delat in resultaten i tre olika dimensioner: en individualistisk bildningsdimension, en social dimension och en kompetensdimension.

Olika aspekter viktiga för olika deltagare

Att delta i en studiecirkel gör något med människor. Hur stora eller betydande de effekterna är, det är dock svårt att säga. En studiecirkel kan vara många olika saker och därför är det naturligt att olika aspekter blir olika viktiga, beroende på vad deltagarna vill få ut av sitt deltagande.

I fokusgruppsintervjuerna och djupintervjuerna framkommer det att det för vissa informanter är praktiska saker – som fysisk lokal och utrustning –

som är viktigast. För andra är det ämnet och den gemenskap som byggs av en gemensam strävan mot ett delat mål som väger tyngst. Ett tydligt exempel på det förstnämnda är deltagarna i musikcirkel. Att få tillgång till en replokal – och i vissa fall också utrustning och instrument – är den absolut viktigaste fördelen med cirkeldeltagandet för dem. I programcirkelarna däremot, svarar informanterna att det är cirkelledaren och ämnet som är avgörande.

Alla informanter menar dock att gemenskapen och den sociala aspekten också är viktiga, och en del menar att de är de viktigaste komponenterna. En annan gemensam åsikt är att studieförbunden och cirkeln möjliggör ett lärande eller skapande som annars hade varit omöjligt eller svårare att uppnå på egen hand.

Effekter i deltagarnas personliga liv

Vilken betydelse har då cirkeldeltagandet för deltagarnas personliga liv? Frågan är inte helt enkel att svara på, eftersom det handlar om sociala värden och en upplevelse av gemenskap. Att deltagarna väljer att lägga tid på att delta i cirkelverksamhet – vecka efter vecka, och ibland år efter år – vittnar förstås om att de upplever aktiviteterna som viktiga.

Deltagandet i en studiecirkel kan innebära allt från att cirkeln skapar utrymme för deltagarna att vika tid åt ett eget intresse – något som är bara för dem själva – till att studiecirkeln är det viktigaste i deras liv och någonting som har hjälpt dem att utvecklas i en svår tid.

Betydelsen av lärande är också vanskligt att utvärdera omedelbart. Kanske visar det sig efter flera år att något vi lärt oss tidigare plötsligt blir avgörande? Eller att personerna vi träffade för en månad sedan är de viktigaste människorna i våra liv om tio år. Det vi kan säga med säkerhet är att cirkeldeltagandet upplevs som meningsfullt. Det ger deltagarna kunskap i ett ämne, gör dem mer allmänbildade och bidrar i viss mån till att de kan utvecklas inom föreningsliv och arbetsliv.

Dessutom upplever deltagarna i regel också en givande gemenskap och social samvaro, genom cirkeln – något de också skattar högt.

Komponenter flyter in i varandra

Ämnet, gemenskapen, materialet, ledaren och arbetssättet – alla dessa komponenter flyter in i varandra och blir beroende av varandra. Är någon av dem då egentligen viktigare än någon annan? Givetvis går det att argumentera för just detta. Utan gemenskap, ingen cirkel. Utan specificerat ämne, ingen an-

ledning att träffas. Och utan ledare, ingen som för processen framåt – även om vi vet att det i bland annat kamratcirkelarna i praktiken handlar om ett flytande ledarskap. Att göra ett sådant påstående blir dock beroende av vilket perspektiv som anläggs. Flera eller alla komponenter behövs för att det ska bli en studiecirkel.

Vi väljer återigen att lyfta fram de tre dimensionerna, som alla rymmer flera olika betydelser men som också kan förstås som parallella processer där studiecirkeln skapar utveckling både för grupp och för individ. Vilken av dessa dimensioner, och även vilken eller vilka av ovan nämnda komponenter, som blir viktigast beror på den individuella deltagarens motiv för deltagandet.

Studiecirkelarna en del av en social väv

Den sociala dimensionen, alltså gemenskapen som cirkeln skapar, är värd att fokusera lite extra på. Även om yngre män (under 35), utrikes födda (utanför Europa) och deltagare i kamratcirkel skattar den sociala aspekten något högre än övriga, är nämligen gemenskapen som studiecirkeln skapar något som nästan samtliga deltagare uppskattar och värderar högt.

Ibland handlar gemenskapen ”bara” om den tid som deltagarna delar vid de faktiska cirkelträffarna – men där gemenskapen bidrar till trivsel och inlärning – och ibland växer det som började i studiecirkeln till nära vänskaper, gemensamma åtaganden och livslång vänskap. I föreningar vävs dessa nivåer samman. Medlemmarna umgås i och utanför föreningen och lär sig tillsammans i studiecirkel. Föreningscirkelarna blir en del av en social väv som skapar starka band. Föreningsmedlemmarna hjälper varandra och interaktionen växer till nätverk för privatliv, föreningsliv och ibland också för arbete och yrkesliv.

I fokusgruppsintervjuerna berättar informanterna om äldre deltagare som har studiecirkelarna som enda sociala aktivitet, men också om hur cirkelverksamheten är ett sätt att hålla hjärnan igång och skapa mening och aktivitet i vardagen, något som speglar resultat från tidigare liknande undersökningar (jfr Andersson et al., 2014). Samtidigt finns exempel på hur studiecirkelarna håller vänskapsband levande genom att skapa en given plats för återkommande träffar mitt i deltagarnas hektiska yrkesliv och övriga ”livspusslande”.

I programcirkelarna träffas människor som kanske aldrig hade träffats annars – som sedan hälsar på varandra i mataffären eller stannar för en fika tillsammans. Det finns också exempel på människor som fortsatt träffas i cirkelform efter att en förening lagts ned och deltagare som skapat en egen kamratcirkel efter att en programcirkel avslutats. Studiecirkeln är en mötesplats

som skapar ringar på vattnet. Ibland är effekten bara en stunds gemenskap, samtidigt som deltagarna lär sig något om ett ämne de är intresserade av, men ibland är effekten större och leder till någonting mer, eller annat.

Deltagare i programcirkel lyfter fram gemenskapen som motiv för deltagandet i väsentligt mindre utsträckning än deltagare i övriga cirkeltyper, vilket kanske inte är så förvånande då programcirkelarna inte på samma sätt är inkapslade i redan existerande sociala nätverk – utan motiven står snarare att finna i en strävan efter kompetensutveckling eller förkovran i en individuell bildningsresa. Detta mönster stärks ytterligare av att det även är flest deltagare från programcirkel som anger att de inte har någon fortsatt kontakt med övriga cirkeldeltagare efter att studiecirkeln har avslutats. Ändå lyfter deltagare från programcirkelarna fram den sociala gemenskapen som viktig, även för andra utfall, i fokusgruppsintervjuerna.

Den sociala dimensionen ska alltså inte underskattas. Samtidigt som gemenskapen betyder mycket för deltagarna är den nämligen också en förutsättning för andra aspekter av studiecirkeln. Folkbildning bygger på delaktighet och utbyte.

Relationer mellan olika dimensioner av cirkeldeltagandet

Hur kartlägger vi studiecirkeln effekter på ett tydligt sätt? Det du lär dig idag kanske först visar sig användbart om tio år? När vi kategoriserar upplevelserna av cirkeldeltagandet i våra tre dimensioner blir det tydligt att den individuella utvecklingen och lärandet, såväl som den kompetensinriktade utvecklingen, är svårare att fånga omedelbart – jämfört med den sociala, där effekterna verkar mer direkta.

I enkätsvaren ser vi hur deltagarna motiverar sitt deltagande och vi kan också följa hur de sedan upplevde utfallet av sitt cirkeldeltagande. Men konkreta utfall – det vill säga om deltagandet ledde till ett nytt arbete, fördjupade kunskaper i ett specifikt intresseområde eller nya åtaganden i föreningslivet – är beroende av tid. Vi vet ännu inte allt som kommer att hända och hur cirkeldeltagandet spelar in i det. Att deltagarna upplever stor social effekt är dock omedelbart, inte minst i de berättelser och vittnesmål vi fått genom fokusgruppsintervjuerna och djupintervjuerna.

I våra olika material kan vi se att studiecirkeln har en upplevd effekt i samtliga tre dimensioner, den individualistiska, den sociala och den kompetensinriktade. Samtidigt varierar det i vilken av dessa dimensioner som tyngdpunkten ligger, beroende på bland annat cirkeltyp, ålder, kön och födelseland.

Viktig men osynlig samhällsfunktion

I den här utvärderingen tittar vi primärt på tre olika cirkeltyper – kamrat-, förenings- och programcirklar. Men det finns cirklar som också existerar i mellanrummen – något som blev tydligt under en av våra fokusgruppsintervjuer med informanter från en yrkesförberedande cirkel för utrikes födda och en matlagingscirkel för personer i daglig verksamhet. Att den här typen av cirklar existerar visar dels en vilja från studieförbunden att vara lyhörda för olika behov och målgrupper, dels att studiecirkeln som form är användbar för många olika typer av kunskapsbehov. Studieförbunden fångar upp behov som andra samhällsaktörer inte kan adressera, eftersom studiecirkeln är en flexibel bildningsform som kan starta när som helst. Om människor hittar till studieförbunden kan ny verksamhet uppstå snabbt och utan långa processer. Det innebär att studieförbunden och studiecirkelarna har en viktig men kanske också osynlig samhällsfunktion som möjliggörare för grupper som vill skapa egna förutsättningar för och vägar till utveckling, rekreation och social gemenskap.

I studiecirkeln finns möjlighet att själva välja ett ämne som känns meningsfullt för framtiden, något som var viktigt för de utrikes födda deltagare som berättade om sina yrkesförberedande cirklar i fokusgruppsintervjuerna. I studiecirkeln hittar också deltagarna i den dagliga verksamheten en möjlighet att göra någonting annat tillsammans – någonting som är baserat på deras egen upptäckarlust och vilja att umgås utanför rutiner och scheman. Utfallet – om cirkelarna leder till exempelvis arbete eller nya matlagingskunskaper – vet vi ännu inte något om. Men känslan av att kunna påverka och välja själv är också värdefull, bara i sig själv.

Programcirklar – individuell kunskapssökning

De tre huvudsakliga cirkeltyperna som behandlas i den här utvärderingen skiljer sig åt på flera olika sätt. Programcirkelarna leder primärt till individuell kunskapssökning inom ett givet ämne, men också till ökad allmänbildning. Till detta kommer en social samvaro och gemenskap som de flesta deltagare också värdesätter.

I programcirkelarna förväntar sig deltagarna en större uppstyrning. Det finns ett visst mått förutbestämda mål som deltagarna förväntar sig att uppnå. Cirkeln marknadsförs också på det viset – ”lär dig franska”, ”lär dig att dreja”, ”lär dig Excel”. I en sådan kontext ställs vissa förväntningar på cirkelledaren.

Det som inte syns vid första anblick är att de andra komponenterna fortfarande är viktiga. En bra cirkelledare i programverksamheten kanske anses

duktig just därför att hen kan kombinera ett demokratiskt arbetssätt med ett bra studiematerial – och samtidigt ge individuell stöttning och hjälp när det behövs.

Kamratcirklar – gemenskap och gemensamma intressen

Kamratcirkelarna är annorlunda då de skapas av en grupp människor som redan på förhand vet att de vill göra någonting tillsammans, ofta baserat på ett gemensamt intresse. Därför blir också gemenskapen extra viktig. Stort fokus hamnar på hur gruppen fungerar tillsammans. I kamratcirkeln är det gruppens förmåga att arbeta tillsammans som avgör hur väl de kan nyttja andra komponenter, som studiematerial eller utrustning. Kanske har de startat cirkeln för ett delat intresse som de redan aktiverar sig inom på olika sätt – men de väntar sig nu att få stöd och hjälp från studieförbundet. Deras upplevelser av cirkeln beror då både på hur väl de själva arbetar tillsammans och på vad studieförbundet gör för att stötta dem. Det kan handla om kostnadsersättning, lokaler och utrustning – men det kan också handla om cirkelledarutbildningar, utbyte med andra cirklar och möjlighet till vidareutbildningar.

I djupintervjuerna möter vi flera kvinnliga cirkeldeltagare som sysslar med musik. Deras upplevelse kretsar mycket kring studieförbundens förmåga att se att musikverksamheten domineras av män och därför också av manligt kodade attityder och jargonger. Att skapa alternativ och möjligheter för kvinnor och andra att verka i eller utanför den miljön, blir avgörande för cirkelarnas blotta existens.

I kategorin kamratcirklar finns alltså generellt många musikgrupper, det vill säga ”band” som spelar populärmusik (rock, pop, hiphop). Dessa grupper är i regel inte organiserade i någon organisation eller förening – istället blir studieförbundet en sådan organisation för dem. Via replokalshus, livescener, studioinspelningar och vidareutbildningar skapas sedan en gemenskap, inte bara inom studiecirkelarna, utan mellan olika cirklar i samma verksamhet. Studieförbunden arbetar dessutom målmedvetet med att inkludera fler i den gemenskapen, det vill säga att nå grupper som inte är så välrepresenterade i musikverksamheten med satsningar på kvinnor och andra och med särskilt fokus på olika musikstilar. Kamratcirkeln blir således en plattform för delade mål eller intressen, födda ur redan etablerade vänskaper och sociala skikt.

Bland deltagare i kamratcirklar visade det kvantitativa materialet att personer som är födda i ett land utanför Europa deltar i lägre utsträckning

än andra, medan de i högre utsträckning än andra deltar i föreningscirklar. Möjligen kan det ha att göra med att det här kan finnas en del personer som inte hunnit bygga så omfattande sociala nätverk i samhället ännu – men att mycket av det nätverksbyggandet sker inom föreningslivet.

Föreningscirklar – föreningarnas kunskapsbehov

Föreningscirkelarna kan sägas fungera på ett liknande sätt som kamratcirkelarna, men på en större skala; det är en grupp människor som delar någonting gemensamt och som vill utvecklas tillsammans. Med studiecirkeln som verktyg kan föreningarna adressera kunskapsbehov hos medlemmarna. Genom att samarbeta med ett studieförbund kan sådan bildande verksamhet dessutom struktureras på ett sådant sätt att olika typer av resurser kan användas gemensamt.

Arbetet handlar då om att inventera vilka kunskaper som finns i föreningen och vilka kunskaper som behövs.

I föreningslivet, inte minst i föreningar skapade av utrikes födda eller andra generationens invandrare, används möjligheten att lära tillsammans i studiecirkelform ofta väldigt pragmatiskt, enligt våra fokusgruppsintervjuer. Människor som kommer till Sverige är i behov av sociala kontaktnät och interaktion med andra människor i samhället. Föreningslivet och studiecirkeln kan ge just detta. Samtidigt uppstår kontinuerligt andra, väldigt konkreta kunskapsbehov – som hur man deklarerar eller söker arbete, eller påverkar sitt lokalsamhälle i det nya landet. Enligt informanterna från just föreningscirklar med många utrikes födda, är detta en ständig utmaning men också en möjlighet. Här används nämligen studiecirkelarna för att adressera sådana kunskapsbehov.

Ibland blir cirkelverksamheten också svår att särskilja från det övriga föreningsengagemanget, och i fokusgruppsintervjuerna menar informanterna att det ena föder det andra. Samtidigt är det ändå tydligt att studiecirkeln skapar förutsättningar för föreningar att utvecklas. Dessutom finns här möjlighet att adressera mindre eller specifika kunskapsbehov, som kanske inte delas av alla medlemmar i föreningen.

Effekter för samhällsengagemang och statliga syften

När det gäller frågan om studiecirklar skapar ett större samhällsengagemang är svaret både ja och nej. Cirkeldeltagare verkar vara mycket ideellt aktiva i jämförelse med genomsnittsmedborgaren – om vi med ideellt aktiv avser i

vilken utsträckning man är medlem i föreningar och om man arbetar ideellt. I fokusgruppsintervjuerna och djupintervjuerna kan informanterna dock inte säga om samhällsengagemanget beror på cirkeldeltagandet, eller om cirkeldeltagandet beror på samhällsengagemanget. Snarare ser de cirkeldeltagandet och det ideella engagemanget som två delar av samma mynt. Det är ett sätt att vara, ett sätt att orientera sig i omvärlden.

Detta i sig talar också delvis till statens syften med stödet till folkbildningen. Ett av syftena är ju nämligen att stödet ska ”stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin” – och i det kan graden av medborgerligt engagemang vara en komponent. Att stötta och möjliggöra bildning inom föreningslivet kan exempelvis knytas till det här syftet. I vårt material har vi sett hur studiecirkel kan fungera som en väg att inventera och möta kunskapsbehov hos medlemmar i föreningar – samverkan mellan föreningar och studieförbund kan spela en roll i att utveckla föreningslivet, och ett livskraftigt föreningsliv har ofta ansetts viktigt för att också demokratin ska förbli vital. Inte minst kan bildningsverksamhet i studiecirkel, både i och utanför samverkan med föreningar, fylla en viktig funktion för många utrikes födda – som ett sätt att lära sig om hur samhället på olika nivåer fungerar men också för att bygga nätverk inom exempelvis föreningslivet. Genom detta kan det finnas en demokratiserande funktion, där fler får kunskaper och verktyg för att påverka och göra sina röster hörda.

Vi har också diskuterat ett flertal aspekter som talar till syftet att ”...göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation...”. Flera motiv till deltagande i studiecirkel – såväl som det upplevda utfallet av cirkeldeltagandet – har att göra med just detta. Det kan handla om att få chansen att pröva något nytt, men också om att finna ett utrymme att tala om existentiella frågor med andra. Det kan också handla om att mötas i den gemenskap som skapas i cirkeln, eller om att finna en meningsfull aktivitet för att fylla ett tomrum i livet, oavsett om det tomrummet uppstått på grund av pensionering, arbetslöshet, eller något annat som fundamentalt kan förändra förutsättningarna i en persons liv. I exemplen med utrikes födda som söker sig till ett studieförbund för att gå yrkesförberedande cirkel ser vi detta extra tydligt, precis som i exemplet med deltagare från daglig verksamhet, som vill ha en cirkel vid sidan av sin reguljära och schemalagda vardag. Studiecirkelna möjliggör nya och direkta vägar att påverka sin livssituation och det finns ingen större väntetid. I detta är studiecirkeln troligen unik. Minst tre personer och ett gemensamt ämne är allt som krävs.

Det starka stödet i enkätsvaren för önskan att öka sin allmänbildning, respektive att lära sig mer inom ett särskilt intresseområde – alltså delar av den individualistiska dimensionen – kan också ses som ett uttryck för det statliga syfte som handlar om att "...höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället" – om inte i samhället i stort så åtminstone hos den grupp som går i studiecirkel. Återigen är tillgängligheten viktig här. Studieförbunden finns i Sveriges samtliga kommuner, vilket gör studiecirkeln till en väldigt tillgänglig bildningsform, rent geografiskt. Men också till sin form och pedagogik erbjuder studiecirkeln låga trösklar. Deltagarnas erfarenheter och egenheter blir en del av lärandet, vilket förstås kräver en del av cirkelledaren – men det innebär också att alla kan delta och bidra till lärandet utifrån sina egna premisser och förutsättningar.

Det fjärde statliga syftet, att "bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet" möter studieförbunden inte minst genom den stora mängd kulturprogram som bedrivs, vilka dock faller utanför vårt fokus för denna rapport. Men också många studiecirkel, inte minst inom musik, bidrar tämligen uppenbart till detta syfte. De senaste åren har fler och fler studieförbund också satsat på att bredda musikverksamheten för att nå grupper som är underrepresenterade i den, vilket ytterligare talar till statens fjärde syfte – eftersom det väldigt praktiskt bidrar till att öka, och bredda, delaktigheten i kulturlivet.

Vad gör studiecirkeln unik?

Vad är det som gör studiecirkeln unik? Kanske är det att den kombinerar flera av de aspekter som respondenterna och informanterna anger som viktiga. I cirkelverksamheten finns möjlighet att fördjupa sig i intressanta ämnen. Det finns också erfarna och duktiga ledare. Dessutom skapar det kollektiva lärandet en stark gemenskap och social samvaro som blir viktig oavsett om en sådan samvaro var skäl till deltagandet, eller inte.

Att bryta ut specifika komponenter i studiecirkeln – för att undersöka vad som är viktigast för utfallet – kan göras på flera sätt. I den här rapporten har vi bland annat brutit sådana värderingar mot cirkeltyp, ålder, kön och födelse-land. Av detta kan vi dra ett antal slutsatser, som exempelvis att deltagare i programcirkel skattar cirkelledarens kompetens och insats väldigt högt. I kamratcirkel är det dock gemenskapen som spelar störst roll. Men vad finns bakom denna typ av svar?

I fokusgruppsintervjuerna och djupintervjuerna framgår att det ofta handlar om arbetssätt. Att cirkelledaren lyckas leda en programcirkel till

önskat mål, och samtidigt säkerställa att alla deltagare blir sedda, gör att deltagarna upplever att cirkeln är givande. På samma sätt, att ledaren skapar en kollektiv lärandeprocess, även när ämnet kanske i första hand bjuder in till individuellt arbete och lärande, ger också positiva resultat, enligt informanterna. I kamratcirkeln är det viktigt hur gruppen jobbar för att hantera konflikter, och hur de hittar en form för lärandet som är demokratisk, som gör att alla kan vara med och bidra. I föreningscirkeln spelar det stor roll att cirkelverksamheten organiseras på ett sådant sätt att den adresserar det utbildningsbehov som finns i föreningen. I fokusgruppsintervjuerna berättar informanterna om hur gamla och nya medlemmar interagerar för att stötta och hjälpa varandra. Det handlar om att kunskapen i föreningen inventeras, så att en persons kunnande kan komma till nytta för fler.

Det är i dessa lösningar och interaktioner vi kan förstå varför gemenskapen eller ledaren – eller arbetssättet – blir viktiga komponenter. I studiecirkeln kombineras de här faktorerna och skapar en större helhet. Kanske är det just den kombinationen som är studiecirkeln?

Litteratur

- Andersson, E., Bernerstedt, M., Forsmark, J., Rydenstam, K. & Åberg, P. (2014). *Cirkeldeltagare efter 65. Livskvalitet och aktivt medborgarskap*. Folkbildningsrådet utvärderar No 3 2014. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Andersson, E., Larson, M. & Lindgren, L. (2009). *Studiecirkeldeltagare 2008. En studie om deltagare i studieförbundens studiecirkelverksamhet*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2009. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Bjerke, L. & Mellander, C. (2019). *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden – Studiecirkelnas geografiska spridning och betydelse för integrationen på arbetsmarknaden*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Byström, J. & Säfström, F. (2006). *Studiecirkeldeltagare 2004. Två rapporter om deltagare i studieförbundens cirkelverksamhet*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2005. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Einarsson, T. & Hvenmark, J. (2012). Efter medlemskapet? I F. Wijkström (red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- von Essen, J., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992–2014*. Ersta Sköndal högskola, arbetsrapportserie 85. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- von Essen, J. & Sundgren, G. (2012). En mosaik av mening: Inledning. I J. von Essen & G. Sundgren (reds.), *En mosaik av mening. Om studieförbund och civilsamhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Folkbildningsrådet (2019). *Fakta om folkbildning*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Folkbildningsrådet (2020). *Folkbildningens betydelse för samhället 2019 – Folkbildningsrådets samlade bedömning*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Gougoulakis, P. (2006). *Bildning och lärande – om folkbildningens pedagogik*. Stockholm: Arbetarnas bildningsförbund.
- Grähs, G. (2010). *Cirkeln pedagogik*. Stockholm: Arbetarnas bildningsförbund.
- Gustavsson, B. (1992). *Folkbildningens idéhistoria*. Borgholm: Bildningsförlaget.

- Hvenmark, J. (2008). *Reconsidering Membership: A Study of Individual Members' Formal Affiliation with Democratically Governed Federations*. Stockholm: Stockholm School of Economics.
- Johansson, I. (2002). *Bildning och klasskamp. Om arbetarbildningens förhistoria, idéer och utveckling*. Stockholm: Arbetarnas bildningsförbund.
- Nordzell, A., Håkansson, M., Kellokumpu, J. & Rydenstam, K. (2017). *Cirkeldeltagare från andra länder*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2017. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Prop. 2005/06:192. *Lära, växa, förändra. Regeringens folkbildningsproposition*.
- Prop. 2013/14:172. *Allas kunskap – allas bildning*.
- Ringborg, E. & Beckman, M. (2018). *Första länken – ett halvår med uppsökande verksamhet för utrikes födda kvinnor*. Studieförbundens material 2018:3. Stockholm: Studieförbunden.
- Rutgersson, T. (2016). *Kunskapslyftet – nästa stora frihetsreform: En rapport om att förverkliga det livslånga lärandet*. Stockholm: ABF.
- SCB (2016). *Det civila samhället 2016 – satelliträkenskaper*. Örebro: SCB.
- SOU 2012:72. *Folkbildningens samhällsvärden – en ny modell för statlig utvärdering*. Stockholm: Fritzes.
- Svensson, A. (1994). *Vilka deltar i studiecirklar? Rapport från en undersökning av deltagare i studieförbundens cirkelverksamhet hösten 1992*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Svensson, A. (1996). *Vilka deltar i studiecirklar? II. Rapport från en undersökning av deltagare i studieförbundens cirkelverksamhet hösten 1995*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Svensson, A. (2002). *Studiecirkeldeltagare 2000. Rapport från en undersökning av deltagare i studieförbundens cirkelverksamhet studieåret 2000*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober förlag.
- Åberg, P. (2008). *Translating Popular Education: Civil Society Cooperation between Sweden and Estonia*. Stockholm: Stockholm University.
- Åberg, P. (2016). Non-Formal Learning and Well-Being among Older Adults: Links between Participation in Swedish Study Circles, Feelings of Well-Being and Social Aspects of Learning. *Educational Gerontology*, 42(6), 411–422.
- Åberg, P. (2018). Att lära, umgås och må bra som äldre. Studiecirkeldeltagande och sociala aspekter av lärande. *Socialmedicinsk tidskrift*, 95(5), 539–548.

Studiecirkel är ett välkänt begrepp för många i Sverige, och många har personliga erfarenheter av att delta. Bara under 2019 sökte sig nästan 600 000 personer till de studiecirklar som landets tio studieförbund erbjöd.

Vad betyder deras deltagande? Vad får deltagarna ut? Hur kommer cirkelstudierna till användning? Rapporten *Cirkelns betydelser – En studie om deltagare i studieförbundens studiecirklar 2019* visar på en mångfacetterad verksamhet med många olika betydelser. Det handlar om var och ens personliga intressen och behov av att växa som människa, om att bygga nätverk och tillit och få nya vänner, och om att lära för både arbete och föreningsliv.

THOR RUTGERSSON är författare och frilansskribent med gedigen erfarenhet av folkbildning. Under tio år arbetade han i och med studieförbund på olika nivåer och därefter har han fortsatt att skriva om och för olika folkbildningsaktörer.

PELLE ÅBERG är docent i statsvetenskap och arbetar som lektor vid Centrum för civilsamhällesforskning (CCF), vid Ersta Sköndal Bräcke högskola. Han har under många år studerat olika aspekter av civilsamhället och dess organisationer, inklusive folkbildningens organisationer och verksamheter.